

ปฏิบัติการชุมชนรักษ์น้ำ

ตามแนวพระราชดำริ เล่ม ๕

ប្រតិបត្តិការសម្របសម្រួលទំនាក់ទំនង តាមបែបវប្បធម៌កម្ពុជា លេខ ៥

ปฏิปัติการคุ้มครองทรัพยากรน้ำ ตามแนวพระราชดำริ เล่ม ๕

ISBN : 978-616-91483-3-3

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

จำนวน ๘,๐๐๐ เล่ม

เผยแพร่โดย

มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

พระราชวังดุสิต (สนามเสือป่า) อาคาร ๖๐๘ ถนนประดิษฐไพเราะ

แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐๒ ๒๘๒ ๓๓๒๐

โทรสาร ๐๒ ๒๘๒ ๖๔๐๕

เว็บไซต์ www.utokapat.org

สนับสนุนโดย

มูลนิธิสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

จัดทำโดย

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน)

คำนำ

หนังสือการ์ตูน “ปฏิบัติการชุมชนรักษาน้ำ ตามแนวพระราชดำริ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔” นี้ได้รวบรวมบทเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ของเครือข่ายประกวดการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริ ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ รางวัลรองชนะเลิศ รางวัลที่สามและรางวัลดีเด่น รวมทั้งชุมชนจากการประกวดตั้งแต่ครั้งที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จนถึงครั้งที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ รวม ๑๖ ชุมชน ๓ เครือข่ายและ ๒๘ แบบอย่างความสำเร็จมาถ่ายทอดและเผยแพร่ เพื่อให้ประชาชนทั่วไป ได้รับความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริ ซึ่งแต่ละชุมชนก็มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำที่น่าสนใจแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่และภูมิสังคมของแต่ละท้องถิ่น

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือการ์ตูนเล่มนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนของตนเองได้ หากทุกชุมชนได้มีโอกาสน้อมนำแนวพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรน้ำไปใช้ เป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มความเข้มแข็งและความมั่นคงในการจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย รวมทั้งการสนับสนุนให้ระดับชุมชนมีระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรน้ำ และสามารถเป็นแบบอย่างในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริ ที่สามารถพัฒนาและขยายผลต่อไป

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
น้ำคือชีวิต	๙
แบบอย่างความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน	๑๐
เครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชนบ้านลิ้มทอง อ.นาหวาง จ.บุรีรัมย์	๓๙
เครือข่ายการจัดการน้ำชุมชนคนปลายน้ำ (คลองบางปรอก) อ.เมือง จ.ปทุมธานี	๕๒
กลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำก้วยดุ่น อ.เมือง จ.พะเยา	๖๑
ชุมชนบ้านคลองเรือ อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพร	๓๐
ชุมชนบ้านแม่หาด อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	๙๒
เครือข่ายลุ่มน้ำประแส อ.แกลง จ.ระยอง	๙๒
ชุมชนบ้านหนองงี้งิ้ว อ.เมือง จ.กำแพงเพชร	๑๐๒
ชุมชนบ้านเปือยมิตร ๓ อ.เบตง จ.ยะลา	๑๑๔
เครือข่ายชุมชนรักน้ำป่าต้นน้ำแม่ลาว อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	๑๒๔
ชุมชนบ้านผาฮั่น อ.โพธิ์ไทร จ.อุบลราชธานี	๑๓๔
เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละฮูป อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	๑๔๙
ชุมชนบ้านปะกาสะรัง อ.เมือง จ.ปัตตานี	๑๕๖
ชุมชนบ้านแปะสีตโน อ.เมือง จ.สุราษฎร์	๑๖๕
ชุมชนบ้านโนนขวาง อ.บ้านด่าน จ.บุรีรัมย์	๑๗๕
ชุมชนบ้านโนนวัง อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	๑๘๙
ชุมชนบ้านลิ้มทอง อ.นาหวาง จ.บุรีรัมย์	๑๙๙
ชุมชนบ้านสามขา อ.แม่ทะ จ.ลำปาง	๒๐๖
ชุมชนบ้านปาลังงาม อ.ตอขง จ.ฉะเชิงเทรา	๒๒๑
ชุมชนบ้านก้วยปลาหลด อ.แม่สอด จ.ตาก	๒๓๑

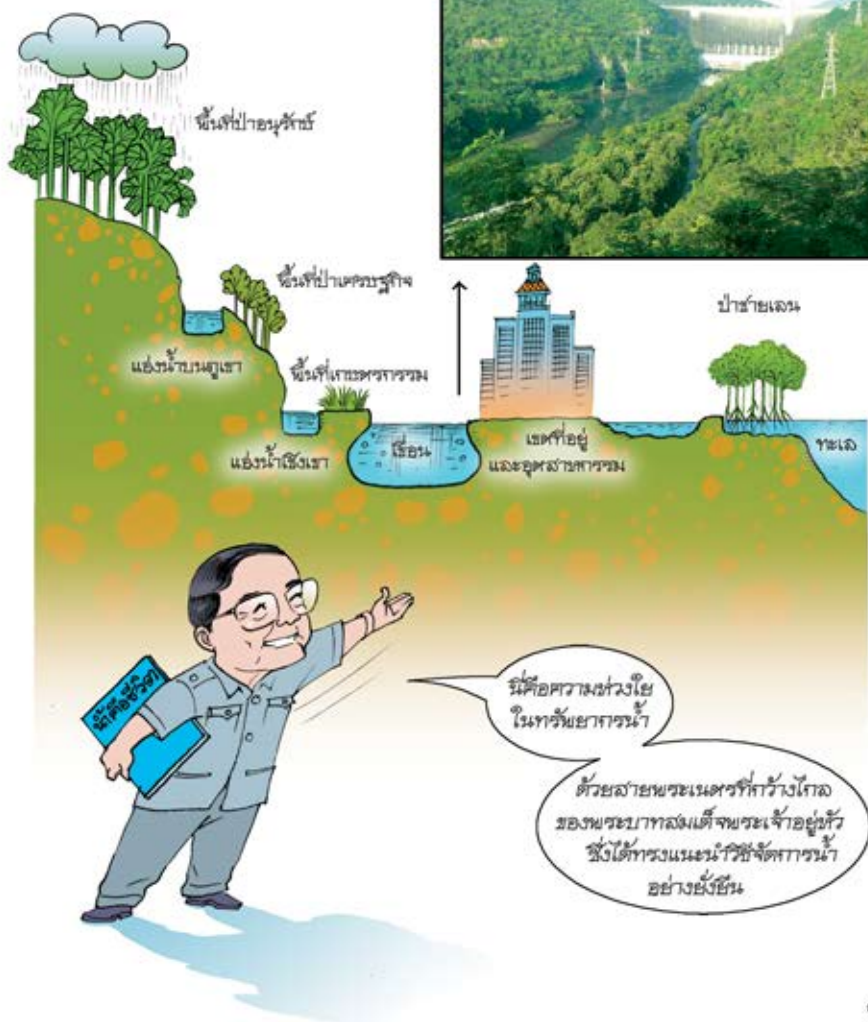
น้ำคือชีวิต

“น้ำ” เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและจำเป็นต่อทุกสรรพสิ่ง น้ำให้ทั้งคุณและโทษ ทั้งให้ประโยชน์และสร้างความเดือดร้อน ในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำไหลบ่าอย่างรุนแรง พื้นที่ของประเทศไทยหลายแห่งประสบปัญหาอุทกภัย จนผู้คนเดือดร้อนไว้อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน ในมุมกลับกัน ช่วงฤดูแล้งที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานและจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรไทยประสบปัญหาไม่มีน้ำใช้ในการเพาะปลูก ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงย้ำเสมอว่า “น้ำคือชีวิต” ซึ่งประเด็นสำคัญอยู่ที่วิธีการบริหารจัดการน้ำ ทำอย่างไรให้สามารถมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินยามน้ำท่วม หรือยามน้ำหลาก

ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล

วิธีการบริหารจัดการน้ำแบบเบ็ดเสร็จในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ที่ทรงแนะนำไว้เป็นการจัดการ น้ำตั้งแต่ต้นสายตลิ่งนเขตบรรดาคลองมาจากท้องฟ้า
โดยเก็บกักน้ำตั้งแต่ขุดตมเขา แล้วนำมาบริหารจัดการเพื่อสามารถใช้ประโยชน์
ในกิจกรรมต่าง ๆ จากยอดเขาสู่ทะเลกว้าง จากป่าเขาผ่านหมู่บ้านทุ่งนาอัน
กว้างใหญ่ จนผ่านเมืองใหญ่กลายเป็นน้ำเสีย และบำบัดโดยวิธีการธรรมชาติ
ก่อนที่จะปล่อยน้ำที่บำบัดแล้วออกไปสู่ท้องทะเลในที่สุด

๖ แบบอย่างความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน จากการประกวดการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

๑. การบริหารจัดการแหล่งน้ำ สระน้ำประจำไร่นา

การบริหารจัดการแหล่งน้ำในครัวเรือน สระน้ำประจำไร่นาที่สร้างขึ้นเพื่อเก็บน้ำสำหรับทำการเกษตร ทำให้เกิดรายได้จากการเกษตรตลอดทั้งปี คือ มีพืชหลักเป็นรายได้ประจำปี ประมงเป็นรายได้ประจำเดือน พืชผักต่าง ๆ เป็นรายได้ประจำสัปดาห์ และไม่มีรายจ่าย เมื่อมีการจัดการเก็บน้ำไว้ไม่ใช้เพื่อการเกษตรในหน้าแล้ง ยังทำให้ได้ราคาผลผลิตสูง มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

๒. การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่

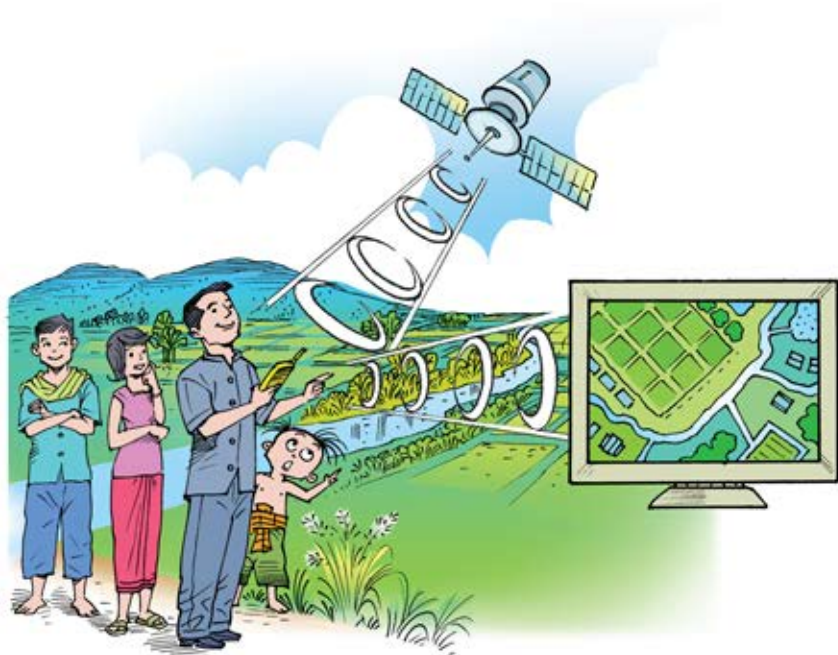
พื้นที่ซึ่งไม่มีแหล่งน้ำชลประทานมาให้ในการทำการเกษตร และอุปโภค บริโภค ชาวบ้านจึงกินดิน ชุมชนได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำและที่ดินเพื่อการเกษตร ตามแนวพระราชดำริ มาใช้แก้ปัญหา จนมีแหล่งน้ำเพียงพอ และสามารถปลูกรุ่นนี้ได้ ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓. การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

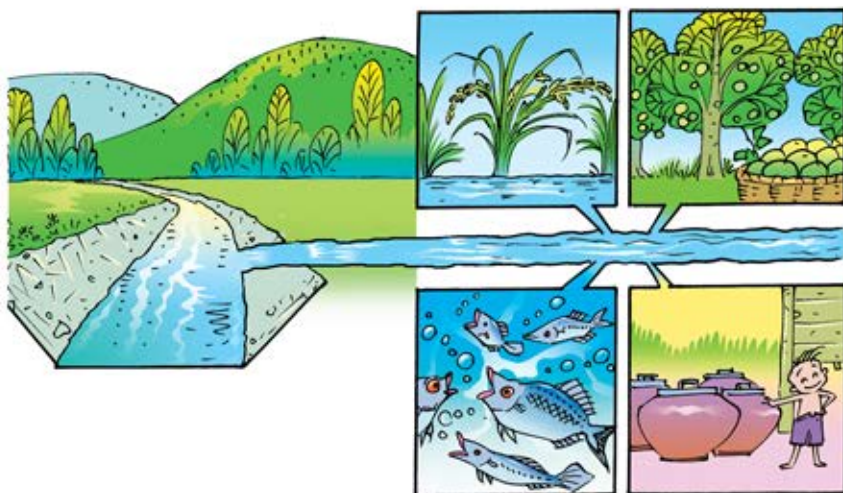
การบริหารจัดการป่าต้นน้ำ จากป่าไร่ที่ถูกทำลาย สถาปนาเสื่อมโทรม ชุมชนร่วมกันสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นตามแนวพระราชดำริ และปลูกป่าทดแทน ฟื้นฟูสภาพป่าขึ้นมาเป็นแหล่งซับน้ำ และร่วมกันอนุรักษ์ป่าไว้ เพื่อให้มีแหล่งน้ำ สำหรับใช้ในการเพาะปลูก ใช้อุปโภค บริโภค ตลอดทั้งปี และยังเรียนรู้ที่จะใช้ ผลผลิตจากป่า เช่น เห็ด ผักหวาน สมุนไพร อย่างสมดุลและยั่งยืน

๔. การใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการจัดการน้ำ

การจัดการแหล่งน้ำ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุน เช่น จีพีเอส แผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม เพื่อช่วยในการสำรวจและกำหนดแนวเขตคลองส่งน้ำ ตำแหน่งจุดสระเก็บน้ำในลักษณะแก้มลิง รวมทั้งช่วยในการแผนการจัดการทรัพยากรน้ำและเพิ่มปริมาณน้ำสำรอง โดยใช้เชื่อมต่อกับคลองส่งน้ำที่มีอยู่เดิมอย่างเป็นระบบ

๕. การจัดสรรน้ำจากระบบชลประทาน

การเชื่อมกับแหล่งน้ำของทางราชการ และร่วมกันจัดการ โดย
ชุมชนร่วมกันจัดสรรน้ำจากระบบชลประทาน ให้มีใช้ในการทำเกษตร
อุปโภค บริโภค อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ร่วมกันบริหารจัดการน้ำให้มี
ใช้อย่างเพียงพอ และเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งลำคลองน้ำไว้ใช้น้ำแล้ง

๖. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

ผลสำเร็จจากการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับชุมชน ทำให้แต่ละชุมชนมีประสบการณ์เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งระหว่างชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างชุมชนกับภาครัฐและเอกชน เพื่อขยายผลสู่การจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนอย่างยั่งยืน

๕. แบบอย่างความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน
จากการประกวดจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ
ครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑)

๑. การใช้น้ำเป็นพลังงานทดแทน

นำพลังงานน้ำ มาใช้แทนพลังงานไฟฟ้า/น้ำมัน ช่วยลดการเกิดสภาวะ
เรือนกระจกที่นำไปสู่ปัญหาโลกร้อน โดยใช้น้ำเป็นพลังงานที่มีอยู่เป็นพลังงาน
ทดแทน เกิดเป็นโรงสีข้าวพลังงานน้ำ สามารถสีข้าวได้ ๑ - ๒ ตันต่อชั่วโมง ต่อ ๑ นาที

๒. การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่

ในฤดูฝน น้ำจากแม่น้ำสายหลัก ที่มีน้ำหลาก มาใช้ทำประปาหมู่บ้าน และทำเกษตร และในฤดูแล้ง น้ำที่เก็บโดยฝายกั้นบริเวณพื้นที่ต้นน้ำมาใช้ อุปโภค - บริโภคในครัวเรือน และปลูกผักสวนครัว โดยใช้เครื่องสูบน้ำผ่าน นวัตกรรม “แอร์แว” นำแรงดันอากาศมาช่วยลดพลังงานของเครื่องสูบน้ำ และเสริมแรงลงน้ำ ช่วยเก็บประยกต์เวลา ประยกต์ไฟฟ้า และช่วยรักษาอายุงาน ของเครื่องยนต์

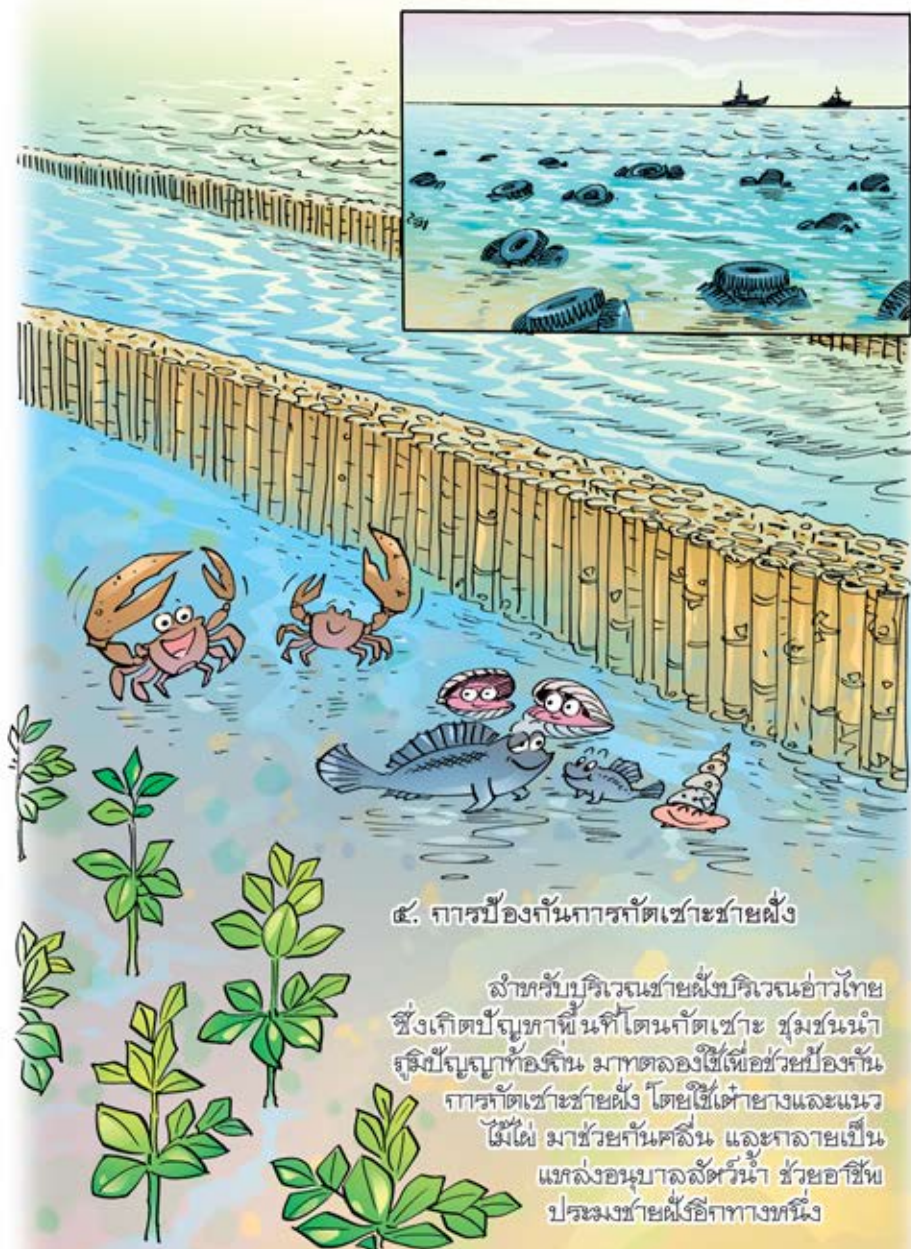
๓. การจัดสรรน้ำเพื่อผลผลิตทางการเกษตร

เมื่อชุมชนประสบปัญหาภัยแล้งเป็นประจำทุกปี จึงได้ปรับแผนการเพาะปลูก โดยเปลี่ยนพื้นที่ข้าวที่เก็บเกี่ยวผลผลิตได้เร็วขึ้น ภายใน ๔ เดือน รวมทั้งเลี้ยงปลาในกระชัง เพื่อให้ได้ผลผลิตก่อนน้ำหลาก และที่เหลือ ๘ เดือน ชุมชนจัดสรรน้ำจากระบบชลประทาน มาทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง

๔. การรักษาคุณภาพน้ำ

ชุมชนร่วมกันปลูกและรักษาป่าชายเลน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเครื่องกรองน้ำ และบริหารน้ำกร่อย คอยป้องกันไม่ให้น้ำเค็มไหลล้นเข้าสู่แม่น้ำ และไม่ให้แม่น้ำเสียไหลลงสู่ทะเล นอกจากนี้ ชุมชนยังร่วมกันดูแลรักษาแม่น้ำ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ลดการทิ้งขยะ อีกร่างน้ำไหลทางที่ใช้ตกจับปลา มาช่วยตัดขยะอีกทางหนึ่ง

๕. การป้องกันการทำลายสาหร่ายฝืด

สำหรับบริเวณชายฝั่งบริเวณอ่าวไทย
ซึ่งเกิดปัญหาพื้นที่โดนกัดเซาะ ชุมชนนำ
วิธีปัญญาท้องถิ่น มาทดลองใช้เพื่อช่วยป้องกัน
การทำลายสาหร่ายฝืด โดยใช้เต้ายางและแนว
ไม้ไผ่ มาช่วยกันคลื่น และกลายเป็น
แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ช่วยอาชีพ
ประมงชายฝั่งอีกทางหนึ่ง

๖ แบบอย่างความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน จากการประกวด
การจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ ครั้งที่ ๓

๑) การจัดทำฝายหินทิ้ง

ชุมชนจัดทำฝายชะลอน้ำรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะของภูมิประเทศของแต่ละ
ชุมชน เพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำ และชะลอน้ำไว้ได้ยามน้ำหลาก และให้น้ำไว้ใช้
ยามน้ำแล้ง อาทิ ลำน้ำชี ชีชีน้ำไหลแรง ชุมชนใช้รูปแบบฝายหินทิ้ง เพื่อไม่ให้เกิดฝาย
ถูกน้ำพัดไปกับน้ำหลาก

๒) การจัดการป่าต้นน้ำเพื่อประโยชน์สูงสุด

ชุมชนดูแลและรักษาป่าต้นน้ำ
นำน้ำจากต้นน้ำมาใช้ประโยชน์
ทางเศรษฐกิจ อาทิ จัดทำบ่อ
เลี้ยงปลา และปลูกผักก้นน้ำ
ในลำธาร

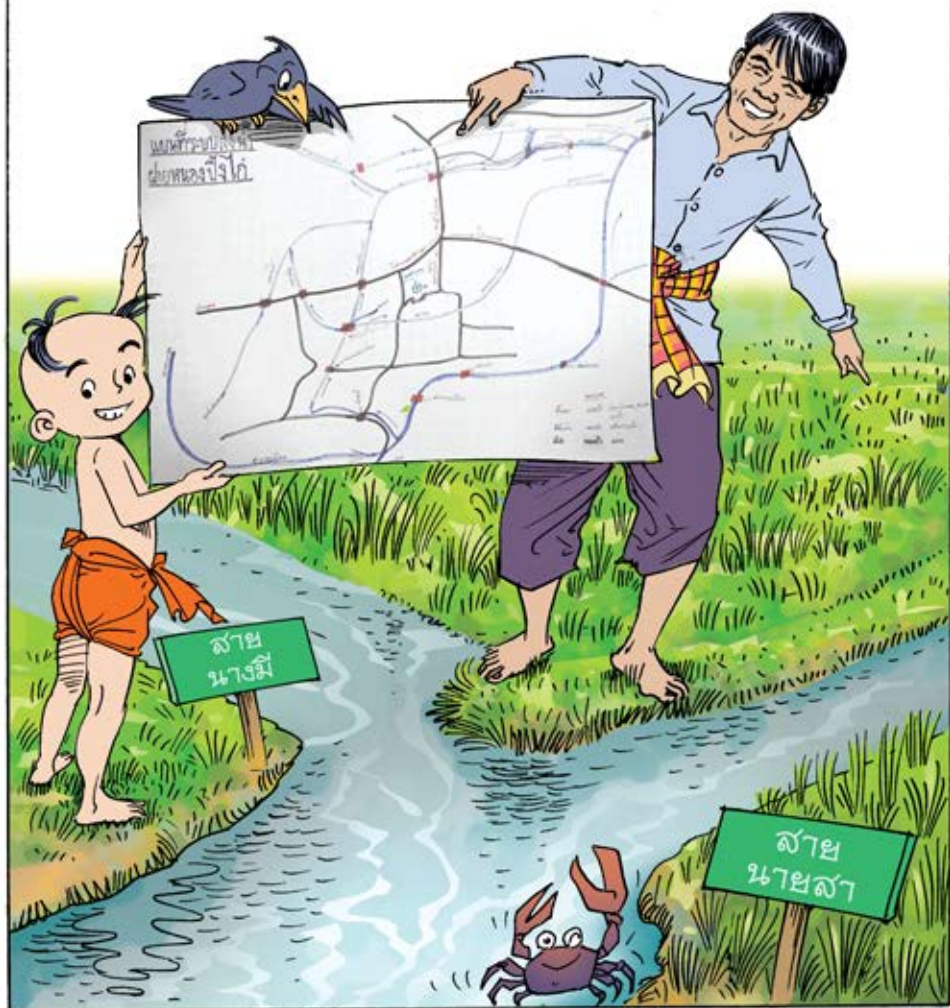

ก่อนน้ำไหลลงสู่พื้นล่างเพื่อ
ใช้ทำการเกษตร รวมถึงดูแล
คุณภาพน้ำ ร่วมกันจัดทำ
บ่อน้ำทิ้ง บ่อน้ำดิบน้ำก่อน
ปล่อยน้ำลงสู่แม่น้ำลำธาร

๓) ผังน้ำและระบบส่งน้ำชุมชน

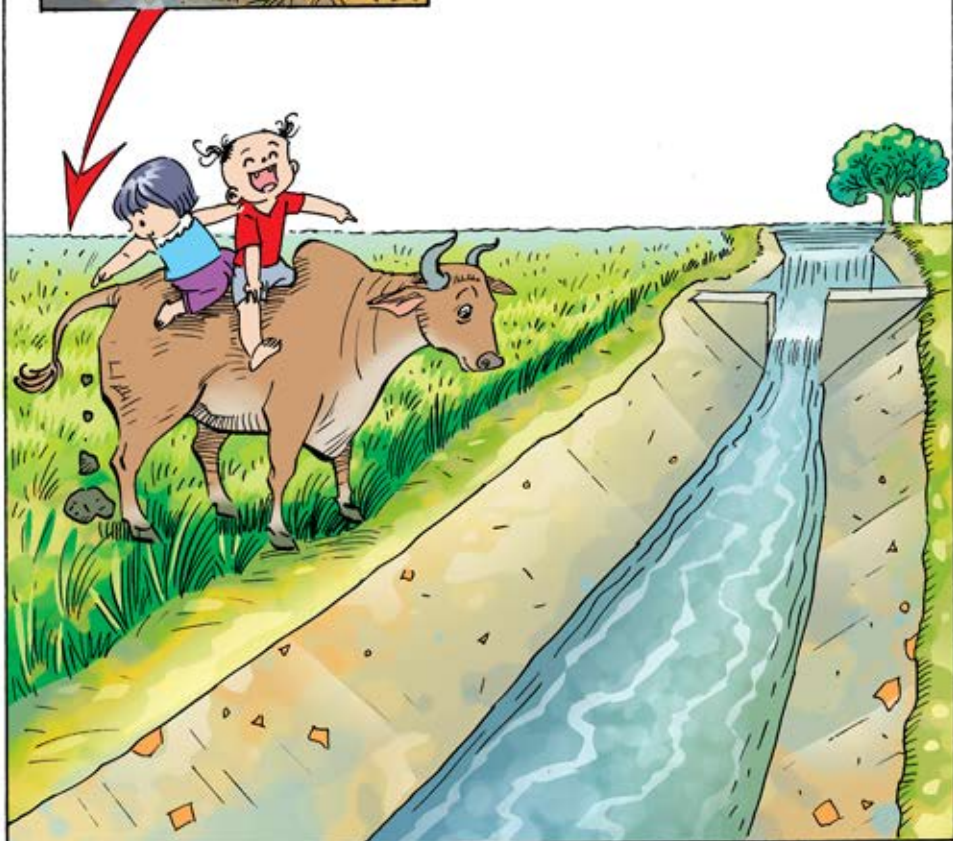
ชุมชนนำภูมิปัญญาชาวบ้าน ร่วมจัดทำผังน้ำชุมชน ร่วมกันขุดทำคลองไส้ไก่ เชื่อมต่อระบบชลประทานในพื้นที่ เกิดการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม และเท่าเทียม นำน้ำจากแหล่งน้ำหลักผ่านคลองไส้ไก่ที่ชุมชนร่วมกันขุด ให้น้ำตามความกว้างของคลองเหมาะสมกับการจัดสรรน้ำในพื้นที่ทำเกษตร ชุมชนจึงมีน้ำใช้อย่างพอเพียง ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น

๔) การรักษาคูณตาน้ำ ด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์

ชุมชนเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตร จากการใช้ปุ๋ยเคมี มาเป็นเกษตรอินทรีย์ เกิดกลุ่มโคอินทรีย์ นำมูลวัวมาใช้ในการปุ๋ยอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ป้องกันไม่ให้เกิดน้ำไหลลงน้ำ ป้องกันการเกิดน้ำเสีย

๕) การรักษาป่าต้นน้ำ ด้วยภูมิปัญญาและประเพณี ตามวิถีชุมชน

ชุมชนร่วมกันดูแลป่าต้นน้ำ ด้วย
ภูมิปัญญาและประเพณีได้เดิม
อาทิ การสืบชะตาแม่น้ำ การ
เลี้ยงผีขุนน้ำ ระบบเหมืองฝาย
ไม้ไผ่ขี้ผึ้ง (ป้องกันตลิ่งพัง)
ล้วนเป็นภูมิปัญญา และประเพณี
ที่ใช้ชนรุ่นหลัง ร่วมกันดูแล
และรักษาสาขาน้ำให้ยั่งยืนสืบไป

๖) การปลูกแฝกบริเวณคันนาขึ้นบันได

ชุมชนบริเวณป่าต้นน้ำ ได้นำประโยชน์ของหญ้าแฝกด้านการยึดหน้าดิน และป้องกันตะกอน โดยนำหญ้าแฝกมาปลูกบริเวณคันนาขึ้นบันได ช่วย ป้องกันดินถล่ม และไม่ให้ตะกอนไหลลงสู่แม่น้ำลำธาร

๖ แบบอย่างความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน จากการประกวด
การจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ ครั้งที่ ๔

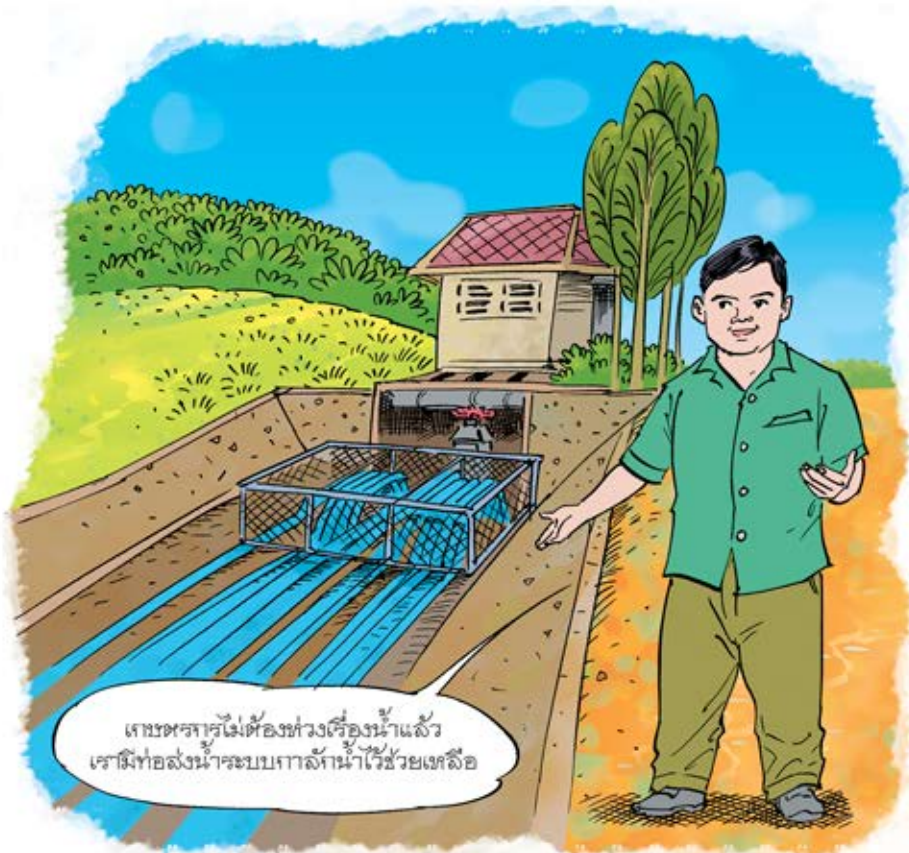
๑. การจัดทำฝายน้ำล้น เป็นถนนลาดระดับ ชุมชนสร้างฝายน้ำล้น
สำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ โดยปรับระดับหน้าฝายลงเพื่อเป็นถนน
เกิดเป็นเส้นทางให้น้ำและรถวิ่งผ่านได้ ทำให้เกิดประโยชน์ ได้แก่
เป็นฝายไว้กักเก็บน้ำ แก้ไขปัญหาน้ำท่วม

จากเดิมที่เป็นฝายธรรมชาติทำให้น้ำล้น
ท่วมพื้นที่เกษตร และปรับเป็นถนนลาดระดับ
ทำให้ถนนไม่ขวางทางน้ำ อันจะเกิดความเสียหาย
เวลาน้ำหลาก

๒. การบริหารระบบกัลน้ำ ด้วยท่อพีวีซี รุ่นบริหารจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำรวมกันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยบริหารน้ำผ่านท่อพีวีซีลงน้ำด้วยระบบกัลน้ำ ไม่ต้องใช้เครื่องสูบน้ำ ทำให้น้ำลงตรงถึงพื้นที่เกษตรอย่างสามารถบริหารการจัดใช้น้ำด้วยการปิดวาล์วท่อน้ำเพื่อใช้น้ำเฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น

๓. ฟื้นฟูคุณภาพน้ำ ด้วยน้ำหมักชีวภาพ ชุมชนรวมกลุ่ม นำความรู้ใน การทำน้ำหมักชีวภาพ มาปรับใช้เพื่อบำบัดน้ำเสียในแม่น้ำ โดยวางถังหมัก น้ำในพื่นที่เพื่อขยदनน้ำหมักชีวภาพเป็นประจำ ทำให้คุณภาพน้ำฟื้นกลับมาคืน รวมทั้งช่วยกันเฝ้าระวังการทิ้งของเสียและสารเคมีลงแม่น้ำ มีกลุ่มเยาวชน เป็นนักสืบสายน้ำ ตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำเป็นประจำ

๔. ฝายน้ำล้น-ลอต

จัดทำฝายน้ำล้น เพื่อกำเก็บน้ำจากลำห้วยธรรมชาติ โดยบริเวณตัวฝายสร้างเป็นลำรางใต้โครงสร้างฝาย เพื่อให้ น้ำจากลำห้วยลงลอตไหลผ่านเข้าสู่พื้นที่เกษตร เกิดเป็นฝายน้ำล้น-ลอต ในโครงสร้างเดียวกัน

๕. อาคารน้ำล้น

อาคารเก็บกักน้ำสามารถระบายน้ำได้ ยกกระต๊อบเก็บกักน้ำ เมื่อมีปริมาณน้ำเยอะ สามารถระบายน้ำได้ทันทั่วทั้งที่ ไม่เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ใกล้เคียง และยังคงมีน้ำเก็บกักไว้ใช้

๖. ท่อพังกาแรงดันน้ำ ชุมชนใช้
ภูมิปัญญา วางท่อน้ำประปา
จากภูเขา จากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ
ด้วยจัดทำท่อพังกาแรงดันน้ำเป็น
ระยะๆ ช่วยลดปัญหาท่อแตก
และง่ายต่อการดูแล และ
ซ่อมแซมบำรุงรักษา

๗. ทางน้ำขาม ชุมชนสร้างทางน้ำขามเพื่อรักษาทางน้ำเดิมและนำน้ำไว้ใช้ทำการเกษตร
ในพื้นที่ของชุมชน โดยทางตัดผ่านลำเหมืองหินที่ผันน้ำไปใช้ในพื้นที่เกษตรเพิ่มเติม

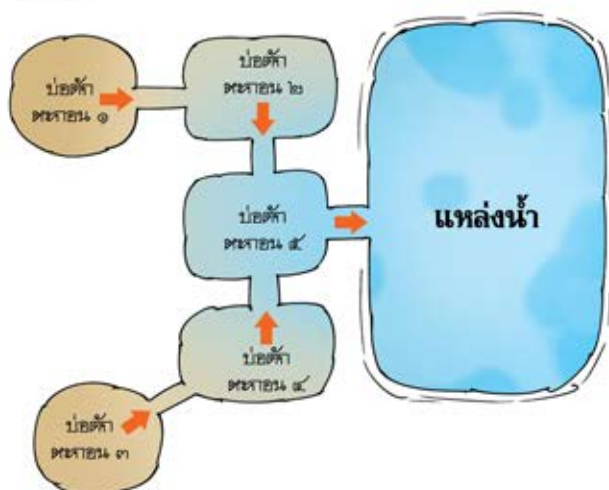
๕. แบบอย่างความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน จากการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

๑) การจัดการน้ำด้วยแบบรูปปากนลาย

เครือข่ายชุมชนใช้ภูมิปัญญา “แบบรูปปากนลาย” จากประสบการณ์จัดการน้ำเดิมผ่านระบบแก้มืองเก่าฝาย แบ่งน้ำด้วยแท่นคอนกรีต รูปสามเหลี่ยมปากนลาย ช่วยบังคับทางน้ำ จัดสรรและกระจายน้ำไปยังพื้นที่เกษตรกรรม ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำอย่างเป็นธรรม

๒) บ่อดักตะกอน

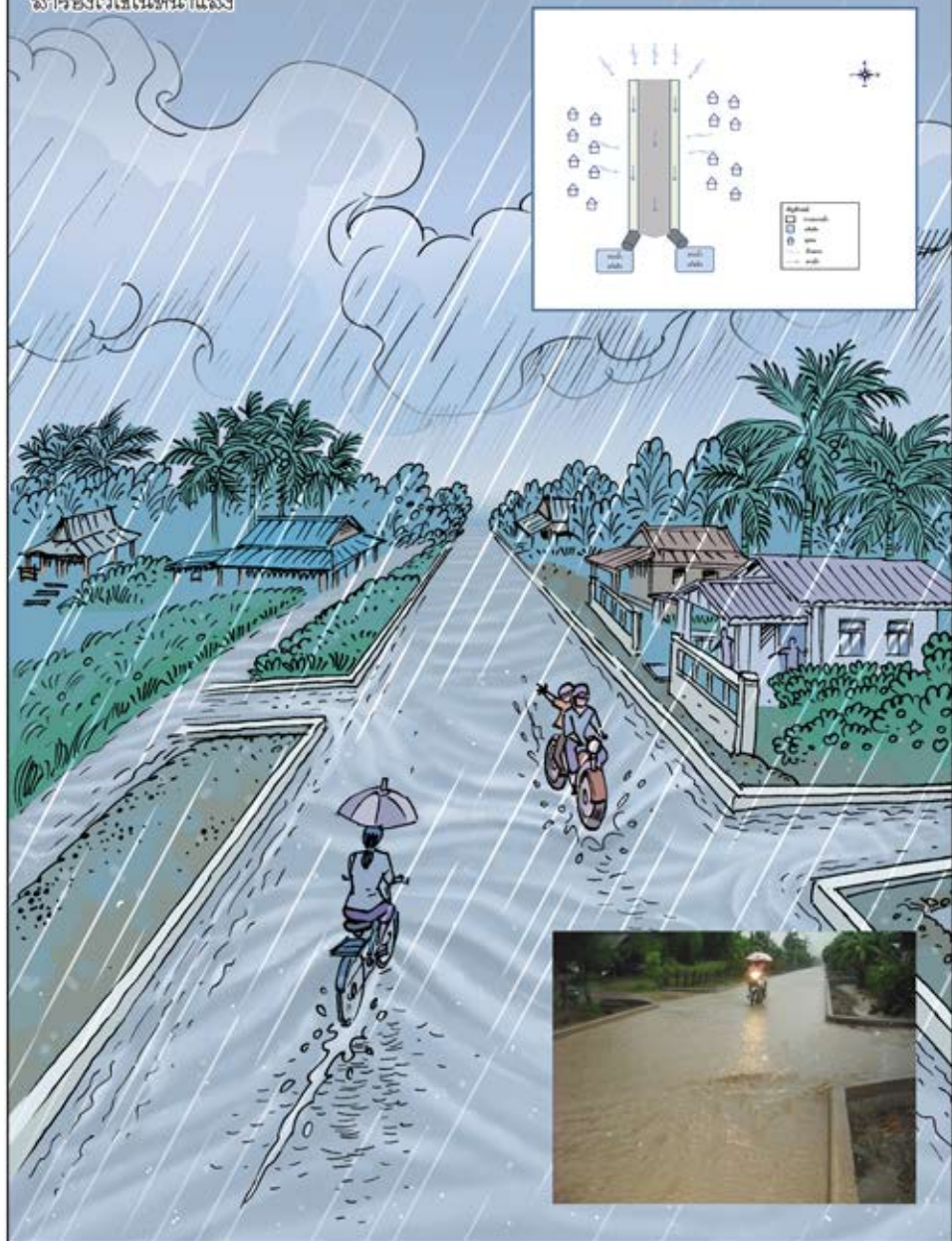
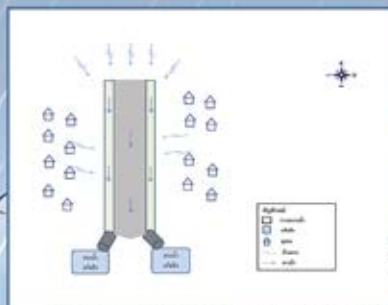
เครือข่ายชุมชนร่วมจัดสร้างบ่อดักตะกอนเป็นระดับในบริเวณพื้นที่รับน้ำชั่วคราว เพื่อลดปริมาณตะกอนก่อนไหลลงสู่ลำธารน้ำ

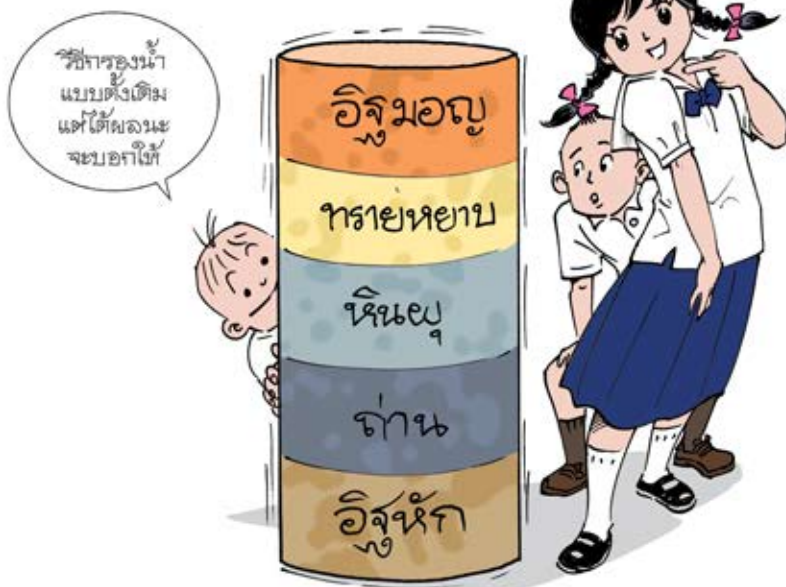
เป็นรูปแบบจากชุมชนบ้านแจ้งทอง

๓) ถนนน้ำเดิน

เครือข่ายชุมชนจัดทำถนนน้ำเดิน ให้ประโยชน์ทั้งเป็นทางสัญจร และทางระบายน้ำ เพื่อรับน้ำหลากและน้ำฝน โดยถนนมีความลาดเอียงลงเข้าสู่ทางกลางถนน และสร้างแนวคันน้ำทั้งสองข้างถนนเก็บไว้ในสวนน้ำแฉ่งลิ่ง ก่อนลงสู่คลองเข้าสู่น้ำทะเลตม ผ่านคลองไล่ไก่เข้าสู่น้ำประจักษ์ไกรมา เป็นน้ำสำรองไว้ใช้ในหน้าแล้ง

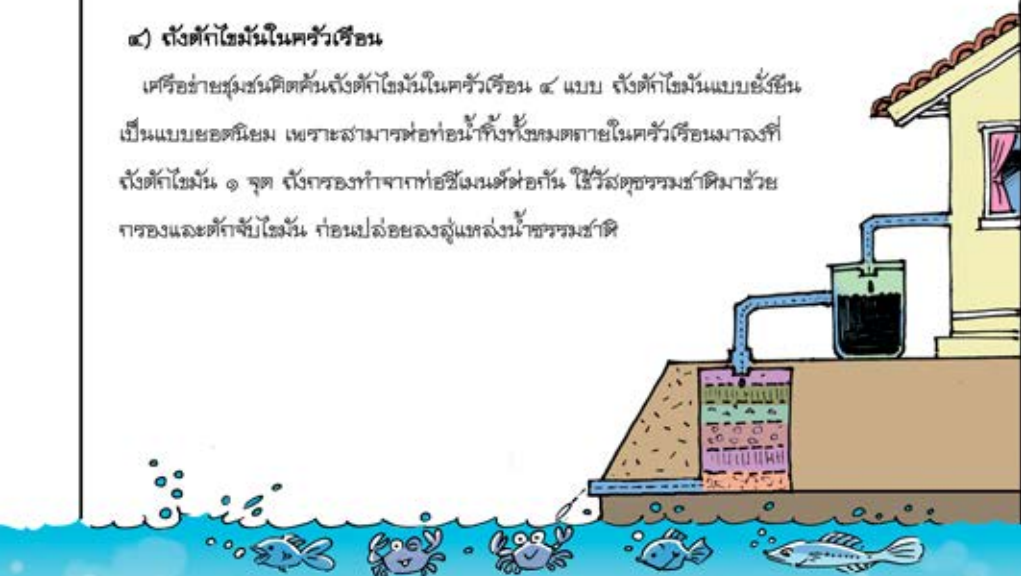

ถังดักไขมันแบบยั่งยืน

๔) ถังดักไขมันในครัวเรือน

เครื่องช่วยผสมคิดค้นถังดักไขมันในครัวเรือน ๔ แบบ ถังดักไขมันแบบยั่งยืน เป็นแบบขอตนิยม เพราะสามารถต่อท่อน้ำทิ้งที่หมดภายในครัวเรือนมาลงที่ ถังดักไขมัน ๑ จุด ถังกรองทำจากท่อซีเมนต์ต่อกัน ใช้วัสดุธรรมชาติมาช่วย กรองและดักจับไขมัน ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

๔) ประปาได้ทราย

เครื่องช่วยชุมชนส่วนนี้ช่วยกันน้ำและสิ่งสกปรกในน้ำให้ได้ทราย ให้น้ำที่ผ่านการกรองด้วยทรายและตะกอนดิน ซึ่งมีสิ่งสกปรกในน้ำ ก่อนปล่อยน้ำไปตามระบบท่อส่งน้ำ ปรับระดับท่อจาก ๔ นิ้ว เป็น ๓ นิ้ว และ ๐.๕ นิ้ว เพื่อช่วยลดแรงดันและตะกอนทราย ทำให้ชุมชนได้น้ำสะอาดสำหรับอุปโภคในครัวเรือน

เป็นวิธีใช้ธรรมชาติบำบัดธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

สุดท้ายเราได้ น้ำจากธรรมชาติที่สะอาดครับ

ประปาได้ทราย

ปฏิบัติการชุมชนรักษาน้ำ

ตามแนวพระราชดำริ

เครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชนบ้านลุ่มของ จ.บุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ได้รับการกล่าวขานจากคนทั่วไปด้วยลำนวนที่ติดปากว่า “บุรีรัมย์ น้ำกิน” ขึ้นที่แห้งแล้งแห่งนี้เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านที่มีชื่อว่า บ้านลุ่มทอง ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง เป็นหมู่บ้านที่ประสบปัญหา ด้านน้ำมาตลอด ยามหน้าแล้งก็ขาดน้ำ อุบเือก บุกเือก แต่ชุมชนได้ต่อสู้กับความอดทนจนสำเร็จแล้วขยายผลความสำเร็จ

จาก ๑ ชุมชนเป็น ๑๖ ชุมชน ใน ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลลุ่มแสง ตำบลทุ่งแสงทอง และ ตำบลหนองโสน ของอำเภอนางรอง พื้นที่รวม ๖๖.๓๐๐ ไร่เปลี่ยนเป็น “บุรีรัมย์ มีน้ำกิน”

นอกจากปัญหาน้ำแล้งแล้ว ในฤดูฝนก็มีปัญหาน้ำจากเกินไป ฝนตกท่วมไร่นา บ้านเรือนเสียหาย แต่ชุมชนก็ร่วมกันแก้ปัญหาจนสำเร็จ พวกเขาทำได้อย่างไร

ย้อนไปเมื่อก่อนปี ๒๕๔๑ ปัญหของชาวบ้านคือการขาดแคลนน้ำทำการเกษตร ทำให้เป็นหนี้สิน เพราะผลผลิตไม่มี

น้ำน้อยเป็นเกษตรกรปลูกผักได้รับรู้ว่ามีโครงการช่วยเหลือชาวบ้านให้มีการพัฒนาเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่เพื่อแก้ปัญหาโดยใช้มูลนิธิศุภนิยามพัฒนา จึงเข้าร่วมโครงการ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ น้ำน้อยสามารถใช้คอมพิวเตอร์มากำกับวีซีดีวีเออนำเสนอวีซีดีปลูกผักนี้ได้บางส่วนแล้ว

น้ำน้อยเก่งจังสอนแม่แล้ว

ชุมชนของเราก็ยังไม่สามารถเพิ่มรายได้อย่างที่ควรจะเป็นต้นเหตุคือ ขาดแคลนน้ำสำหรับทำการเกษตร

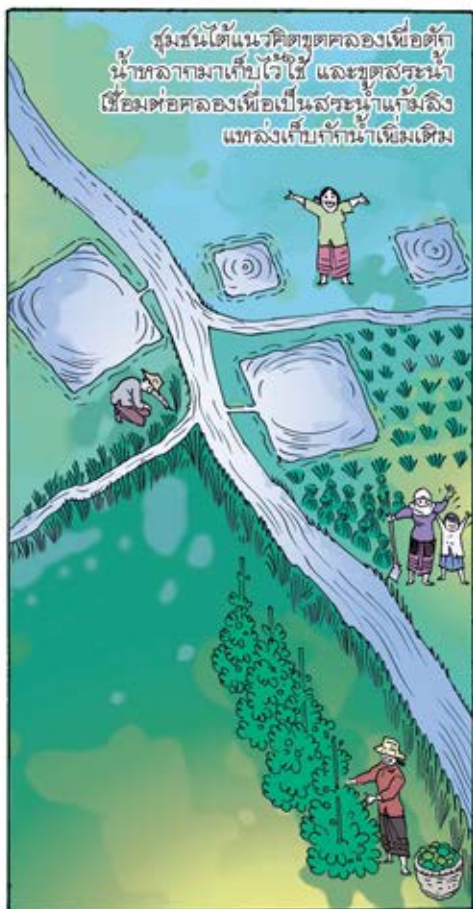
จนสามารถถอดออกสำรวจหา
แหล่งน้ำต่อไปได้ ทุกคนมี
ความหวังเพิ่มขึ้น จากสาร
ใต้ท้องความสูงใหม่ๆ

มีการใช้ภาพถ่ายจากดาวเทียม แผนที่
ระดับความสูง แผนที่เส้นทางน้ำ
นำเครื่องเก็บพิกัดจุด (GPS) เพื่อช่วย
ในการวิเคราะห์และวางแผน

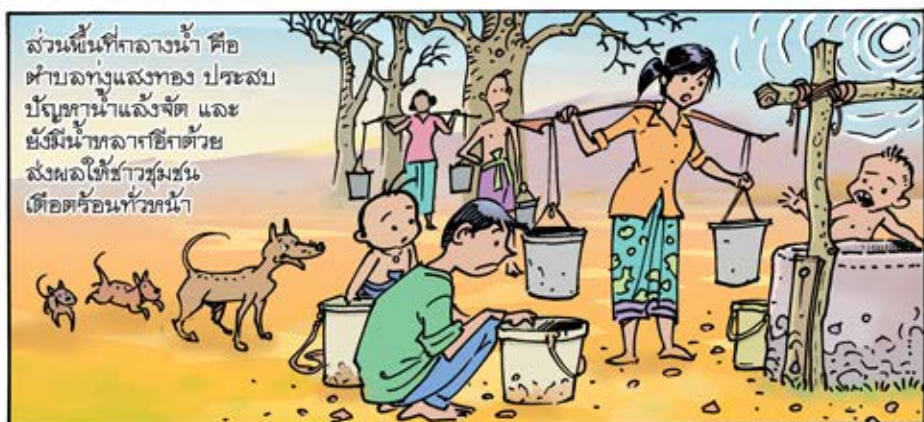
ชุมชนได้แนวคิดจุดคลองเพื่อตัด
น้ำหลากมาเก็บไว้ใช้ และจุดสระน้ำ
เชื่อมต่อกองเพื่อเป็นสระน้ำเก็บน้ำ
แหล่งเก็บน้ำกักน้ำเพิ่มเติม

ในอีกฟากหนึ่งของพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ได้แก่ ตำบลห้วยผึ้ง
มีปัญหาน้ำหลากท่วมพื้นที่เกษตรเสียหายเป็นประจำทุกปี

ส่วนพื้นที่กลางน้ำ คือ
ตำบลห้วยผึ้งของ ประสบ
ปัญหาน้ำแล้งจัด และ
ยังมีน้ำหลากอีกด้วย
ส่งผลให้ชาวห้วยผึ้ง
เดือดร้อนทั่วทั้งน้ำ

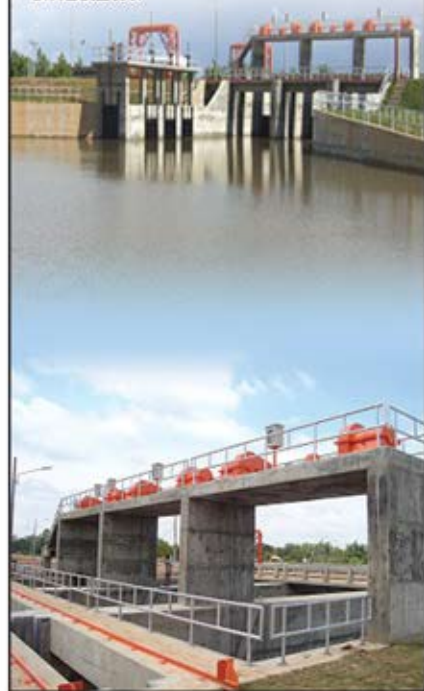
ในปี ๒๕๕๒ ห้วยผึ้งบ้านห้วยผึ้ง
ซึ่งเป็นห้วยผึ้งปลายน้ำ เห็นว่า
เพื่อนบ้านประสบปัญหา
คล้ายคลึงกัน จึงเสนอให้
จัดตั้ง เครือข่ายการบริการ
จัดการทรัพยากรน้ำระดับ
ห้วยผึ้ง บ้านห้วยผึ้ง

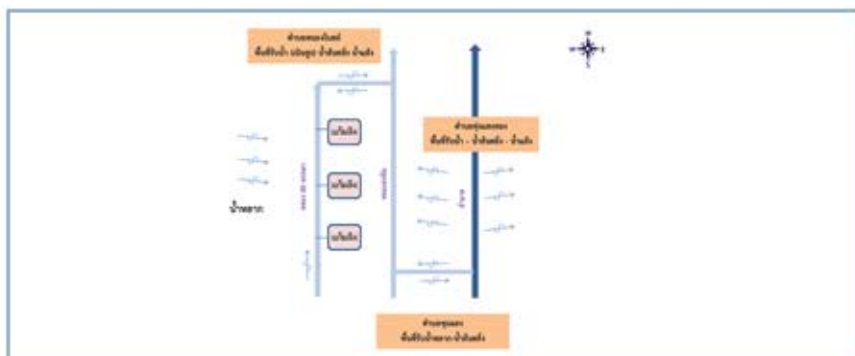
จากที่ชุมชนบ้านลิ้มทองได้มีโอกาสนำ
ตุ๊กตา โครงกระดูกคนมาลุ่มน้ำเก่าอันเนื่อง
มาจากพระราชนิพนธ์ฯ ก็ได้มีแนวคิดมา
ปรับใช้ด้วยการใช้ระดับดังกล่าวเพื่อค้นน้ำ
จากคลองตึกน้ำกลาก ไปยังตำบล
หนองไผ่ลัด

ขึ้นที่เครือข่ายการบริหารจัดการน้ำระดับชุมชนบ้านวังทอง ประกอบด้วย ๓ ตำบล ได้แก่ ชุมแสง กุ้งแสงทอง และหนองไผ่สั โดยชุมชนบ้านวังทองตำบลหนองไผ่สัเป็นชุมชนเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหาน้ำ แล้วจึงขยายผลครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองไผ่สั ใน ๓ ตำบล สภาทนายสงขลาสงขลาไม่ ลักขณเป็นลอนคลื่น สลับกับพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง จึงเป็นได้ทั้งพื้นที่น้ำท่วม น้ำหลาก และน้ำแล้ง จากการบริหารน้ำในชุมชนจัดการน้ำเชื่อมกับแหล่งน้ำหลัก (ลำน้ำ) ทำให้การบริหารจัดการน้ำ ปัญหา น้ำหลากหรือน้ำแล้งถึงเข้าท่วมพื้นที่เกษตรกรรมขึ้น เกิดความเสียหายเป็นประจําทุกปี

เครือข่ายฯ จึงได้แก้ปัญหาด้วยการเชื่อม แหล่งน้ำ ด้วยการบริหารจัดการน้ำประจําวัน และคลองขุดเชื่อมคลองน้ำหลัก เพื่อระบาย น้ำลงต่อเข้าไ้เก็บในสระน้ำแก้งถึง ก่อน ลังต่อเข้าพื้นที่เกษตร ผ่านคลองไส้ไก่ เข้าสู่สระน้ำประจําวัน ทำสระแก้งถึง เชื่อมคลองหลัก (คลอง ๘๐ พรรษา) และระบบอ่างพวง เพิ่มพื้นที่กักเก็บน้ำ และเป็นแหล่งน้ำสำรองในหน้าแล้ง

เครือข่ายการจัดการน้ำชุมชนคนปลายน้ำ จ.ปทุมธานี

เมื่อเก็บผลสำเร็จจากการให้น้ำหมัก
เครือข่ายจะร่วมกันทำน้ำหมักจุลินทรีย์
จัดตั้งเป็นธนาคารน้ำหมัก เพื่อเป็น
ศูนย์กลางกระจายไปได้อย่างทั่วถึง

แล้วขยายความลึกซึ้งจากชุมชนสู่ชุมชน
เป็นเครือข่ายสู่เทศบาล โดยดำเนินการ
ร่วมกัน ผลักดันให้ออกเทศบัญญัติให้
ครัวเรือนริมคลอง ติดตั้งถังดักไขมัน
ก่อนปล่อยน้ำทิ้ง

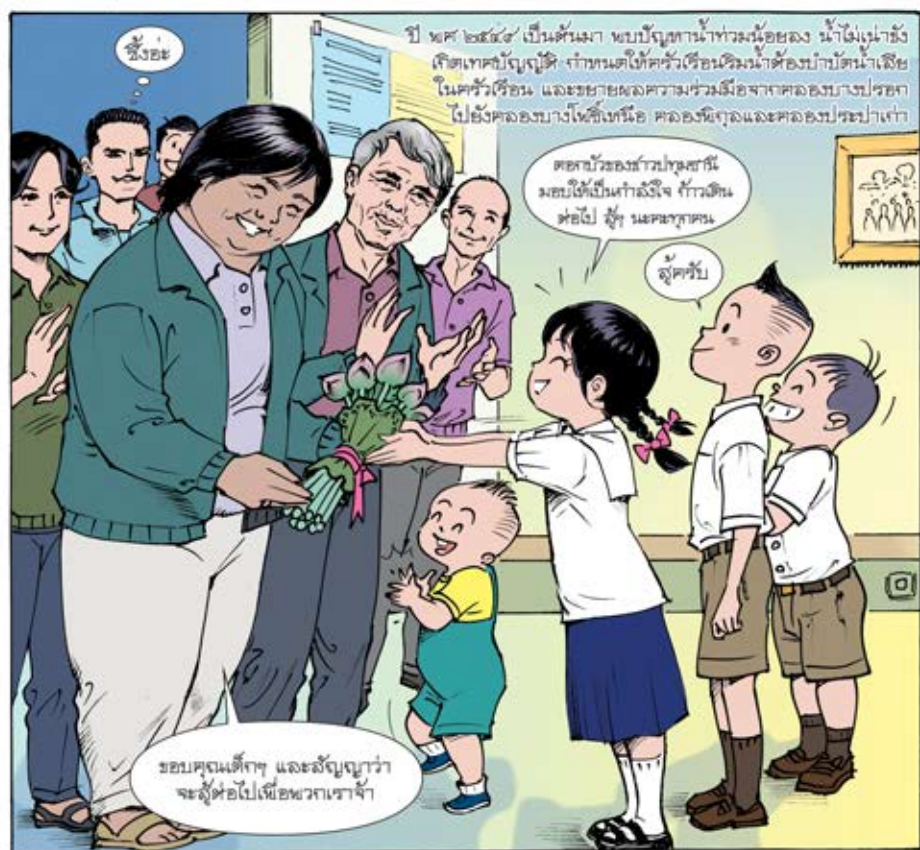
รวมทั้งสร้างและติดตั้งถังดักไขมันในเทศบาล
เทศบาลอีกด้วย

ตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ เครือข่ายฯ มีการประชุม
ร่วมกับจังหวัดอย่างต่อเนื่อง อบจ.ปทุมธานี
ช่วยขยายผลดำเนินการด้วยการรุดลอกคลองเพิ่มขึ้น

ผลสำเร็จได้ขยายจากชุมชนสู่ชุมชน
ใกล้เคียงและชุมชนที่อยู่ต่างภูมิภาค
ขยายผลเป็นเครือข่ายความรู้ กระจาย
อยู่ทุกภาคของประเทศไทย

ธนาคารน้ำหมัก

เมื่อเห็นผลสำเร็จจากการทำน้ำหมักจุลินทรีย์เพื่อบำบัดน้ำ เครือข่ายฯ ร่วมกันทำน้ำหมักจุลินทรีย์ จัดตั้งเป็นธนาคารน้ำหมัก เพื่อเป็นศูนย์กลางกระจายน้ำหมักจุลินทรีย์ และแลกเปลี่ยนข้อมูลเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายได้ทำธนาคารน้ำหมักจุลินทรีย์ลงลำคลอง ทำภายในสวนปาล์ม ๑๕ วัน ครึ่งละ ๕,๐๐๐ ลิตร เพื่อรักษาคุณภาพน้ำอย่างต่อเนื่อง แต่ทำภายในสวนปาล์มเพราะสะดวกตามความรุนแรงที่เกิดขึ้น

ถังดักไขมันประจำครัวเรือน

ชุมชนบางปรอก เริ่มตั้งแต่คลองติดตั้งถังดักไขมันประจำครัวเรือน เพื่อบำบัดน้ำใช้ในครัวเรือน ก่อนปล่อยทิ้งลงคลอง ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาถังดักไขมันถึง ๕ ประเภท ก่อนพบว่า ถังดักไขมันแบบยั่งยืน เป็นแบบที่เหมาะสมและใช้งานได้สะดวก เพราะสามารถดักไขมันทั้งที่ระเหิดและจมที่ถังดักไขมัน ๑ ชุด ที่เป็นถังทรงกรวย ที่ทำจากท่อซีเมนต์ต่อกัน โดยใช้วัสดุธรรมชาติมาช่วยกรองและดักจับไขมัน ซึ่งชุมชนบางปรอกได้ขยายผลสำเร็จ ทำจากวิธีจัดการติดตั้งถังดักไขมันประจำครัวเรือนให้เครือข่ายฯ และชุมชนอื่น ได้นำไปใช้บำบัดน้ำในครัวเรือน

การทำเหมืองของเครือข่าย

เครือข่ายการจัดการน้ำชุมชนคนปลายน้ำ ประกอบด้วย ๑๑ ชุมชน จาก ๔ คลอง ร่วมกันทำงานในรูปแบบ "สหพันธ์" คือ แต่ละชุมชนมีคณะกรรมการชุมชน มีหน้าที่ดำเนินงานในชุมชนของตน และผู้แทนคณะกรรมการชุมชน มาร่วมเป็นคณะกรรมการเครือข่ายฯ ซึ่งคณะกรรมการเครือข่ายฯ ได้แบ่งการทำงานตามความถนัด และร่วมกันใช้คำปรึกษา หากแนวทางแก้ไขการดำเนินงานของแต่ละชุมชน ซึ่งคณะกรรมการชุมชน จะนำคำปรึกษาที่ได้ ไปดำเนินงานร่วมกับชุมชนของตน โดยคณะกรรมการเครือข่ายฯ จะไม่เข้าไปทำนุการดำเนินงานของแต่ละชุมชน

เครือข่ายการจัดการน้ำชุมชนคนปลายน้ำ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริ เรื่องการพึ่งตนเอง และการรักษาคุณภาพน้ำ มาใช้เป็นแนวทางดำเนินงาน โดยเครือข่ายฯ เริ่มต้นการทำงาน จากทวี่เคราญ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง จนประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง จึงได้มีหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มาสนับสนุนการทำงาน ซึ่งเครือข่ายได้น้อมนำแนวพระราชดำริ ด้วยการใช้ธรรมชาติบำบัดธรรมชาติ ได้แก่ น้ำพุร้อนจุลินทรีย์ และถังดักไขมันที่ใช้เครื่องกรองธรรมชาติ มาเป็นเครื่องมือรักษาคุณภาพน้ำ

ความสำเร็จของเครือข่ายฯ ในเรื่องการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ทั้งการดำเนินงานถังดักไขมันจุลินทรีย์ การติดตั้งถังดักไขมันประจำครัวเรือน ขยายผลความสำเร็จจากชุมชนสู่ชุมชน เป็นเครือข่ายสู่เทศบาล ซึ่งเครือข่ายฯ ได้เริ่มดำเนินงานร่วมกับเทศบาลเมืองปทุมธานี โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เครือข่ายฯ ได้ร่วมกันผลักดันให้เทศบาลเมืองปทุมธานีออกเทศบัญญัติให้ครัวเรือนที่ต้องอยู่ริมคลองติดตั้งถังดักไขมันก่อนปล่อยน้ำทิ้ง

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เครือข่ายฯ ได้เริ่มดำเนินงานร่วมกับจังหวัดปทุมธานี ทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยจะมีการประชุมร่วมกันเดือนละ ๑ - ๒ ครั้ง ทำให้เครือข่ายฯ ดำเนินงานร่วมกันทั้งชุมชน เทศบาล และจังหวัด อย่างต่อเนื่อง ซึ่ง อบจ.ปทุมธานี ้วยขยายผลการทำงาน ด้วยการดูแลคลองเพิ่มเติมนอกจากนี้ เครือข่ายฯ ได้ถ่ายทอดความสำเร็จของถังดักไขมันประจำครัวเรือน และธนาคารน้ำจืด ไปสู่ชุมชนอื่น ทั้งชุมชนใกล้เคียง และชุมชนที่อยู่ต่างภูมิภาค ขยายผลเป็นเครือข่ายความรู้ กระจายอยู่ทุกภาคของประเทศไทย

กลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยตุ่น ตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ปี ๒๕๒๐ บุนนาคตอขสูง
บริเวณป่าต้นน้ำมีการบุกรุกป่าลักลอบ
ตัดไม้ และทำไร่เลื่อนลอย ชาวบ้านตุน
อ.เมือง จ.พะเยา ประชุมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็น แม้จะมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน ร่วมกัน
สร้างแล้วก็ตาม คนในชุมชนร่วมกันคิด
แก้ปัญหา จุดเริ่มต้นจาก ๓ หมู่บ้าน
จนเกิดเป็นเครือข่ายรวม ๑๑ หมู่
ของตำบลห้วยตุ่น ขึ้นที่ทางเขต
๑๙,๒๕๕ ไร่

ผู้เฒ่าบ้านหมู ๕ ในขณะนั้น ประธานความร่วมมือกับ
ทางราชการ ถวายผู้เฒ่าต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เพื่อขอพระราชทานอ่างเก็บน้ำห้วยตุ่น

มีการจัดการน้ำอย่างเท่าเทียมโดยประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานภายนอกเพื่อสร้างความรู้มาปรับใช้ จนได้ระบบแบบปากคลองสาม มาช่วยจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม

แบบปากคลองสาม
ชุมชนออกงบประมาณ
ทำเองด้วย แรงคนละ

ชาวบ้าน ๒ ตำบล ๑๐ หมู่บ้าน ๑,๕๐๐ ครัวเรือน สามารถใช้ประโยชน์ในการเกษตร
ในช่วงฤดูฝน ๓,๐๐๐ ไร่ ช่วงฤดูแล้ง ๕๐๐ ไร่ ผลผลิตและรายได้เพิ่มขึ้น

และการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ก็ทำให้
มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยปลูกข้าวหอมมะลิออก
จำหน่าย และปลูกข้าวเหนียวสำหรับบริโภค

ข้าวหอมมะลิ

ข้าวเหนียว

รายได้ ๗๐,๐๐๐-๑๐๐,๐๐๐ บาท ต่อครัวเรือน
ต่อปี (ผลผลิตไร่ละ ๘๐๐ กิโลกรัม)

หลังจากดำเนินงานตามหลักเศรษฐกิจ
พอเพียง ไม่เพียงหลุดพ้นจากความยาก
จน แต่ยังส่งผลให้คุณภาพชีวิตของชุมชน
บ้านต้นตึ้น มีชีวิตที่มั่นคงมากขึ้น โดย
สามารถขยายผลไปยัง ๑๑ หมู่บ้าน ของ
ตำบลบ้านต่น จำนวนกว่า ๒๐๐ ครัวเรือน
รวมพื้นที่เกษตรกว่า ๑๘,๒๕๕ ไร่

พื้นที่รับน้ำ พื้นที่รับน้ำจากแหล่งน้ำ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณลำน้ำ
ถึงฝายเขื่อนวังแสงแม่ต๋น ระยะทาง ๒ กิโลเมตร
รอบการส่งน้ำ ๓ วัน ครอบคลุมพื้นที่เกษตร ๕๐๐ ไร่

แหล่งน้ำ พื้นที่รับน้ำจากลำน้ำแม่ต๋นและลำน้ำแม่ลา ซึ่งตั้งอยู่
บริเวณวังแสงแม่ต๋นถึงฝายเขื่อน ระยะทาง ๑.๕ กิโลเมตร
รอบการส่งน้ำ ๓ วัน ครอบคลุมพื้นที่เกษตร ๑,๐๐๐ ไร่

พื้นที่รับประโยชน์ทางเกษตรกรรม พื้นที่รับน้ำจาก
ซึ่งตั้งอยู่บริเวณวังแสงแม่ต๋นถึงฝายเขื่อน ระยะทาง ๓ กิโลเมตร
รอบการส่งน้ำ ๔ วัน ครอบคลุมพื้นที่เกษตร ๑,๕๐๐ ไร่

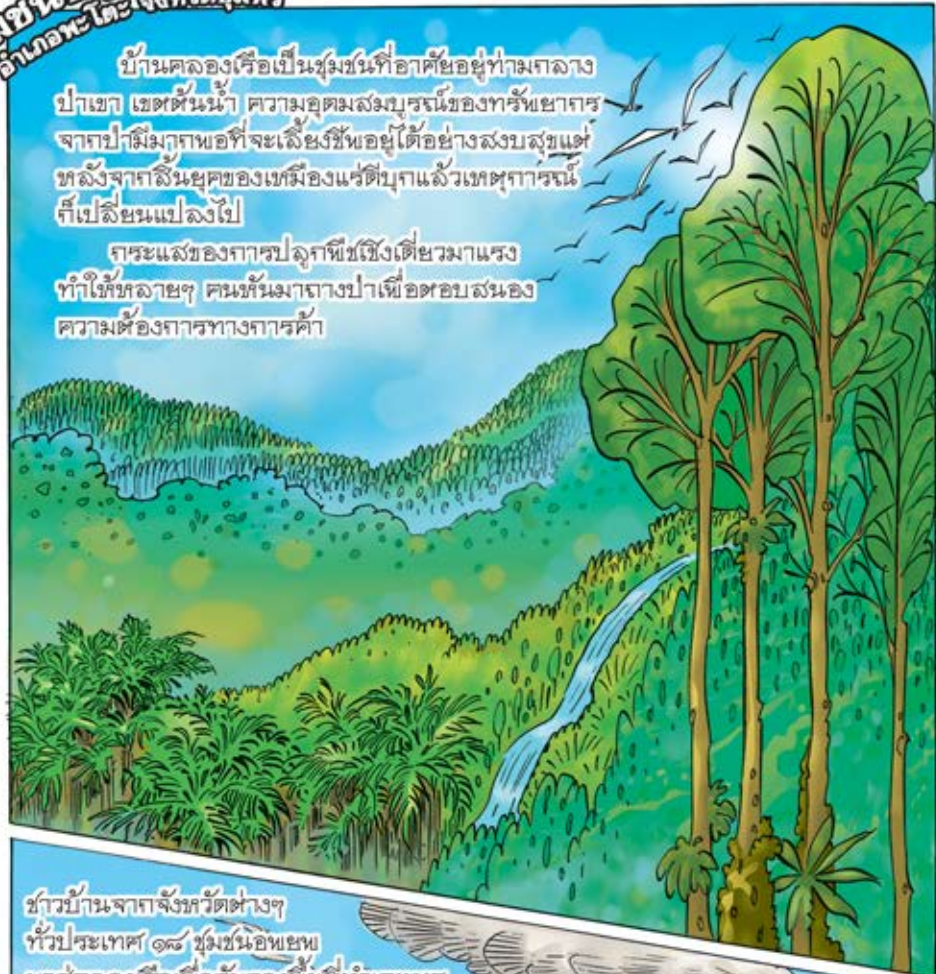

ชุมชนบ้านคลองเรือ

อำเภอห้วยไร่ จังหวัดชุมพร

บ้านคลองเรือเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ท่ามกลางป่าเขา เขตต้นน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรจากป่ามีมากพอที่จะเลี้ยงชีพอยู่ได้อย่างสงบสุขแต่หลังจากสิ้นสุดของเขื่อนอ่างเก็บน้ำแล้วเหตุการณ์นี้ก็เปลี่ยนแปลงไป

กระแสของการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาแรงทำให้หลายๆ คนหันมาถางป่าเพื่อตอบสนองความต้องการทางการค้า

ชาวบ้านจากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ๑๘ ชุมชนอพยพ มาสู่คลองเรือเพื่อจับจองพื้นที่ทำเกษตร

ความหวังของหลายคน

จึงไม่ใช้อยู่แบบ

พอมิพอกิน

ก็ผ่านไป...

เศรษฐี!

หวังให้สูง
ขึ้นอีก อ้อๆ

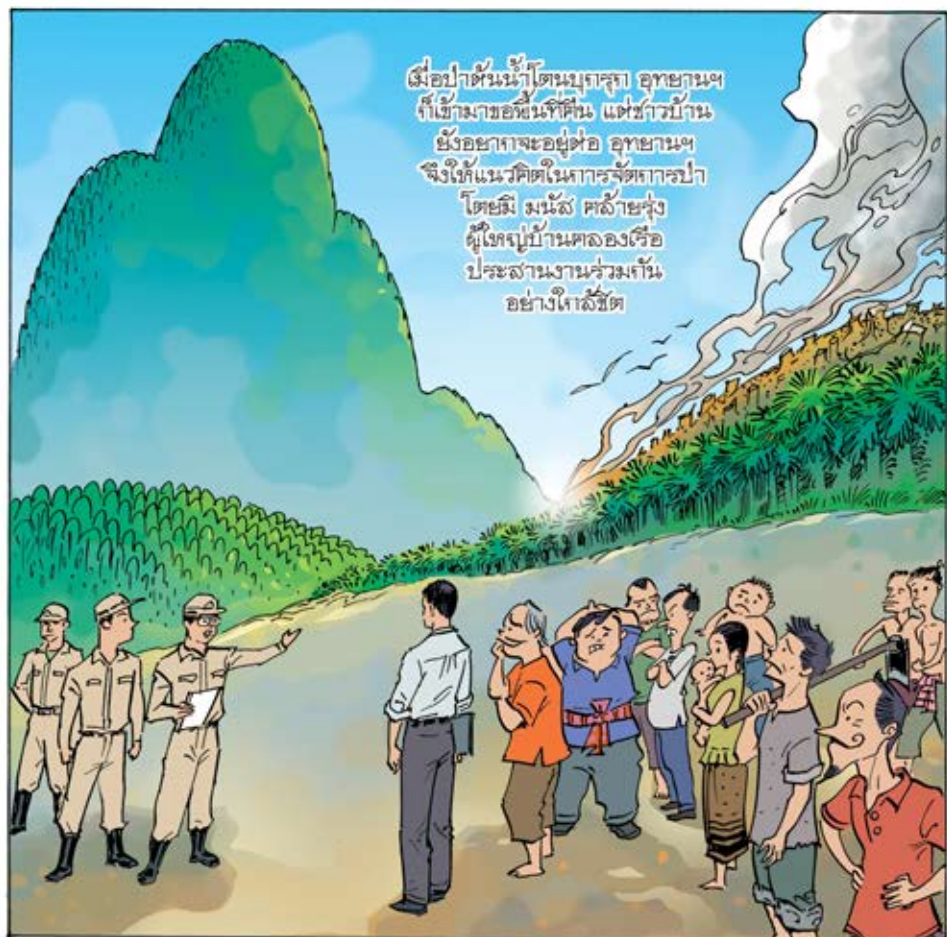
รวย...ๆ
รวย...ๆ
และรวย

จากชุมชนที่เคยรักใคร่กัน กลับเปลี่ยนแปลงเป็นวิวาทาน มองหน้ากันไม่ติด

เมื่อป่าต้นน้ำโดนบุกรุก อุทยานฯ
ก็เข้ามาขอคืนที่ดิน แต่ชาวบ้าน
ยังอยากจะทำอยู่ต่อ อุทยานฯ
จึงใช้แนวคิดในการจัดการป่า
โดยมี มนัส ศัลยสูง
ผู้เฒ่าบ้านคลองเรือ
ประสานงานร่วมกัน
อย่างใกล้ชิด

รับจ้างปลูกป่าดียังไม้อุก?

จึงได้แนวคิดที่จะจ้างชาวบ้าน
ปลูกป่า แต่เงิน
ค่าจ้างเข้ากองทุน
หมู่บ้านแล้วนำ
เงินนั้นมาสร้าง
ฝายน้ำล้น
ถนนลาดกระดี่บ
และทำอาหารมากิน

ได้ความ
รู้ขึ้นแล้วยังช่วย
ส่วนรวมด้วย!

เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อมีพื้นที่ของผีสิง แล้ว
พืชเศรษฐกิจอย่างกาแฟก็มีราคาตกลงเหว

ผมคิดว่าถึงเวลา
ที่พวกเราควรระดมรับมือปัญหา
ที่เกิดขึ้นได้แล้ว มาช่วยกันคิด
ร่วมกันหาวิธีแก้ไข

ดีจ้า! ผู้ใหญ่
ฉันจะเฝ้าไร่แล้วกับพี่
ซึ่งได้ชวนกันกลับไปทำ
เกษตรผสมผสาน
จะดีกว่า

คิดได้ยังงั้นก็ดี
เราควรจะอยู่กันแบบไร่ป่า
หลายเคยเป็นมาและใช้ทุนที่
เศรษฐกิจพอเพียงของ
ในหลวงท่าน เป็นเครื่อง
นำทางชีวิต

วันนี้องค์การชุมชนร่วมกันเข้าประชุม
วางแผนอนาคตและแก้ปัญหาต่าง
เรื่องภายในและชุมชน เช่น ชาวบ้าน
เห็นมียุงในน้ำให้เอามาคนทำคัสอยู่
ในป่าต้นน้ำมาขายที่นั่นล้างเพื่อรักษา
ป่าต้นน้ำเอาไว้

ทำงานด้วย
ความเสียสละ
ลด ละ เลิกใช้สารเคมี
สร้างวิถีคนอยู่-ป่า

ตัวแทนชุมชนต่างตำบลร่วมกันลงสู่ป่าทามาย คนอยู่ร่วมกับ
ธรรมชาติโดยเริ่มจากหาสารพิษสารเคมี จัดทำฝายน้ำล้น
งานลดระดับ กระจายน้ำอย่างทั่วถึง

เมื่อลด ละ การใช้สารเคมีทาง
การเกษตรลง ก็ทำให้น้ำสะอาด
ปลอดภัยขึ้น ชุมชนบ้านคลองเรือ
ยังได้เห็นแม่น้ำสะอาดนี้ให้ทะเล
ไปสู่หมู่บ้านข้างเคียงอีกด้วย

ขอบคุณ สำหรับน้ำใจ
ของชาวคลองเรือนะจ๊ะ

หมู่บ้านคลองเรือ
อยู่คนน้อยมาก

← คู่มือน้ำล้นสวน →

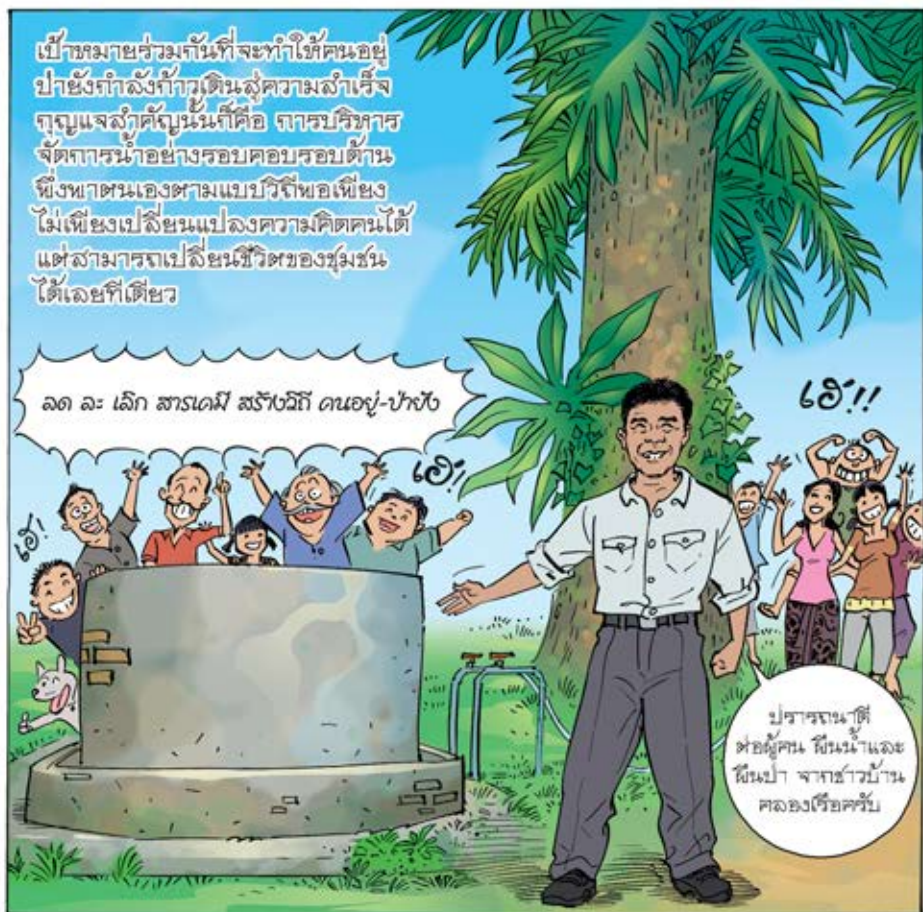

นี่ก็ไหลลงมา
จากภูเขา มีแรงดันสูง
ที่น้ำจะไหลมา

ผลิตเป็นกระแส
ไฟฟ้าได้นะ พวกเรา
คิดยังไง?

ลองดู
ที่น้ำจะดี
นะจ๊ะ

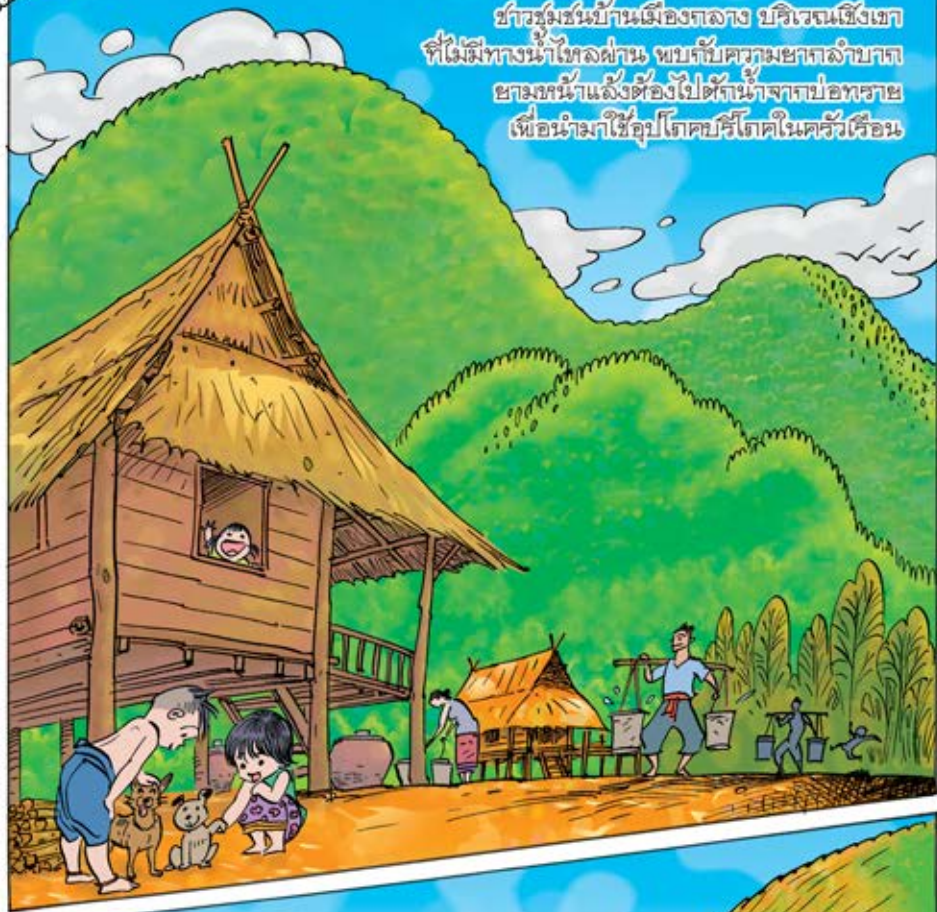
เทคนิคการบริหารจัดการน้ำ ชุมชนบ้านคลองเรือ

ชุมชนฝ่ายแม่หาด
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ในอดีตกาลนานมาเกือบสองร้อยปี
ชาวชุมชนบ้านเมืองกลาง บริเวณเชิงเขา
ที่ไม่มีทางน้ำไหลผ่าน พบกับธรรมชาติที่สวยงาม
ขามแม่น้ำลำต้องไปตักน้ำจากบ่อห้วย
เพื่อนำมาใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน

จากป่าไม้ น้ำจะไหล
ลงเขาตามเข็มนาฬิกา

การบำรุงรักษาแหล่งน้ำต้องทำอย่าง
สม่ำเสมอเพื่อให้มีน้ำใช้และมีความสะอาด
และปราศจากสิ่งสกปรก

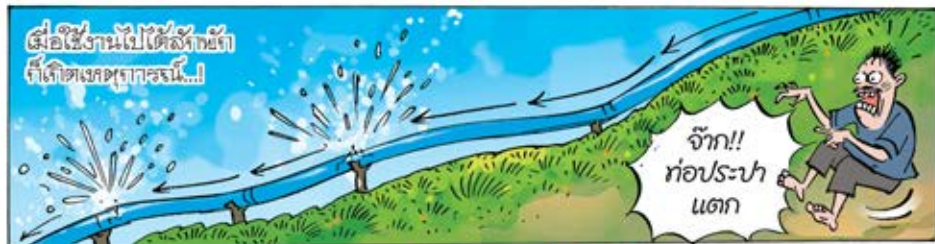
ชุมชนสามหมื่นบ้านที่ใช้น้ำร่วมกัน
มีข้อตกลงและกฎระเบียบที่เคร่งครัด
เพื่อป้องกันปัญหาในระยะยาว

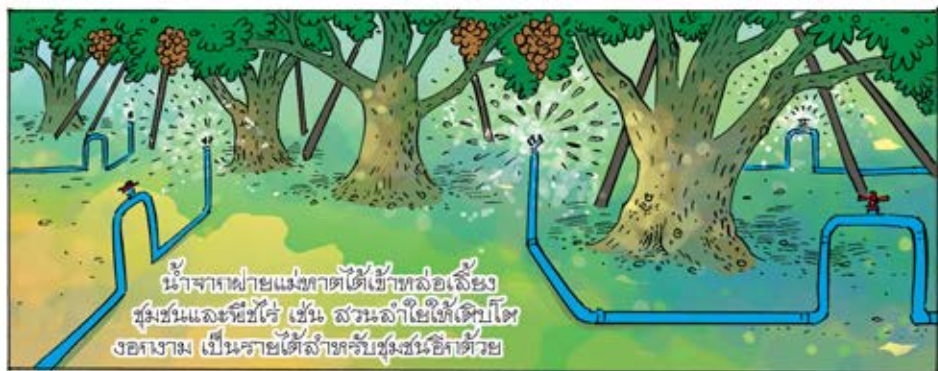

กฎระเบียบ

- สมาชิกผู้ใดขาดการร่วมกิจกรรม
จะถูกปรับ 100 บาท
- สมาชิกใดทำลายสิ่งปลูกสร้าง
จะถูกปรับ 500 บาท
- สมาชิกที่ปล่อยน้ำทิ้งลง
จะปรับ 200 บาท
- ระเบียบข้อตกลงสามารถ
เปลี่ยนแปลงได้หาก
มติส่วนใหญ่เห็นชอบ

เทคนิคการบริหารจัดการน้ำ กลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายแม่หาด

ด้วยสภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านเมืองกลาง ซึ่งเป็น
หนึ่งในชุมชนของกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายแม่หาดอยู่บริเวณ
เชิงเขาที่ไม่ถึงทางน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านจึงรวมตัวกัน
ผันน้ำแม่กลางเข้าสู่ฝ่ายแม่หาดและสร้างทางน้ำ
เป็นลำเหมืองหินมาตามเชิงเขา

รวมทั้งช่วยกันขุดลำเหมืองเลาะเขาขึ้น
ระยะทางรวมกว่า ๙๘๐๐ เมตร น้ำน้ำ
ลงมาสู่พื้นที่ทำเกษตรของชุมชน

เครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายแม่หาด

กลุ่มผู้ใช้น้ำฝายแม่หาด
เป็นการรวมกลุ่มของชุมชน
จำนวน ๓ หมู่บ้าน ได้แก่
หมู่ ๑๐ หมู่ ๑๑ และหมู่
๒๑ ที่ใช้ประโยชน์จากฝาย
แม่หาดร่วมกัน
กลุ่มผู้ใช้น้ำฝายแม่หาดมี
โครงสร้างการทำงานและ
กฎระเบียบการดำเนินการ
ร่วมกันและได้ส่งงาน
ต่อมา ๔ ข้อ如下

นอกจากนี้กลุ่มผู้ใช้น้ำฝายแม่หาดถือเป็นกลุ่มต้นน้ำของเหมืองหลวง โดยอยู่ในกลุ่ม
ผู้ใช้น้ำเหมืองหลวง ร่วมกันดูแลรักษาและบริหารจัดการน้ำเหมืองหลวงอีกด้วย

เครือข่ายลุ่มน้ำประแส

อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ลุ่มน้ำประแสเคยเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด แต่นั่นเป็นอดีต เดิมนั้นการทำประมงของชาวบ้านต้องประสบปัญหาเพราะแหล่งน้ำเต็มไปด้วยมลภาวะและสารเคมีปริมาณมาก

หมดหวังแล้ววันนี้
ถลันบ้านหันตีว่า

ปลาหายไปไหน
หมดจนเหลือ

พ่อคิดว่า มันคงไปอาศัยอยู่ใน
แหล่งน้ำที่สะอาดกว่า หรือมันก็ถูกปลา
กัดน้อย เดิมโดนเง็กมันใช้หัวเรา
จับมาเป็นอาหาร

ทำไม
ลูกปลาจึง
มีน้อยคะ

พ่อนำเสนอความคิดต่อ
คณะกรรมการตำบล
เรื่องการผลิตจุลินทรีย์
ในปริมาณมากพอที่จะ
ผลิตเป็นสายนำให้กลับ
มาดื่มได้เองได้ ทุกคน
รู้สึกประทับใจปรบมือ
แห่งความหวัง

ลูกสาวตัวน้อย
นำปัญหาเรื่อง
มลภาวะและทาง
น้ำไปร่วมพูดคุยใน
กลุ่มเพื่อน พร้อมกับ
กระตุ้นให้ทุกคน
รู้จักทำงานแบบ
จิตอาสา คือเสียสละ
เพื่อส่วนรวม

ความคิดนี้เริ่มกระจายสู่
ชาวชุมชนในวงกว้าง มีการ
พูดคุยและเปลี่ยนความคิด
กันระหว่างชาวบ้าน

ลุงอึ้ง ประสงค์ศิลป์ ผู้นำชุมชนซึ่งชาวบ้าน
รักใคร่และเป็นผู้มีความคิดกว้างไกล

ที่สำคัญ
คือ ชาวชุมชน
ของเราต้อง
จิตสำนึก
ร่วมกัน
ก่อน

เพราะ
ทุกสิ่งจะ
สำเร็จได้
ต้องเริ่มกับ
ตัวเรา

ข่าวชุมชนทดลอง
ทำจุลินทรีย์น้ำหยดโดยใส่ถังไฟเบอร์
ขนาด ๕๐๐ ลิตร วางในจุดที่มีปัญหา น้ำเลี้ยงเหือดก่อน

เมื่อลมน้ำประแสประสบบัญชีน้ำเสียจากภาคอุตสาหกรรมและภาคครัวเรือนทั้ง
รวมทั้งแหล่งเกษตรกรรมทำให้บริเวณที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลสาบกับภาคการประมง
ชายฝั่ง ล้วนมีน้ำดื่มสูญหาย เครื่องถ่ายลมน้ำประแสสร้างความเข้าใจและ
ความระแวงเมื่อไปทุกภาคส่วนไม่ใช้ปล่อยน้ำเสีย และร่วมมือในการรักษา
คุณภาพน้ำ ด้วยการจัดทำจุลินทรีย์น้ำสะอาดตั้งเป็นจุดๆ ในพื้นที่ ๕
ตำบลตลอดลำน้ำประแสตอนล่าง ความกังวลใจให้คนสายน้ำ
ของแม่น้ำประแสกลับสู่สภาพปกติ ชาวบ้านมีรายได้
จากประมงชายฝั่งกลายเป็นบาทต่อครัวเรือน

พต.อุตสาหกรรม

ชาวบ้าน

ชาวประมง

นาทุ่ง

ชาวสวน

ในอดีตในนาทุ่งแบบมีรูจันทวนเมตา
การใช้ใบตมแบบนี้ช่วยให้ออกซิเจน
เข้าในน้ำมากขึ้น ทำให้น้ำเสียช้าลง

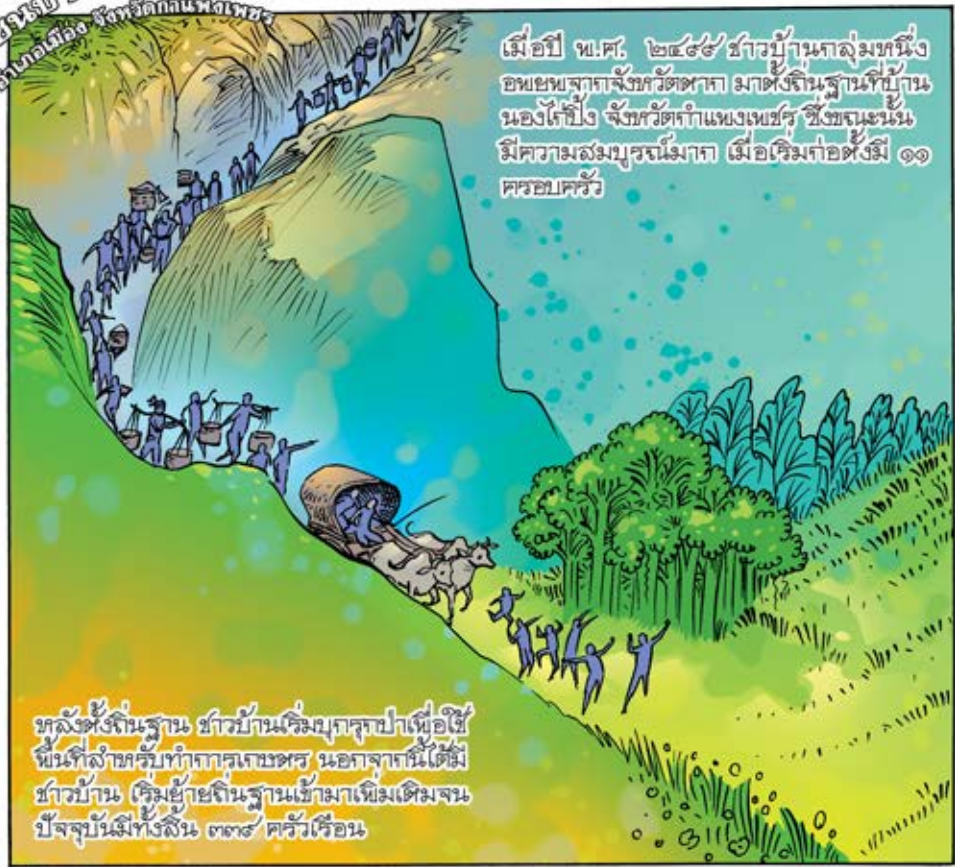
ปัญหามาจากน้ำเสีย
ต้องเอาน้ำดีคือจุลินทรีย์
ชีวภาพมาปล่อยออกไป

เครือข่ายลุ่มน้ำประแส เกิดจาก
กลุ่มชาวบ้านที่ต่างประกอบอาชีพ
ทำอาชีพประมงพื้นบ้านโดยเริ่มต้น
จากชาวบ้านกลุ่มเล็ก ๆ เรียกว่า
“กลุ่มผู้เลี้ยงปลาเถา” ขยายจน
กลายเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำประแส
ซึ่งเป็นภาครวมตัวของชาวบ้าน
จาก ๕ ตำบล ๖ หมู่บ้านติดกับ
แม่น้ำประแสร่วมกันดูแลรักษา
โดยมีแนวทางจะขยายเครือข่าย
ไปตลอดลุ่มน้ำจนถึงต้นน้ำประแส

เครือข่ายลุ่มน้ำประแส
มีโครงสร้างการทำงาน
และกฎระเบียบในการ
บริหารจัดการน้ำร่วมกัน
ทั้ง ๕ ตำบล มีการประชุม
ร่วมกันเป็นประจำและ
มีกลุ่มเยาวชนมาเสริม
การดำเนินงานของผู้ใหญ่
เพื่อเตรียมฐานต่อการ
ทำงานจากชุมชนสู่ชุมชน

ชุมชนบ้านหนองบึงใต้
อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง
อพยพจากจังหวัดตาก มาตั้งถิ่นฐานที่บ้าน
หนองบึง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งขณะนั้น
มีความสงบร่มเย็นมาก เมื่อเริ่มก่อตั้งมี ๑๑
ครอบครัว

หลังตั้งถิ่นฐาน ชาวบ้านเริ่มบุกป่าเพื่อใช้
พื้นที่สำหรับทำภาคเกษตร นอกจากนี้ได้มี
ชาวบ้าน เริ่มย้ายถิ่นฐานเข้ามาเพิ่มเติมจน
ปัจจุบันมีทั้งสิ้น ๓๓๘ ครอบครัว

ตัดป่าบน
เขาสูงแล้วรีด
ข้าวเปลือกข้าวโพด
แล้วพรวน
แล้ว

ข้าจะไปตัดเขาสูงโน้น
ปลูกข้าวปลูกโพด
ฮ่าๆ

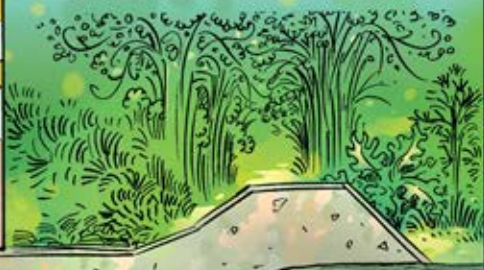

ฝากด้วยครับ

เราจะ
รับไว้พิจารณา
นะครับ

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ กรมชลประทานอนุมัติงบประมาณ
๓๐ ล้านบาท เพื่อสร้างฝายคลองสวนหมาก และ
งบประมาณ ๕๐ ล้านบาทสำหรับสร้างคูส่งน้ำ

ซึ่งน้ำจากฝายนำไปใช้ในพื้นที่การเกษตร
ได้ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ แต่พื้นที่จริงมี
๓,๕๐๐ ไร่

ซึ่งไม่เพียงพอและการสร้างฝายในครั้งนั้น
ทำให้น้ำเปลี่ยนเส้นทาง

น้ำเปลี่ยน
เส้นทางจาก
คลองส่งน้ำเดิม
ที่มหาเศรษฐี
ขุดกันเอาไว้
ทำได้ล่ะ

แห้งหมดเลย

นายชวน...ผู้นำกลุ่มและชาวบ้านตัดสินใจ
ขุดคลองส่งน้ำเพิ่ม เพื่อให้น้ำเข้าพื้นที่
การเกษตรอีก ๒,๕๐๐ ไร่ รวมระยะทาง
ทั้งสิ้นกว่า ๒๐ กิโลเมตร

ถึงแม้จะ
เป็นงานหนัก แต่
พวกเราต้องทำ
สำเร็จ ใช้มย

แน่นอน
เราไม่ยอมแพ้
อยู่แล้ว

โดยใช้ขนาดความกว้างของปากแตรเป็น
ตัวกำหนด ปริมาณน้ำใช้เพียงพอต่อ
พื้นที่ทำการเกษตรของแต่ละสาย

เช่นคลองส่งน้ำไปพื้นที่เกษตรขนาดใหญ่ จะมี
ปากแตรกว้างกว่าที่ส่งไปในพื้นที่ขนาดเล็กกว่า

ที่นี้มาของ
ทุกคน ก็จะได้
รับน้ำตาม
ที่ควรจะเป็น
อย่างเพียงพอ

แต่ปัญหาก็
มีอยู่อย่าง
หนึ่ง

จากเดิมที่ชาวหนองน้ำได้ทำนาได้ปีละ ๑ ครั้ง ก็สามารถทำได้ปีละ ๓ ครั้ง มีเวลา
และเงินมาเพื่อปลูกผักสวนครัวเสริมไว้กินกันในครอบครัวที่เหลือก็แบ่งขายในชุมชน

เย็นวันแม่บ้าน
จะนำผักสวนครัว
มาขายในตลาด

ของแม่บ้าน
ไปทำต้มยำ เผลอ
เอาไปขายในตลาด

เมื่อทุกคนเห็นว่า
แม่น้ำมีทัศนียภาพ
สำคัญต่อวิถีชีวิต
ต่างก็ช่วยกันดูแล
รักษาคลองเป็น
อย่างดี

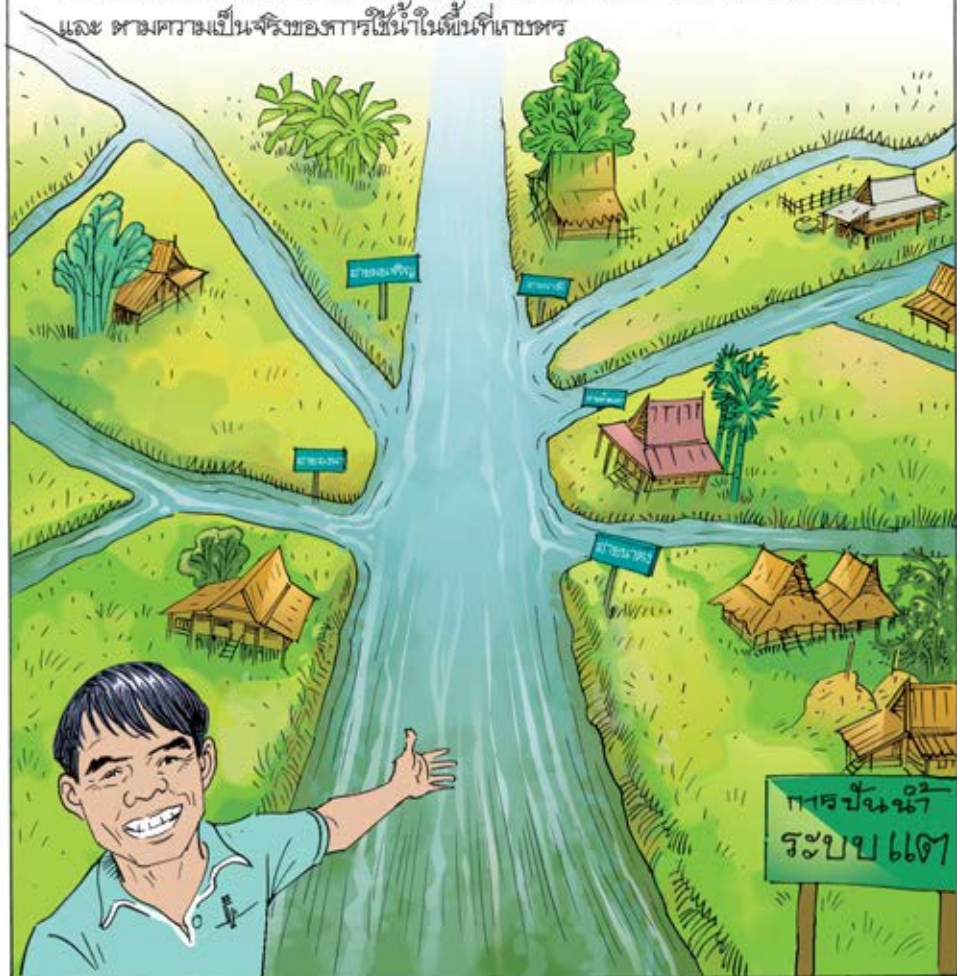
นับตั้งแต่ตั้งถิ่นฐานมา กลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งรับเป็น
รุ่นที่ ๓ ยังคงนำแนวทางการบริหารจัดการน้ำ
และภูมิปัญญาต่างๆ ล้วนส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น
จนถึงเขาวงกตในชุมชนปัจจุบันก็ต่างมีส่วนร่วมใน
การสืบสานการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

เทคนิคการจัดการน้ำ ชุมชนบ้านหนองบึงไก่อ

ชาวบ้านหนองบึงไก่อ ร่วมกันบริหารจัดการน้ำ จากฝายคลองสวนหมาก ผ่านคลองส่งน้ำสายในชุมชน โดยใช้ระบบ “แด” คือ การสร้างทำนบกั้นน้ำ ในลำเหมือง บังคับทิศทางการไหลของน้ำ เพื่อแบ่งน้ำจ่ายไปตามพื้นที่นา หรือพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชน “แด” จะทำหน้าที่ควบคุมปริมาณน้ำ และ แบ่งน้ำให้แก่พื้นที่อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม โดยใช้ขนาดความกว้างของ ปากแด เป็นตัวกำหนดปริมาณน้ำให้เพียงพอต่อพื้นที่ทำการเกษตรของ แดละสาย เช่นคลองส่งน้ำไปพื้นที่เกษตรขนาดใหญ่ จะมีปากแดกว้างกว่า คลองส่งน้ำไปพื้นที่เกษตรที่มีขนาดเล็กกว่า

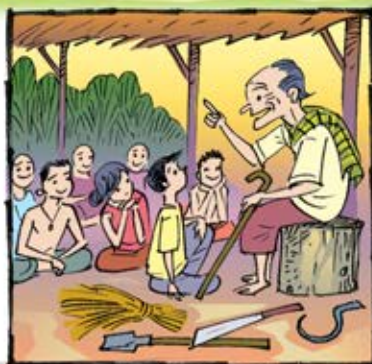
การจัดสรรน้ำผ่านระบบแด นี้ ทำให้ชาวบ้านหนองบึงไก่อ ได้รับน้ำอย่างเพียงพอ และ ตามความเป็นจริงของการใช้น้ำในพื้นที่เกษตร

เครือข่าย ชุมชนบ้านหนองบึงไก่อ

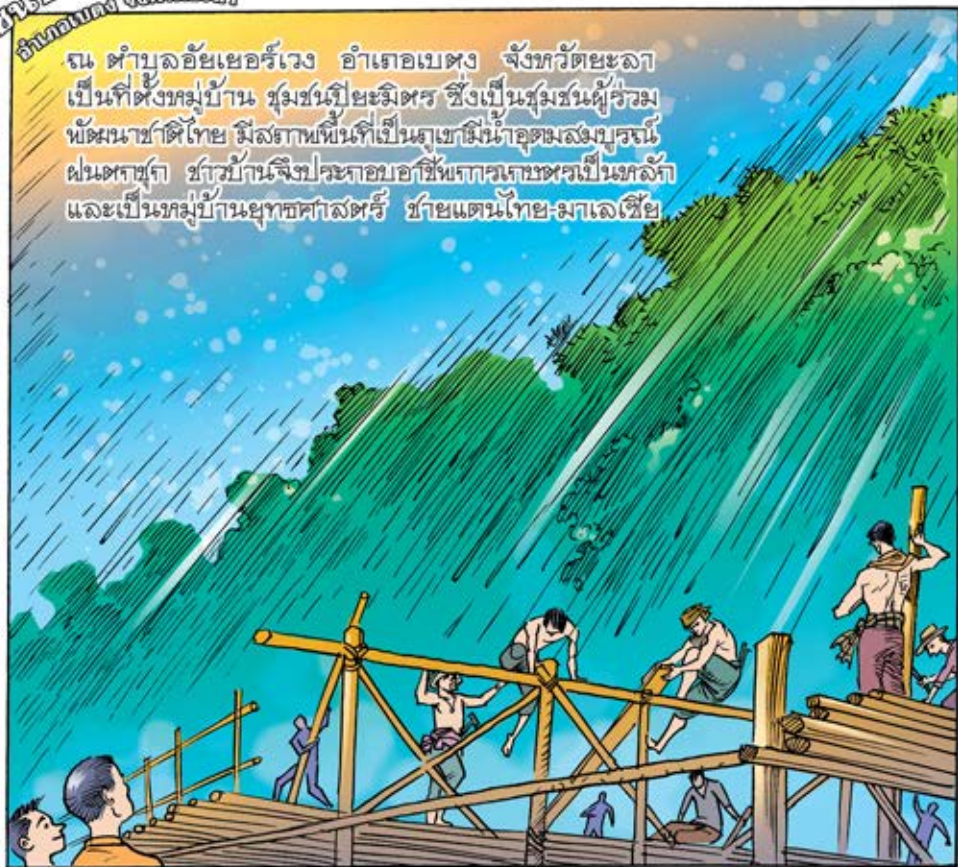
ชุมชนบ้านหนองบึงไก่อ เริ่มก่อตั้งชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ หรือ
กว่า ๕๐ ปีที่ผ่านมา ชุมชนได้บริหารจัดการน้ำอย่างต่อเนื่อง จากศูนย์
ซึ่งปัจจุบัน นายชวน ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ ถือเป็นคนที่ ๓ ของ
ชุมชน ที่สานต่องานบริหารจัดการน้ำของชุมชน

การทำงานอย่างต่อเนื่อง จาก
ศูนย์ของชุมชนบ้านหนองบึงไก่อ
โดยผู้เฒ่าผู้แก่ ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญา
ความรู้ และประสบการณ์ ให้กับ
รุ่นลูกรุ่นหลาน ทำให้ การบริหาร
จัดการน้ำของชุมชน มีความต่อเนื่อง
เข้มแข็ง และยั่งยืน

การขยายเครือข่ายการจัดการ
น้ำชุมชนของชุมชนหนองบึงไก่อ ไปสู่
ชุมชนใกล้เคียง เกิดจากการขยาย
ครอบครัวของชุมชนบ้านหนองบึงไก่อ
จากการ ย้ายถิ่นฐาน หรือแต่งงาน
กับชุมชนใกล้เคียง

ณ ตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
เป็นที่ตั้งหมู่บ้าน ชุมชนปิยะมิตร ซึ่งเป็นชุมชนผู้ร่วม
พัฒนาชาติไทย มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาหินปูนอุดมสมบูรณ์
ฝนตกชุก ชาวบ้านจึงประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก
และเป็นหมู่บ้านพุทธศาสนิกชน ช่างแตงไทย-มาเลเซีย

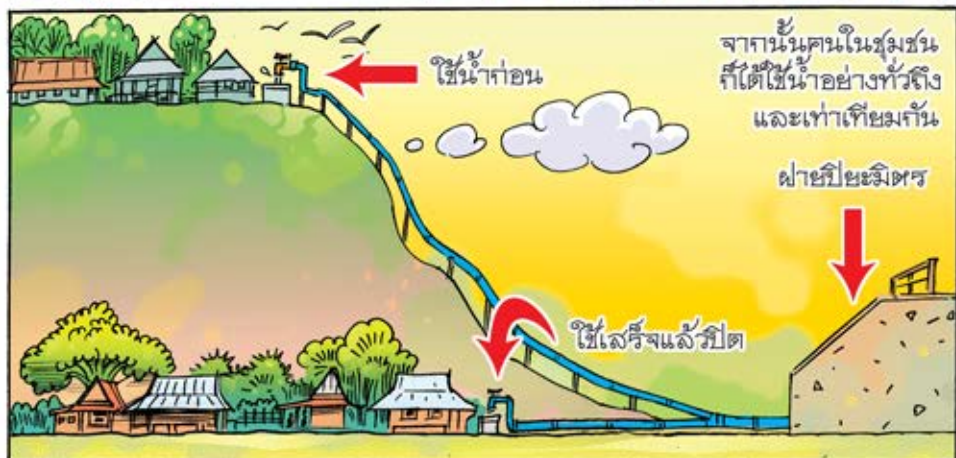
เมื่อปี ๒๕๓๔

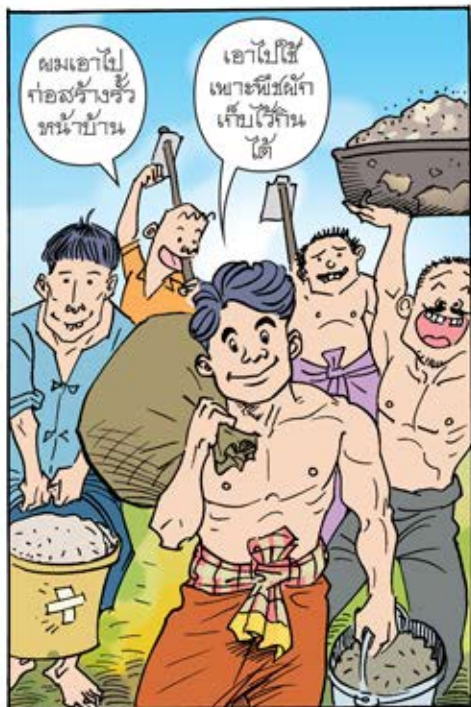
กรมชลประทาน และ
สำนักงานคณะกรรมการ
พิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ ได้ร่วม
กันสร้างฝาย
ปิยะมิตร ๓
ขึ้น

โดยมีระบบท่อส่งน้ำ
ซึ่งทำให้ชุมชนได้อาศัย
ฝายนี้ ทำการเกษตร
ได้สะดวกยิ่งขึ้น

ต้นทากบระดาบหรือขมิ้นแดง
ทำถาดบะดาด ๓ ระยะ คือ
ระยะยาว ได้แก่ ส่วนยางพารา
ระยะกลาง ได้แก่ ทุเรียน
ลองกอง ส้ม

ระยะสั้น (๑ เดือน - ๑ ปี) ได้แก่ ผักต่างๆ
ผักน้ำ ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว มะละกอ ทำให้ชุมชนมี
ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
ตลอดทั้งปี

ปลาเงินหิมะจะ

แถมยัง
เลี้ยงไก่
เป็ดด้วย

ผลจากการดูแลรักษาต้นน้ำเป็นอย่างดีทำให้
ชุมชนบ้านเปือยมีเศรษฐกิจดี มีแหล่งน้ำธรรมชาติ
อุดมสมบูรณ์ และยังมีฝายเป็นแหล่งกักเก็บ
น้ำสำคัญ ทำให้ชุมชนมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี

พืชและ
สัตว์ของเรา
ช่วยกันดูแลรักษา
และใช้สอย

ร่วมประจักษ์
ด้วยเกียรติของ
ไก่เป็ด
ศรีบดิน

ชุมชนใช้น้ำจากฝายปียะมิตพร ทำประปาภูเขา ปลูกผักน้ำ และเลี้ยงปลา น้ำจากแปลงผักน้ำ และบ่อเลี้ยงปลาที่นำไปใช้ในการเกษตรบริเวณพื้นที่ด้านล่าง

สระปลา

สระปลา

สระปลา

แปลงผักน้ำ

แปลงผักน้ำ

แปลงเกษตร

น้ำที่ใช้ทุกอย่าง จะไหลลงคืนสู่ลำธาร โดยไม่มีสารเคมีเจือปน

ส่วนน้ำจากลำธารที่ไหลจากภูเขาหรือป่าต้นน้ำ จะเก็บเข้าสู่ระบบน้ำสำหรับเป็นแหล่งน้ำของศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ส่วนน้ำเสีย หรือน้ำใช้แล้วจากครัวเรือน จะนำเข้าบ่อบำบัดน้ำเพื่อใช้รดตาปะทอน และใช้ปลูกข้าวของตำบลบึงแปกอีกวันก่อนปล่อยลงสู่ลำธาร

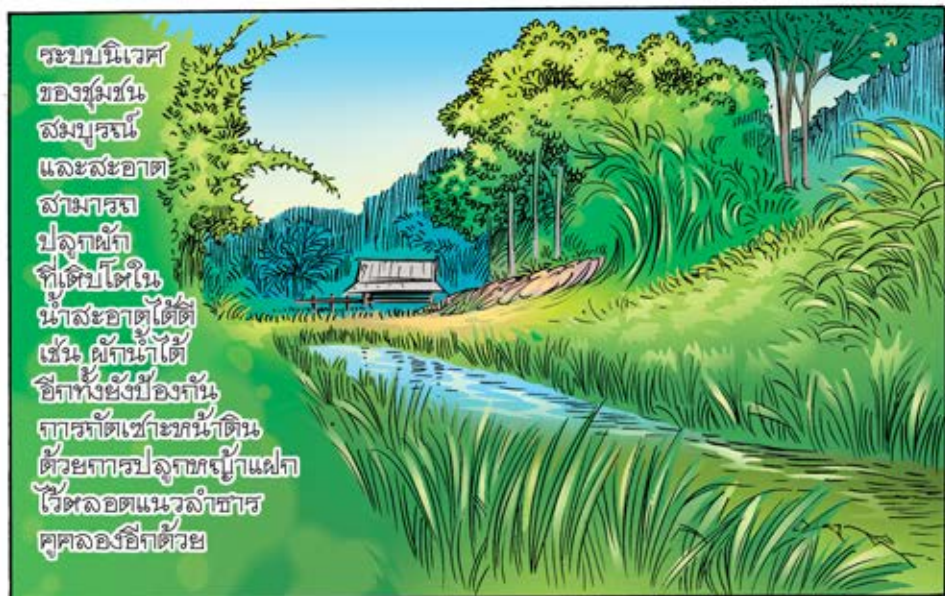
เราปลูกผักป้าแปกด้วยการปักลงไปในถุงฟางเลย

ได้ผลดีจริงด้วย

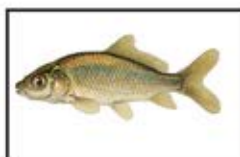

เป็น好事ใช้น้ำอย่างประหยัดและตามธรรมชาติ น้ำก็สะอาดใช้ได้นานๆด้วย

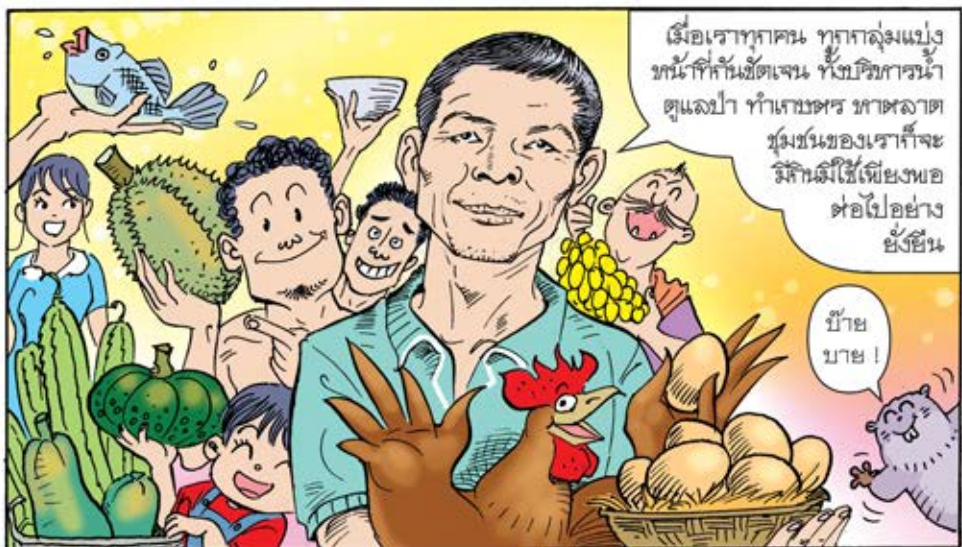

ผลการทำให้น้ำเพื่อการเกษตรทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เริ่มตั้งแต่จากผลผลิตทางผัก ผลไม้ เช่น ผักน้ำ ขาปลิงให้ อ.เบตง ทุเรียน ลองกอง ขางพารา รวมทั้งไก่เบตง ปลาจีน ล้วนเป็นรายได้ของชุมชน

ชุมชนเครือข่ายทั้ง ๔
หมู่บ้านมีการประชุม
ร่วมกันทุกวัน ที่ ๘
ของเดือน เพื่อหารือ
เกี่ยวกับการจัดการน้ำ
การทำเกษตร และ
กองทุนต่างร่วมกัน

ชุมชนบ้านปึกะมิตร ๓ บริหารจัดการน้ำชุมชนแบบเก็บน้ำฝนเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการใช้น้ำเป็นระดับจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ

๑. เริ่มจากต้นน้ำบนเขาชุมชนนำน้ำจากฝาย ใช้ทำประปาภูเขา โดยการต่อท่อลงน้ำเพื่อให้ชุมชนใช้น้ำเพื่ออุปโภค-บริโภค ภายในครัวเรือน

๒. น้ำจากบนเขา ไหลลงผ่านลำธารเข้าสู่สระน้ำเลี้ยงปลาจีน ที่อาศัยอยู่ในน้ำสะอาดและไหลเวียนตลอดเวลาเท่านั้น โดยชุมชนต่อท่อน้ำเชื่อมสระน้ำเลี้ยงปลา แต่ละสระเชื่อมต่อกันน้ำจากสระน้ำจะถ่ายเท ไหลลงตามระดับความสูงของพื้นที่

๓. น้ำจากสระน้ำเลี้ยงปลา ไหลเข้าสู่แปลงผักในลำธาร บริเวณเชิงเขา (ผักน้ำ จะขึ้นในน้ำเย็นสะอาดและน้ำไหลเวียนเท่านั้น) ทั้งนี้ชุมชน

ร่วมกันรักษาหน้าบริเวณหน้าฝาย ให้สะอาดด้วยการขุดลอกตะกอนหน้าฝาย ควบคุมกับการเฝ้าระวังดูแลป่าต้นน้ำ โดยการแบ่งกลุ่มลาดตระเวนป่าต้นน้ำในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ

๔. น้ำจากสระปลาจีน ไหลสู่พื้นที่ทำการเกษตร น้ำจากสระเลี้ยงปลาจีนส่งต่อลงมาใช้ทำการเกษตรลำห้วยพื้นที่ต่ำ ที่ชุมชนทำการเกษตรผสมผสาน และสวนผลไม้ อาทิ ลองกอง เงาะ ทุเรียน ขางพารา ฯลฯ

๕. น้ำจากการทำการเกษตร / ขางพารา ไหลคืนสู่ลำธาร น้ำเสียจากการทำการเกษตร และขางพารา จะส่งผ่านเข้าบ่อบำบัด/กรองด้วยแผล เพื่อบำบัดน้ำก่อนไหลลงลำธาร

เครือข่ายชุมชนบ้านเปือยมิตร ๓

ชุมชนบ้านเปือยมิตร ๓ มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และรวบรวมความรู้ที่ได้ไปเรียนรู้จากภายนอก และยังให้ความสำคัญต่อการศึกษากับเยาวชนภายในชุมชน รวมทั้งปลูกฝังเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ เช่น การลอกฝาย ล้างฝายชะลอน้ำ ปลูกหญ้าแฝก

สำหรับเครือข่ายการเรียนรู้และความร่วมมือของชุมชนบ้านเปือยมิตร ๓ มีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งร่วมกับหมู่บ้านต่างๆ เช่น

- กลุ่มเปือยมิตรไทย ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเปือยมิตร ๑ - ๔ รวม ๔ หมู่บ้าน
- ชุมชนบ้านดอน ที่ร่วมใช้น้ำจากฝายบ้านเปือยมิตร ๓ ซึ่งคนในชุมชนบ้านดอนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรอาชีพสวนผลไม้ ทำให้ชุมชนบ้านเปือยมิตร ๓ ตัดสินใจเลิกเลี้ยงหมูเพื่อไม่ให้ชุมชนบ้านดอนเกิดปัญหา สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ และเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้และความร่วมมือที่ดีต่อกัน ทุกวันที่ ๘ ของเดือน ชุมชนเครือข่ายใกล้เคียง รวม ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ ชุมชนบ้านเปือยมิตร ๓ ชุมชนบ้านดอน ชุมชนบ้านเขมือง และชุมชนบ้านศรีนครชัย จะมีการร่วมประชุมเพื่อหารือและวางแผนเกี่ยวกับการจัดการน้ำ การทำเกษตร และการบริหารจัดการกองทุนต่างๆ ร่วมกัน

เคยชื่ออำเภอชุมชน
วัดน้ำเต้าต้นน้ำแม่ลาว
อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

บนยอดตอสูงเป็นที่กำเนิดต้นน้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยง
อ.เวียงป่าเป้า อ.แม่สรวย อ.ลาว อ.เมือง และ อ.เวียงชัย
มีความยาวรวม ๑๕๐ กิโลเมตร

ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำ อันได้แก่
บ้านแม่โต บ้านขุนลาว บ้านห้วยคุณพระ
บ้านปางมะหาด บ้านห้วยน้ำเงิน บ้านห้วยทราย
บ้านห้วยม่วง บ้านเมืองน้อย บ้านห้วยโป่งผาลาด

ชุมชนต่างๆ ได้อาศัย
สายน้ำจากแหล่ง
กำเนิดนี้ ทำการ
เกษตร และบริโภค
รวมแล้วมากกว่า
๕๐๐ ชุมชน

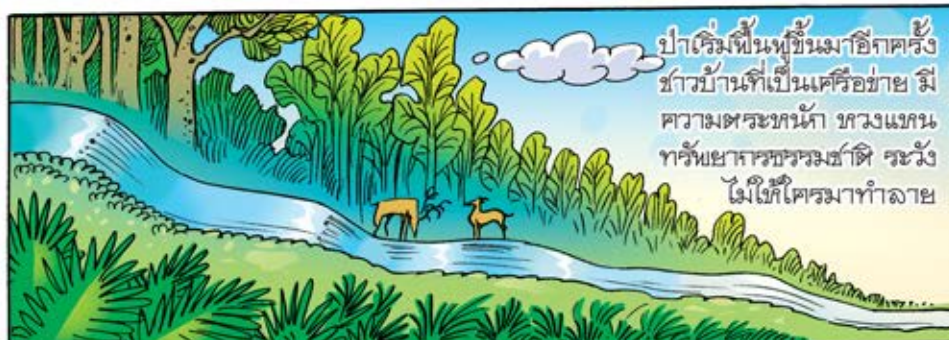
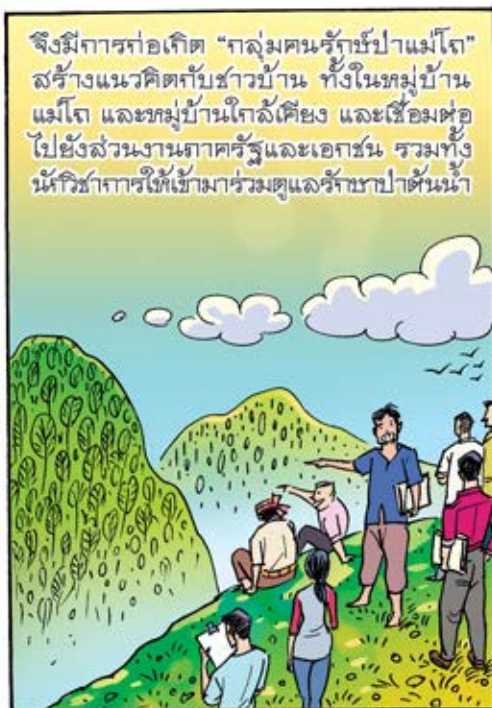
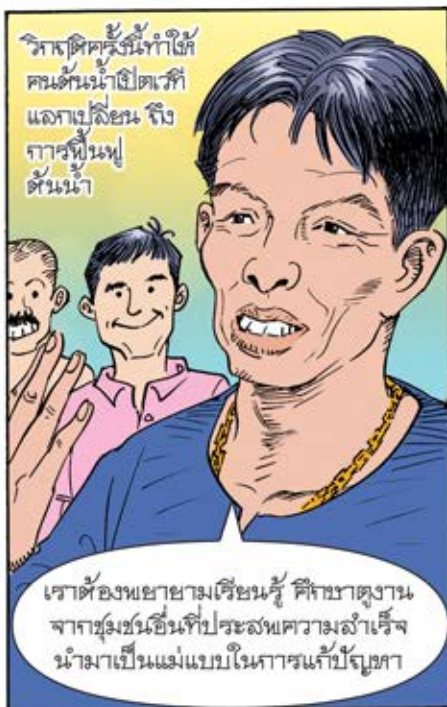
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗

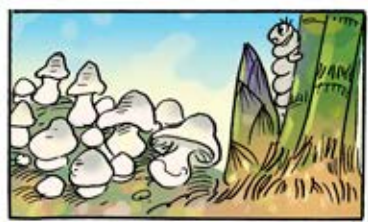
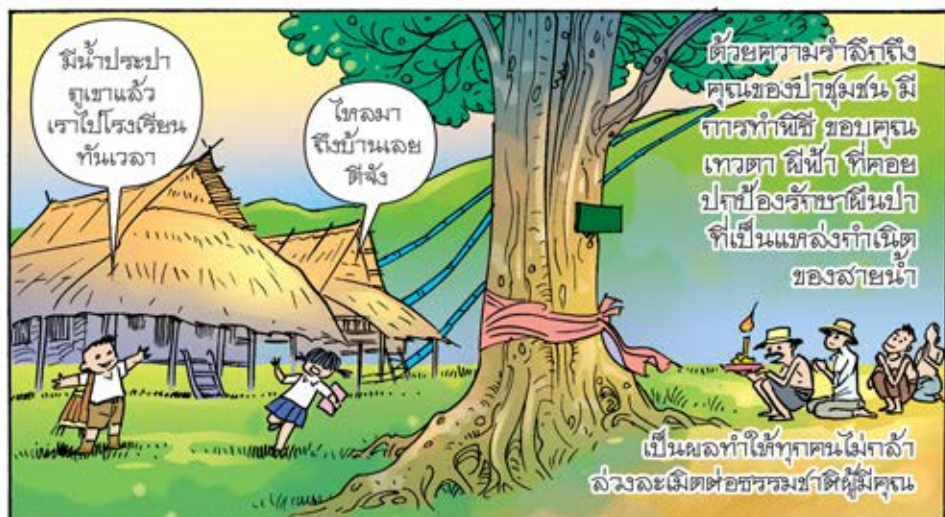
ผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างหนัก สำหรับชาวบ้าน
คือการเข้ามาล้อมป่าทางเขตรองแรกของนายทุน
ทำให้มีการตัดต้นไม้ใหญ่เป็นจำนวนมาก
เพื่อสร้างถนนเปิดทางให้รถยนต์ใหญ่เข้ามา
ขุดเจาะแร่ จนทำให้ลำน้ำแม่ใจ มีลักษณะขุ่น
และรูปร่างไม่สมบูรณ์อุปโภคและบริโภคได้
อีกทั้งแรงงานต่างถิ่นจำนวนมาก เริ่มแผ้วถาง
บุกรุกป่า ตัดต้นไม้สร้างบ้านเรือน

และเปิดพื้นที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว
เป็นเขตใช้ต้นไม้ถูกทำลายอย่างรุนแรง
สัตว์ป่าอพยพหนีจากพื้นที่ ซึ่งมีชีวิต และ
ระบบนิเวศเสื่อมสภาพ การทิ้งการล้อมป่า
เขตรองแรกหมดไป ทั้งความเสื่อมโทรม
เป็นมรดกให้ชาวบ้านคิดแก้ไขว่าทำอะไร
จึงจะฟื้นฟูทรัพยากร ให้กลับมาคืนมา

ชาวบ้านในพื้นที่มีคติว่า “ข้าวดำ น้ำดก” คือการกินอยู่โดยอาศัยธรรมชาติ เมื่อดูแลธรรมชาติดี ก็จะมีอาหารอยู่ทั่วผืนป่า เช่น หน่อไม้ หนอนไม้ไผ่ และเห็ดอีกมากมายชนิด

ชาวบ้านได้ประโยชน์จากป่าครบวงจรชีวิต เป็น “ป่าสวนครัว” ของทุกคน แม้ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ก็มีสมุนไพรช่วยรักษาโดยไม่ต้องพึ่งพาโลกภายนอก

๒. กฎทางสังคม คือการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์เข้ามาดูแลกันและกัน เช่น ใครทำลายป่า ผู้รื้อและคนในชุมชนช่วยกันตัดเอาต้นตอแล้ว รวมทั้งญาติพี่น้องก็รู้ลึกลับอายที่คนในครอบครัว ล่วงละเมิดกฎหมายของสังคมเป็นการควบคุมคนใกล้ชิดทางอ้อม

มีการขยายผลสู่ความยั่งยืน โดยการเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์เพื่อสนับสนุนความยั่งยืน
โดยมีกลุ่ม “เยาวชนละอ่อนอัครน้ำลาว” โดยเชื่อมกับนักเรียนมัธยมโรงเรียน
แม่เจดีย์วิทยาคม ในการทำโครงการน้ำสิบสาขาน้ำ และจัดวิทยุชุมชนรายการ
ชุมชนคนต้นน้ำ ทุกวันเสาร์ เวลา ๘.๐๐ -
๑๑.๐๐ น. ผ่านคลื่น F.M. ๑๐๔.๗๕

**รายการวิทยุของคนคิดดี ทำดี
เยาวชนละอ่อนอัครน้ำลาว
F.M. 104.7**

ขยายแนวความคิดรักษาป่าต้นน้ำ
ออกไปสู่ลูกบ้าน รวมตัวกันเป็น
เครือข่ายชุมชนคนรักป่าต้นน้ำ
แม่ลาว โดยมีหมู่บ้านแม่ใจ หมู่บ้าน
ห้วยคุณพระ และหมู่บ้านขุนลาว
เป็นหมู่บ้านที่ริเริ่มแนวคิดในเรื่องนี้

รายการนี้ได้
มีการเชิญชวน
ไปช่วยกัน
รักษาป่าด้วย

ดีเจเสียงใส
เราไปทำดี
เพื่อพ่อครับ
เกรอะ

ลำนี้นิดีวะ

เราขอเป็น
สมาชิกด้วยคน

ต่อมาก็มีบ้านเมืองน้อย บ้านห้วยน้ำริน
บ้านปางมะกาด บ้านห้วยทราย บ้านปาง
มะแหล และหมู่บ้านอื่นๆ ที่ได้เข้ามาเป็น
เครือข่ายเพื่อร่วมกันอนุรักษ์
ทรัพยากรตลอดลำน้ำ

ขอต้อนรับ
ด้วยความยินดี

ปัจจุบันมีสมาชิก
เครือข่ายประมาณ
๔,๕๐๐ คน และ
รับสมาชิกอยู่ตลอด

การรับสมัครไม่มี
การแบ่งเขตพื้นที่
การปกครอง เพศ
อายุ วรรณะ เข้ามา
เป็นข้อจำกัดในการ
ร่วมกันทำงาน เพียง
แต่มีน้ำใจรักน้ำป่า
รักน้ำ และพร้อม
ที่จะร่วมมือ ร่วมใจ
ในการดูแลรักษา
ป่าต้นน้ำ

ผมสมัครได้มีชัย
ฮับคุณลุง

เรียนพี่ได้โทรบอก
ถ้าได้จะรีบลงทะเบียน
ให้ก่อนใครเลย

จากการที่ชุมชนรู้จักแก้วิกฤติให้เป็นโอกาสจนกระทั่งทุกวันนี้ได้ ใช้น้ำเป็น
ผ่านปัญหาอุปสรรค มาได้ก็เพราะ
ทุกคนมีจิตใจที่เป็นหนึ่งเดียวกับ
ธรรมชาติ ดูแลถนอมรักษาพัฒนา
จนยั่งยืน ชั่วลูกชั่วหลานนั่นเอง

เมื่อทุกคน
ใช้น้ำได้อย่าง
สะอาด
สบายแล้ว
อย่าลืมคิดถึง
คนต้นน้ำ
บ้างนะ

สวัสดีครับ

ลาก่อน

น้ำแม่ลาว ถือเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำสำคัญของจังหวัดเชียงรายไหลผ่าน ๔ อำเภอ ได้แก่ อ.เวียงป่าเป้า อ.แม่สรวย อ.แม่ลาว อ.เมือง อ.เวียงชัย มีความยาวรวม ๑๕๐ กิโลเมตร ทล่อดเลียงภาคการเกษตรทั้ง ๔๐๐ กว่าชุมชน เครือข่ายชุมชนรักษาริชาปาดันน้ำลาว เกิดจากการรวมตัวกัน ของชุมชนในพื้นที่ครอบคลุมต้นน้ำและชุมชนที่เป็นแหล่ง กำเนิด แม่่น้ำลาวทั้งหมด คือ บ้านแม่ใจ บ้านขุนลาว บ้านห้วย ศุภนพระ บ้านปางมะหาด บ้านห้วยน้ำกิน บ้านห้วยทราย บ้านห้วยม่วง บ้านเมืองน้อย บ้านห้วยโป่งผาลาด ปัจจุบันมีสมาชิก เครือข่ายประมาณ ๔,๕๐๐ คน

และรับสมัครอยู่ตลอด โดยไม่แบ่งเขตพื้นที่การปกครอง เขต อาช วรณะ เข้ามาเป็นข้อจำกัดในการร่วมสมัครทำงาน เพียงแต่ให้ใช้ใจรัก รักน้ำ และพร้อมที่จะร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ในการดูแลรักษา ปาดันน้ำ โดยได้เชื่อมต่อการทำงานไปยังส่วนงานภาครัฐและเอกชน เช่น อุทยานแห่งชาติขุนแจ หน่วยงานจัดการต้นน้ำขุนลาว หน่วยงานรักษาริชาปาดันน้ำเชียงราย สทอ.แม่เจดีย์ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทั้ง ๔ ศูนย์ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้เข้ามาช่วยกันในการดูแลรักษาริชา ปาดันน้ำ เพื่อให้คนทั่วไปได้รับรู้ถึงความตั้งใจจริงของคนต้นน้ำให้มาก ยิ่งขึ้น

มีการจัดตั้งกลุ่ม “เยาวชนและอ่อนฮักน้ำลาว” โดยเชื่อมกับนักเรียนมัธยมศึกษา ตอน ปลาย โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม ในการทำโครงการอนุรักษ์สืบสายน้ำ และจัด วิทยุชุมชนรายการชุมชนคนต้นน้ำ ทุกวันเสาร์ ๙.๐๐-๑๑.๐๐ น. ผ่านทางคลื่น F.M. ๑๐๔.๗๕

กิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ปาดันน้ำ ของเครือข่ายฯ ซึ่งทำร่วมกันในทุกปี คือ การ ทำแนวกันไฟ การจัดทำระบบเหมืองฝาย การทำน้ำ

ประปาสถาบันมีการบวกริชาสืบชะตา แม่่น้ำ การเลี้ยงผึ้งน้ำ ทำพิธีล้างเวรพิษน้ำ เทวดาอารักษ์ ที่คอยดูแลรักษาผืนปาดันน้ำ ซึ่งทำให้ทุกชุมชนในเครือข่าย มีความตระหนัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติรอบๆตัว คอยเฝ้าระวังไม่ให้เกิดความหายนะ

ชาวบ้านในพื้นที่เครือข่ายต้นน้ำลาว มีคติที่ว่า “ข้าวดำ น้ำดำ” คือการกินอยู่ โดยอาศัยธรรมชาติ ข้าวดำจึงต้องช่วยกันดูแล เก็บดูแลต่อธรรมชาติ มีความเป็นอยู่ อย่างพอเพียง เมื่อป่าต้นน้ำดีก็จะส่งผลต่ออาหารธรรมชาติซึ่งอยู่เต็มทั่วทั้งผืนป่า เช่น หน่อไม้ หน่อไม้ไผ่ นอกจากนั้นยังมีเห็ดเกิดขึ้นหลายชนิด ทั้งเห็ดโคน เห็ดผึ้งหรือ เห็ดปลวก ฯลฯ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าครบวงจรชีวิต เป็น “ป่าสวนครัว” ของทุกคน แม้ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ก็มีสมุนไพรช่วยรักษา โดยไม่ต้องพึ่งพาโลกภายนอก ส่วนเรื่องที่ทำบ้านให้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ การให้พลังงานที่ไม่ไปทำลาย ระบบนิเวศน์ โดยการติดตั้งเป็นแผงโซลาร์เซลล์รับพลังงานจากแสงอาทิตย์ที่ใช้เป็น พลังงานในครัวเรือน และใช้ระบบไฟฟ้าพลังงานขนาดเล็ก เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรน้ำ ให้คุ้มค่า

นอกจากนี้ เครือข่ายได้จัดทำกฎระเบียบในการดูแลพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยการใช้ แนวคิดเรื่องกฎ ๓ ด้านมาบังคับใช้จริงอย่างได้ผล คือ

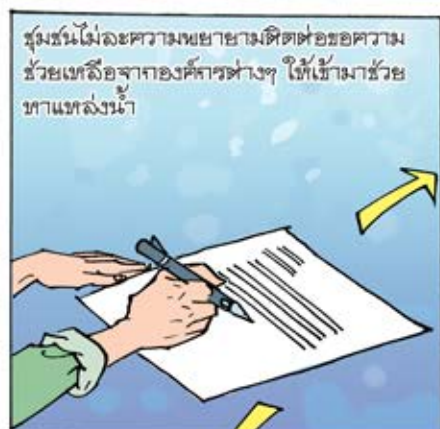
๑. กฎทางวัฒนธรรม คือการใช้ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ของคนในชุมชน มาช่วยเรื่องการอนุรักษ์ดูแลป่าต้นน้ำ เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การ บวชป่า ลับชะตาสายน้ำ ชาวบ้านไม่กล้าล่องลอยเรือตกป่าทางวัฒนธรรม เพราะกลัว ผิดผี หรือเป็นการลบหลู่ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเชื่อถืออยู่ ส่งผลทางจิตใจ

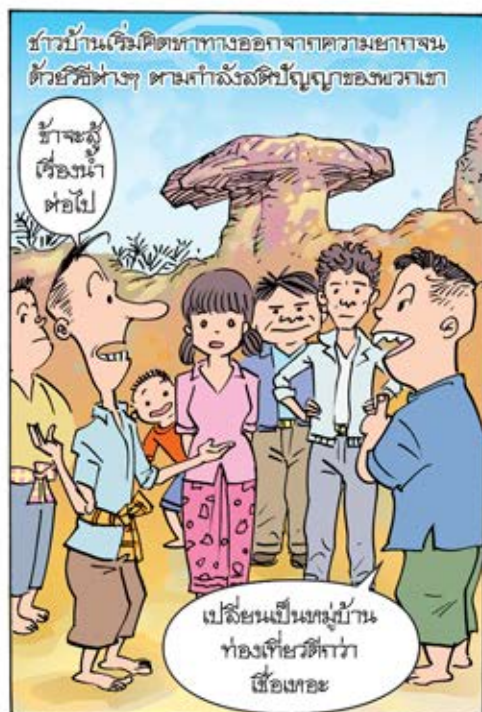
๒. กฎทางสังคม คือการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ของชาวบ้านซึ่งอยู่อาศัยด้วยกัน คอยสอดส่องดูแลกันและกัน หากใครบุกรุกทำลายป่า หรือฝ่าฝืนระเบียบต่างๆ ผู้นำหรือคนในชุมชนจะช่วยกันตักเตือนดูแล และส่งผลได้อย่างรวดเร็ว ผู้ฝ่าฝืนกฎ ทางสังคมจะอยู่ในชุมชนด้วยความอึดอัดคับข้องใจเพราะความสัมพันธ์และเครือข่าย และส่งผลทางสังคม

๓. กฎหมาย คือการบังคับใช้กฎหมายท้องถิ่น และกฎหมายรัฐ เพื่อป้องกันการ บุกรุกทำลายป่า ทั้งจากคนภายในและคนภายนอก ซึ่งถือเป็นเรื่องรุนแรงและ ส่งผลกระทบอย่างมากกับแหล่งป่าต้นน้ำ การใช้กฎหมายจำเป็นต่อการอนุรักษ์ ในบางระดับ และช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นที่ทำงานความถูกต้องร่วมกัน

มูลนิธิพัฒนาชนบทจัดเพื่อชีวิต ตกลงทำวิจัยเรื่องนี้โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม

หลังมีการออกเสียงลงคะแนนปรากฏว่าชาวบ้านส่วนใหญ่สนับสนุนการวิจัยเรื่องนี้

สวัสดิ์พี่ศรี ผมมาขอข้อมูลการใช้ น้ำ
ของบ้านพี่ หน่อยครับ

ได้เลยจ้า

ลุง เลี้ยงหมูเลี้ยงนี่
ใช้น้ำมาทำหมูครับ

วันละ ๖ ถึงได้มีงู ฮะ ๆ ๆ

ตาจู่ กำลังทำอะไรอยู่ครับ?

กำลังตักน้ำใส่สวนครัวอยู่
เลี้ยงตาจู่มาหมด สงสัย
ตองได้กินวตายนะตาจู่

ชาวบ้านร่วมมือกันหาเงินโดยการทอดผ้าป่าสร้างฝาย โดยมี อบต. สนับสนุนเงินบางส่วน และที่สำคัญฝ่ายหนึ่งได้สร้างเสริมชีวิตโดยขยายตลาดเนื้อของชาวบ้านอย่างแท้จริง

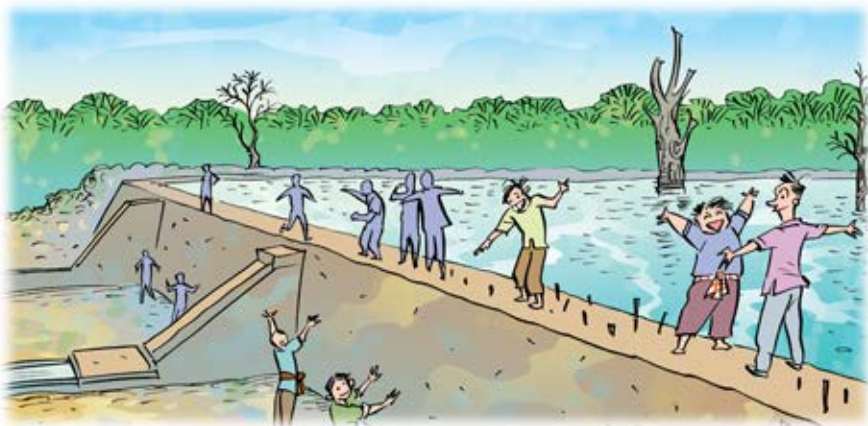

เทคนิคการจัดการน้ำ บ้านผาชัน

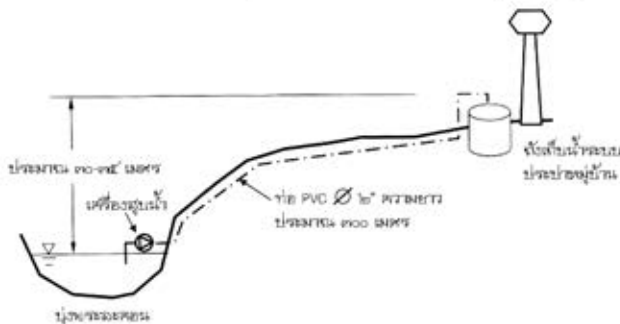
การจัดการป่าต้นน้ำ

ชุมชนร่วมกันทำ "ฝายวังอีแร้ง" ตั้งทำเป็นทำนบกั้นน้ำจากดินทราย แต่พอน้ำหลาก ทำนบกั้น ชุมชนจึงร่วมสร้างฝายคอนกรีตบนหิน นอกจากนี้ ชุมชนยังช่วยกันปลูก และ ดูแลรักษาป่าต้นน้ำบริเวณนั้น ให้มีความอุดมสมบูรณ์ จนสามารถกั้นน้ำตลอดทั้งปี

การจัดการน้ำหลาก และน้ำแล้ง

แม่น้ำโขง ก็ไหลผ่านบ้านผาชัน ส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำหลากเป็นประจำในช่วงเดือนกันยายน - เดือนตุลาคมของทุกปี และเมื่อน้ำลด ได้เกิดปัญหาน้ำบริเวณแม่น้ำโขง หรือ "ทุ่งพระละคอน" ชุมชนจึงจัดสรรน้ำ โดยนำน้ำจากทุ่งพระละคอนมาใช้เป็นระบบประปาหมู่บ้าน ลำห้วย ๑๑๓ ศรัทธาเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้แม่น้ำโขง ส่วนน้ำจาก "ฝายวังอีแร้ง" ใช้เป็นระบบประปาภูเขา แบบศาล้ำน้ำ ใช้ลำห้วย ๒๑ ศรัทธาเรือนที่อยู่บนที่สูง และ ส่งน้ำมาใช้ลำห้วยทรายลำก่อนนำมา โดยใช้เหมืองน้ำแล้ง (เดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม)

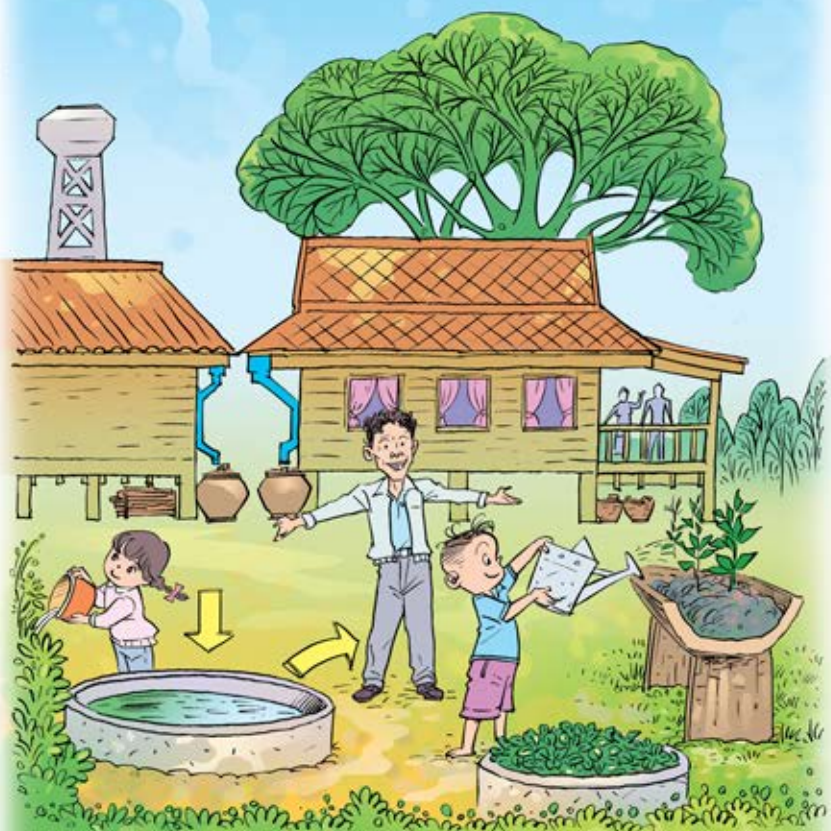
ชุมชนได้นำนวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นเอง คือ “แอร์แวง” มาจาก “แอร์” หมายถึง อากาศ ส่วน “แวง” หมายถึง แวะ ความหมายรวม คือ อากาศแวะไป แวะมา ซึ่งได้แนวคิดมาจาก การเห็นสายยางหย็บแล้วน้ำพุ่งแรงขึ้น มาบวกกับ พลังลมของเครื่องสูบลมยางรถจักรยาน มาดัดแปลงให้เกิดการใช้พลังงานลมมาช่วยสูบน้ำ

ชาวบ้านทดลองระยะเวลาทำงานของท่อหลายครั้ง จนได้ระยะที่เหมาะสม จนสามารถสูบน้ำได้แรง “แอร์แวง” จึงช่วยแจ้งชุมชนบ้านผาชัน สามารถนำน้ำไปใช้ในครัวเรือน รวมทั้งช่วยประหยัดไฟฟ้า และลดต้นทุนการซ่อมบำรุงเครื่องสูบน้ำ

การจัดการน้ำเสีย

ชุมชนใช้น้ำอย่างประหยัด เช่น นำ "น้ำเสียในครัวเรือน" มาใช้รดผักสวนครัว ชุมชนมีการประกวดบ้านประหยัดน้ำ หากบ้านใดใช้น้ำประหยัดที่สุดจะมีรางวัลให้ และให้ผู้ที่ได้รับรางวัลมานำเสนอวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัดกับคนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีการตื่นตัวในการประหยัดน้ำ

รองน้ำเสียที่ออกจากครัวเรือน เก็บไว้ใช้รดผักสวนครัวภายในบ้าน

บ้านผาชัน ตำบลสำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

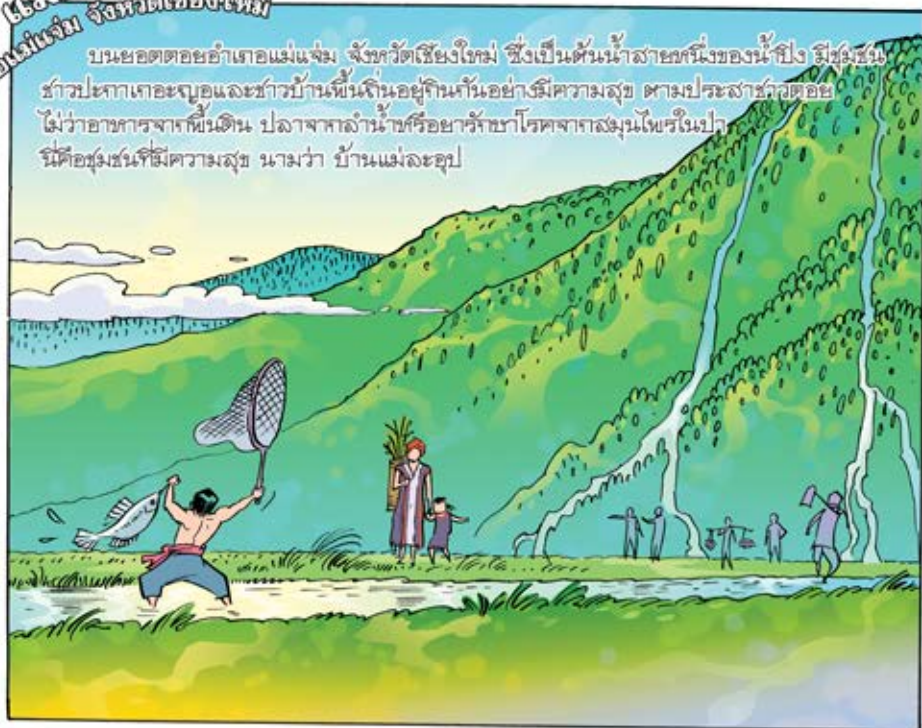
การขยายเครือข่ายภายในชุมชน โดยทุกครัวเรือนร่วมมือกันดำเนินงาน และแก้ไข ปัญหา ส่วนการขยายเครือข่ายภายนอกชุมชน ชุมชนได้ร่วมมือกับชุมชนอื่นๆ ที่มีปัญหาด้าน น้ำคล้ายๆ กัน เช่น บ้านนาห้าง บ้านนาเจริญ บ้านตงนาทาน รวมทั้งยังได้ทำงานร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลสำโรง และ อุทยานแห่งชาติผาแต้ม ในพื้นที่ รวมทั้งให้ความสำคัญกับในการขยายเครือข่ายสู่เยาวชน ซึ่งโรงเรียนสมาคมจักรยานสมัครเล่น ซึ่งเป็นโรงเรียน ในพื้นที่ ให้ความสำคัญกับเรื่องการจัดหาน้ำ และถ่ายทอดสู่เด็กเรียนอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น จากความร่วมมือทั้งในชุมชน ระหว่างชุมชน อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และ องค์การบริหารส่วนตำบลสำโรง รวมทั้งชุมชนมีแผนงานต่อเนื่อง จัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการวิจัยชุมชน เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ก่อนขอรับความช่วยเหลือจาก ภายนอก และสร้างเสริมความร่วมมือในระดับเยาวชน จึงทำให้อำเภอบ้านผาชันมีเครือข่ายจัดการ น้ำชุมชนอย่างยั่งยืน

เครือขายลุ่มน้ำ
แม่ละอูป
อานกแอ่น จังหวัดเชียงใหม่

บนยอดตอขยอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นต้นน้ำสายหนึ่งของน้ำปิง มีชุมชนชาวปะกาเกอญอและชาวบ้านพื้นถิ่นอาศัยกันอย่างมีความสุข ตามประสาชาวตอขยไม่ว่าอาหารจากพื้นดิน ปลาจากลำน้ำหรือยารักษาโรคจากสมุนไพรในป่านี้คือชุมชนที่มีความสุข นามว่า บ้านแม่ละอูป

ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ มีเกษตรกรจำนวนมากเข้าลุ่มบริเวณ
ต้นน้ำและสร้างบ้านตั้งหลักแหล่ง
เพื่อตัดไม้

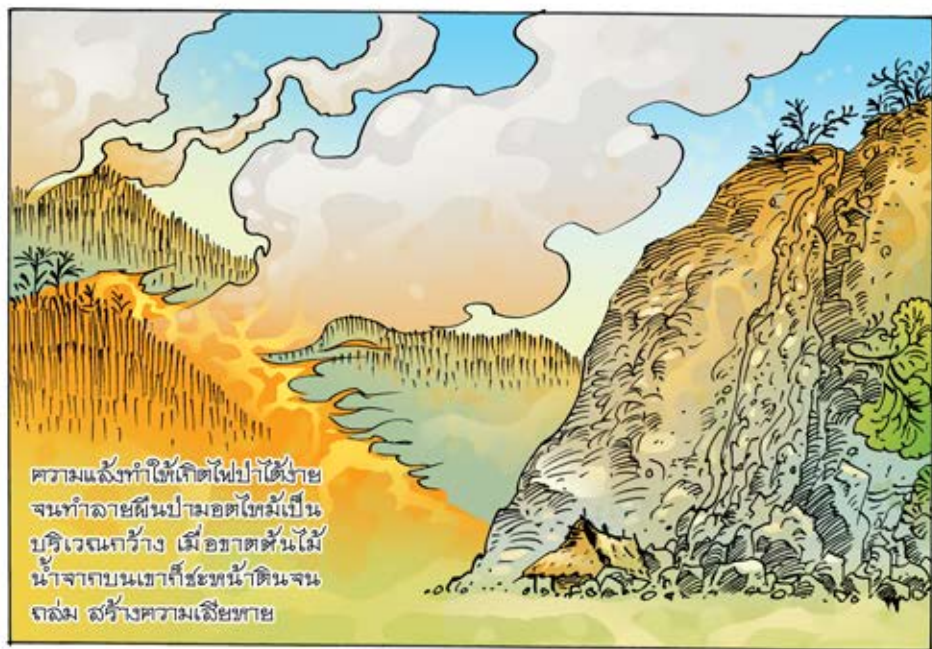

ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ เกิดวิกฤต น้ำแห้ง
ป่าหมดหรือจนแล้งไปทั่วทั้งหมู่บ้าน
กว้างใหญ่

ลัดวันซึ่งเคยเป็นแหล่ง
อาหารในลำธารก็ลดลง
จนเริ่มปริมาณไม้เพียงพอ
กับคนในหมู่บ้าน

และหนังสือแสดงการต่อต้านเงินงานของชุมชน

- ร่วมงานแนวทางการแก้ไขปัญหาวางแผนอย่างเป็นระบบ
- นำองค์ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

นำองค์การภายนอกเข้ามา

ร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน

มูลนิธิรักษไทย

ปี ๒๕๕๖ ก็เริ่มดำเนินการ
สร้างฝ่ายลดความรุนแรง
ฝ่ายดีก่อน

ฟีนอล/ปา สว่างแนวกันไฟ

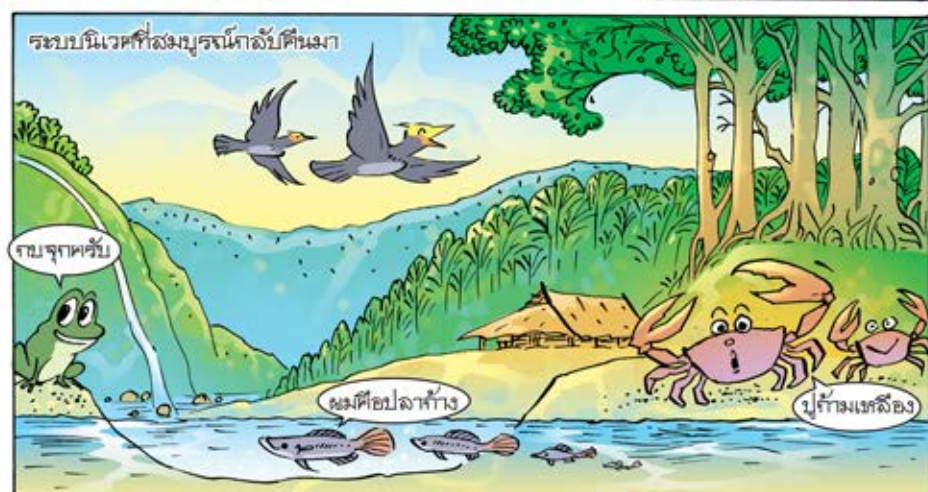

ต้นลู่ต้าย
แล้วนะ เสร็จ

ร่วมใจกันจัดทำขึ้นเพื่ออนุรักษ์สัตว์น้ำ
เพื่อเป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลา
ในลำห้วย

เพลง ๐ นักรบ ♡
ห้ามตกปลา

เทคนิคการจัดน้ำของเครือข่ายแม่และลูก

โรงสีข้าวหาลังน้ำ เป็นการใช้พลังงานทดแทน ที่ประโยชน์จากน้ำในลำห้วย มาปั่นให้เกิดกระแสไฟฟ้า เพื่อใช้ในการทำโรงสีข้าวหาลังน้ำ ลดการใช้พลังงานเชื้อเพลิง ลดการเผาไหม้ถ่านหิน ดีเซลที่แพงและทำให้โลกร้อนได้ถึงวันละ ๑๐ ลิตร นำรายได้ที่เกิดจากการสีข้าว มาเป็นกองทุนเครือข่ายใช้ดำเนินงานกิจกรรมด้านการอนุรักษ์พื้นที่นุญ และแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำ

ต้นไม้สายใยชีวิต (เตปอญ) เป็นการประยุกต์ภูมิปัญญาเรื่อง "ป่าละตือ" ซึ่งชาวบ้านนำรากเตปอญมาเคี้ยวใส่ไว้ในกระบอกไม้ไผ่และนำไปแขวนไว้กับต้นไม้ใหญ่ เพื่อแสดงว่าเด็กเจ้าของรากเป็นเจ้าของต้นไม้นั้นนั้น โดยเปลี่ยนมาใช้เสียงสัญญาณกับต้นไม้แต่ละต้นแทน ผู้สนับสนุนแนวคิดด้วยการซื้อเสียงจะได้เป็นเจ้าของต้นไม้ ๑ ต้น โดยชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาต้นไม้นั้น เพื่อเป็นการสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์พื้นที่นุญป่าต้นน้ำของชุมชนเครือข่าย

การขยายเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละอูป อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

การขยายเครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำปาดันน้ำ ชุมชนได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละอูป จัดตั้งเป็นคณะกรรมการเครือข่าย จาก ๔ ชุมชน ได้แก่ บ้านแม่ละอูป บ้านห้วยยาใน บ้านห้วยยาใต้ บ้านห้วยบะป้า เพื่อให้เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละอูปช่วยกันป้องกันและแก้ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ปกป้องสิทธิในดินและสร้างความสามัคคีในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติ มีการขออาสาสมัครตรวจแนวเขตติดต่อระหว่างลุ่มน้ำ เพื่อกำหนดพื้นที่ดูแลปาดันน้ำ ขยายแนวเขตการก้ำฝายชะลอความชุ่มชื้น จัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติภูมิปัญญาชาวปกาเกอญอ มีการจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นบรรจุเข้าสู่วิทยาลัยในเครือข่าย เพื่อสืบสานแนวคิดและวิถีชีวิตจากฐานแกนนำผู้ใหญ่ ไปสู่ระดับเยาวชน และประสานความร่วมมือไปยังชุมชนใกล้เคียงในลุ่มน้ำแม่แจ่มและลุ่มน้ำปิงตอนบน

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน - เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละอูป

ชุมชนบ้านปะกาฮะรัง

ตำบลเมือง จังหวัดปัตตานี

ตำบลปะกาฮะรัง อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นที่ราบลุ่ม
ในฤดูฝนน้ำจะหลากเข้าท่วมพื้นที่นาเป็นประจำทุกปีไม่สามารถทำนาตามฤดูกาลได้

เกษตรกรจึงหันมาทำนาปรังในช่วงฤดูแล้งนาน
แต่ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ ผลผลิตทางการเกษตร
ต่ำและถูกซ้ำเติมด้วยปัญหาความไม่สงบ
ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้อีกด้วย

ระยะแรกชาวบ้านใช้กังหันลมวิดน้ำเข้านา
ต่อมาได้รับเครื่องสูบน้ำจากสำนักงาน
เพื่อสูบน้ำจากคลองระบายน้ำเข้าสู่ไร่นา

คู่งน้ำเป็นเส้นเลือดสำคัญของท้องถิ่นที่เพาะปลูก
ทุกคนต้องช่วยกันบำรุงรักษาตลอดจนป้องกันไม่ให้
เกิดความเสียหาย ชุมชนจึงมีการเก็บค่าบริการ

เมื่อมีผู้ฝ่าฝืนอันแรกจะเป็นการ
แจ้งเตือนก่อน ถ้ายังฝ่าฝืนอีก
จะมีการลงโทษโดย
คณะกรรมการ

ชุมชนประกาศจัดได้เฝ้าระบบโทรมาตรขนาดเล็กที่ติดตั้ง
ในพื้นที่ของชุมชน มาใช้ประโยชน์ในการวัดปริมาณฝน
และระดับน้ำ สามารถนำ
ข้อมูลจากระบบมาใช้
วิเคราะห์และคาดการณ์
ว่าจะเกิดน้ำท่วมล่วงหน้า
ได้ ช่วยให้ชาวบ้านมีการ
เตรียมตัวป้องกันเหตุภัย
ได้ทันการณ์ ช่วยลด
ความเสียหายในพื้นที่
คิดเป็นมูลค่ามหาศาล

ลูกท้าวเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี ชุมชนมีการฝึกอบรมชาวบ้าน
ให้เรียนรู้การอพยพหนีภัยอย่างลงมือสัมผัส

ชุมชนมีการทำเนินชีวิตแบบ
เศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้น
ปลูกข้าวแบบไม่ใช้สารเคมี

และรวมใจกันหันมาทำ
ปุ๋ยชีวภาพแทน

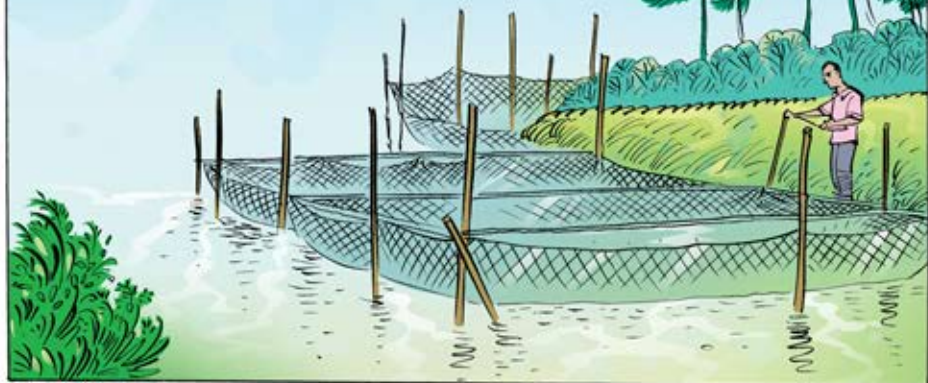
และนำมาแจกจ่ายให้แก่สมาชิกใน
หมู่บ้านใช้จ่าย

นอกจากปลูกข้าวแล้วยังมีอ้อย ข้าวโพด
พืชสวนและพืชต่างๆ

แล้วยังใช้ประโยชน์จากดินน้ำมาเลี้ยงปลาในกระชัง
สร้างรายได้และเป็นอาหารเลี้ยงชุมชนอีกด้วย

ด้วยวิถีที่ดำเนินไปอย่าง
เรียบง่ายวิถีศาสนาเป็น
เป็นที่ยึดเหนี่ยว ชุมชน
รวมตัวกันเหนียวแน่น
เข้มแข็งมีเป้าหมายเพื่อ
ส่วนรวม

ทำให้ชุมชนบ้านปะกาอะวังมีภูมิคุ้มกันที่ดีทุกคนอยู่ดีมีสุข เป็นแบบอย่างอันดี
ของความสามัคคีด้วยความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และสมัครสมานสามัคคีกัน

เทคนิคการจัดน้ำของบ้านปะกาสะรัง

ระบบโทรมาตรขนานตเล้งา ตรวจวัดระดับน้ำและสภาพอากาศอัตโนมัติ

ระบบโทรมาตรขนานตเล้งา คือ อุปกรณ์ตรวจวัดข้อมูลระยะไกล ซึ่งใช้ขนานตเล้งาและติดตั้งง่าย สามารถวัดระดับน้ำ ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้น ความกดอากาศ ความเข้มแสง ความเร็วลม และเชื่อมโยงข้อมูลอัตโนมัติด้วยระบบรับส่งข้อมูลผ่านเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ GPRS มีการแสดงผลข้อมูลในรูปแบบของภูมิศาสตร์สารสนเทศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet GIS) มีระบบฐานข้อมูลเก็บรวบรวมข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์ย้อนหลังได้ และยังสามารถพัฒนาเป็นระบบส่งข้อความแจ้งเตือนภัยปริมาณน้ำฝน ระดับน้ำในเขื่อน และพายุ จากระบบโทรมาตรขนานตเล้งา ผ่านระบบข้อความสั้น (SMS) ทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้อีกด้วย

ระบบโทรมาตรขนานตเล้งา เป็นการวิจัยพัฒนาและผลิตขึ้นใช้เองโดยคนไทย เพื่อปรับใช้งานด้านต่างๆ ในประเทศได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่เครือข่ายผู้ใช้งานได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันเหตุการณ์

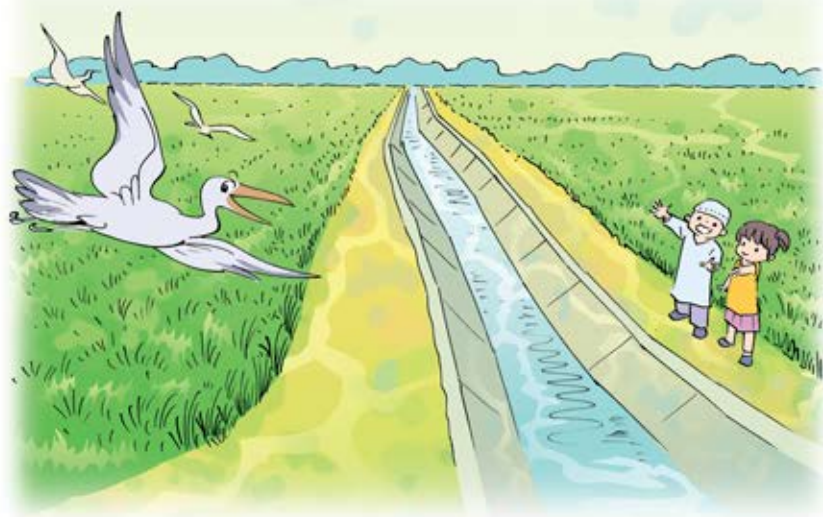
ชุมชนปะกาสะรังได้นำระบบโทรมาตรขนานตเล้งาที่ติดตั้งในพื้นที่ของชุมชน มาใช้ประโยชน์ในการวัดปริมาณฝนและระดับน้ำ สามารถนำข้อมูลจากระบบมาใช้วิเคราะห์และคาดการณ์ว่าจะเกิดน้ำท่วมล่วงหน้าได้ ทำให้สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ก่อนหน้าจะเกิดน้ำท่วม ช่วยไม่ให้เกิดผลผลิตเกิดความเสียหาย และยังช่วยให้ชาวบ้านสามารถเตรียมตัวป้องกันอุทกภัยได้ทันการณ่วินิจฉัยลดความเสียหายในพื้นที่ที่คิดเป็นมูลค่าได้ง่กาค่าล

กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานปะกาสะรัง ตำบลปะกาสะรัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

การจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนปะกาสะรัง เป็นตัวอย่างของความร่วมมือในการบริหารจัดการน้ำจากระบบชลประทานโดยเกษตรกรรมมีส่วนร่วม กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานปะกาสะรัง ประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิกมากกว่า ๒๐๐ คน จาก ๘ หมู่บ้าน ในตำบลปะกาสะรัง รวมเป็นกลุ่มหนึ่งเดียวกัน และร่วมเก็บเจ้าหน้าที่กรมชลประทานในการวางแผนการส่งน้ำให้กับสมาชิก ครอบครัวหนึ่งที่มีชลประทานกว่า ๘,๐๐๐ ไร่

กลุ่มผู้ใช้น้ำปะกาสะรัง มีเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการน้ำร่วมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำอื่นๆ ในพื้นที่ข้างเคียง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาอย่างต่อเนื่อง และผลจากความสำคัญของกลุ่มผู้ใช้น้ำปะกาสะรัง ยังเป็นตัวอย่างให้กลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตจังหวัดปัตตานีมีกลุ่มได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำชลประทาน เพื่อนำไปพัฒนาการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ กรมชลประทานยังได้คัดเลือกประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำปะกาสะรัง เป็นตัวแทนประเทศไทยไปประชุมร่วมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำในรัฐสภาเอเชีย ที่ประเทศญี่ปุ่น นับเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างเครือข่ายในระดับภูมิภาคเอเชียอีกด้วย

ปัจจุบันกลุ่มผู้ใช้น้ำปะกาสะรัง ยังได้ร่วมมือกับกรมชลประทาน ฝึกอบรมอบรมเยาวชน (ยุวชลกร) ให้ตระหนักถึงความสำคัญของน้ำและระบบชลประทาน ให้เยาวชนเข้าใจวิธีการบริหารจัดการน้ำและระบบชลประทาน เพื่อเป็นตัวแทนในการสืบสานการทำงาน ของชุมชนปะกาสะรังต่อไปในอนาคต

ชุมชนบ้านเป็ดใน อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ชุมชนเล็กๆ ชื่อว่า บ้านเป็ดใน
ในตำบล ห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง
จังหวัดตราดเคยอุดมไปด้วยป่าชายเลน
และสัตว์น้ำ แต่หลังจากมีนายทุนเข้ามาบุกรุก
ระบบนิเวศก็ถูกทำลาย ป่าไม้ล้มตาย
สัตว์ในธรรมชาติก็ลดจำนวนลง
อย่างน่าใจหาย

ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ - ๒๕๒๗
เริ่มมีการต้อนน้ำจากทหารใหม่ทำนาทุ่ง
ของชาวบ้าน สาธารณกิจที่สะสมในนาทุ่งถูกปล่อยลง
ป่าชายเลนสร้างความเดือดร้อนแก่ใ้คนของชาวบ้านอย่างยิ่ง

สวัสดีครับ

นี่ผมจะมารับอีกสามร้อยโลนะจ๊ะ

แต่เป็นแพะราคาโรงงาน
ชาวบ้าน จึงไม่สนใจ
จึงเลือกรับที่ตามมา

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เกิดโรคระบาดในนาทุ่ง
เป็นโรคตาของชุมชน นาทุ่งล้มละลาย
ทั้งนี้สิ้นรวมกันไว้ถึง ๓๐ ล้านบาท

บทเรียนราคาแพงของชาวชุมชนบ้านเป็ดในครั้งนั้นทำให้เกิด
การรวมตัวกันเพื่อจัดการปัญหา โดยมี นายจ อบต.
หัวหน้าชาว อ. เมือง จ. ตราด
นาย อังพร แหะห์คาลส์ เป็นผู้เฝ้า

ใครอยากเล่นขอ
ให้แก้ปัญหาคะไร...เชิญ

เล่นขอให้
ดูแลแก้ปัญหา
หนี้สินครับ

ดูแล
การตัดไม้

จัดการดูแล
ลัดวัน

ทำแหล่ง
ท่องเที่ยว

คิดค้นทำ
ปะการังเทียม

บริเวณที่อนุรักษ์กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนตัวอย่าง และเป็นแหล่งอนุรักษ์สัตว์น้ำโดยเน้นชาวปักษ์ใต้เพื่อเป็นรายได้หลักของชุมชน

ปัจจุบันเห็นคลื่นน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งยังต้องร่วมกันคิดแก้ไข

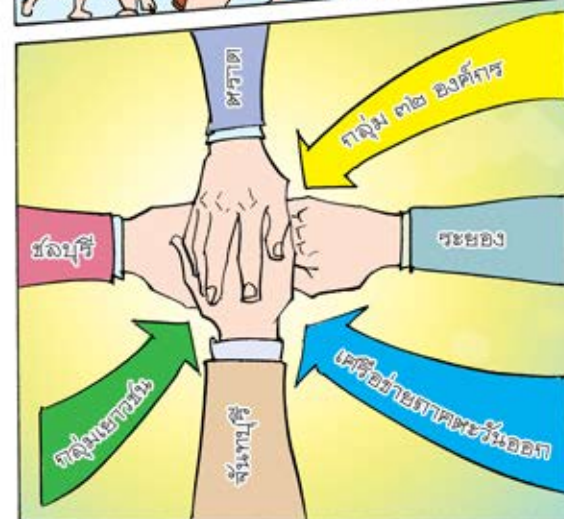

การร่วมกันคิดระดมสมองจนได้ความรู้เชิงนวัตกรรมขึ้นใหม่ นั่นคือ เค้าเขาทำจากยางรถยนต์ใช้แล้ว มาหล่อปูนรวมกันนอกจากจะช่วยกันการกัดเซาะชายฝั่ง ยังเป็นกiosk ของสัตว์น้ำกลายเป็นรายได้ของชุมชนอีกด้วย

ชุมชนเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ โดยมีการทำธนาคารปูแสมและบ้านปลา และโครงการ "หยุดจับร้อยละ คอยจับล้าง" ไม่จับปูแสมในคืนแรม ๔-๕ ค่ำ เพียงสามคืน ในเดือนตุลาคมเพราะเป็นช่วงวางไข่ ทำให้เพิ่มปริมาณปูแสม และสร้างรายได้ให้ชาวบ้านเพิ่มขึ้นมาก

ชุมชนบ้านเป็ดใน ยุทธศาสตร์
แผนการจัดการป่ายักษ์เลน
โดยเสนอ ส. อบต. และกำนัน
จังหวัด โดยร่วมกับกลุ่ม
องค์กร ๓๒ องค์กร และกลุ่ม
เยาวชน ๒ กลุ่ม และสร้าง
เครือข่ายรักษ์ฝั่งทะเลบูรพา
ไปจนถึงเครือข่ายสิ่งแวดล้อม
ภาคตะวันออก ๙ จังหวัด
จนประสบความสำเร็จเป็น
ความภูมิใจของชุมชนบ้าน
เป็ดในทั้งหมด

เทคนิคการจัดน้ำของบ้านเปรี๊ตใน

"เต้ายาง" คือ อูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกนำมาใช้เพื่อป้องกันการทำให้ลายแนวป่าชายเลนของคลื่น เพื่อลดความรุนแรงของการทำลายป่าชายเลน ทำจากยางรถยนต์ใช้แล้ว ปรุหลายอัน ๔ ด้าน รัดด้วยเชือก ใช้ยางเส้นที่ ๕ ทำเป็นฐานล่าง รูปข้างจึงเหมือนลูกเต๋า เกยบนที่ฐานเส้นล่างให้เต้ามีน้ำท้นน้ำดวง

ชาวบ้านเปรี๊ตในช่วยกันเจียตเงินหมู่บ้านมาทำเต้ายาง แล้วโยนไปตามแนวชายฝั่งเพื่อลดแรงคลื่น หันเจ้าที่โยนเต้ายางมีประมาณ ๘ กม.

จากหน้าคลอง ๗ ซึ่งก็กลายเป็นปรการกันเรือคราดหอย เมื่อเรือคราดหอยไม่เข้า
ดินในคลองสูงขึ้น สภาพป่าอุดมสมบูรณ์ และน้ำข้างก็กลายเป็นบ้านปลาที่คาดล้าจำนวนมหา
ชาวบ้านเปรี๊ตในเรือใช้ทุ่นให้กลุ่มที่ทำการประมงไม่เหมาะสมสมารถปลา เพื่อทดแทนการเลิกใช้
อุปกรณ์จับสัตว์น้ำที่ไม่เหมาะสม สม การเลิกใช้เรือคราดหอย แต่หันมาใช้วิธีเก็บแบบพื้นบ้าน
ช่วยเพิ่มปริมาณหอยแครง เครื่องนี้ก็มีมีการเก็บข้อมูลไว้ด้วย อาจจะทำได้ไม่มากเท่ากับใช้เรือ
แต่อย่างน้อยก็ให้กันตลอดปีขายเล่นไม่เสียหาย และก็ต้องไม่เปลืองค่าน้ำมัน

ชุมชนบ้านเปรี๊ตใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ชุมชนบ้านเปรี๊ตใน มีการขยายเครือข่ายการอนุรักษ์และพัฒนายาชาละเอน โดยการ จัดค่ายสิ่งแวดล้อมการศึกษาชายฝั่งทะเล เพื่อขยายเครือข่ายไปสู่ระดับครอบครัวในชุมชน บ้านเปรี๊ตใน และเครือข่ายชุมชนภายนอก เกิดเวทีแลกเปลี่ยนของหน่วยงาน องค์การสนับสนุน และใช้เวทีประชาสัมพันธ์หมู่บ้านทุกวันที่ ๔ ของเดือน ในการประชุมสังคมนัย รายงานผลการทำงาน ของกลุ่มฯ มีการเพิ่มความเข้มแข็งเครือข่ายไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง โดยสร้างกิจกรรม การเรียนรู้ร่วมกัน จัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สร้างข้อตกลงร่วมกัน มีเวทีสร้างความ เข้าใจและความเสมอภาคของเครือข่ายระดับชุมชน และระดับตำบล จัดแผนเครือข่ายโดย ฆะระดับแผนการจัดทการปายาละเอนชุมชน และการศึกษาชายฝั่งทะเลระดับตำบล จัดกระบวนการ น้ำ เสนอแผนเข้าผู้ อบต. เพื่อประสานแผนจัดการระดับหมู่บ้านสู่การจัดการระดับตำบล สร้างเวทีสนับสนุนบทบาทและการดำเนินงานที่ชัดเจนของ อบต. ต่อการจัดการศึกษาชาย ฝั่งทะเล สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เครือข่ายระดับจังหวัดตราด โดยมีกลุ่มองค์กร ๓๒ องค์กร และกลุ่มเยาวชน ๒ กลุ่ม และสร้างเครือข่ายชายฝั่งทะเลบูรณา ๔ จังหวัด (ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด) และเครือข่ายการศึกษาสิ่งแวดล้อมภาคตะวันออก ๘ จังหวัด ผ่านเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ชุมชนบ้านโนนขวาง
ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน
จังหวัดบุรีรัมย์

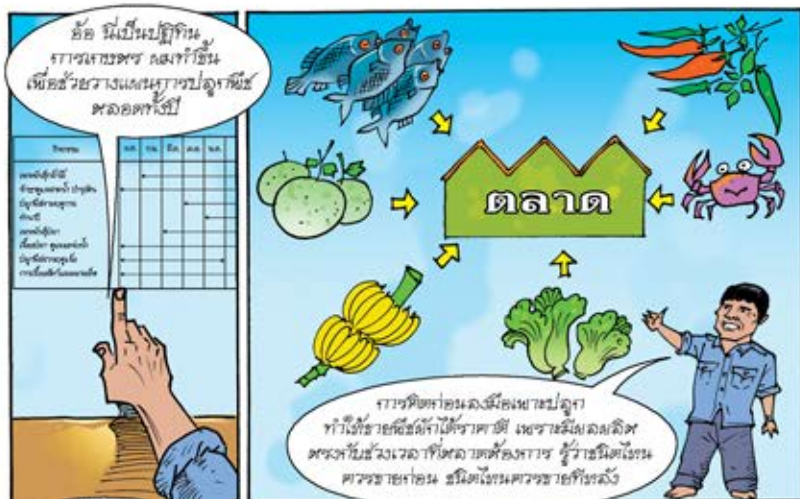

ก็ลองคิดลองดูมาเรื่อยๆ ครับ เกิดความรู้
ขึ้นมาในใจ อย่างเช่นในการทำบึงและหนอง
ก็ใช้หลักโดยต่อให้กับต้นไม้ให้ลูกแล้ว

แต่ระบบบารากยังเดิมที่อยู่
เลือกไว้ประมาณ ๓-๔ ปีบ่อพอได้
๑ ต้น เพื่อลดระยะเวลาเติบโตระยะยาว
ลงดินของต้นไม้เล็ก และเพื่อ
ประหยัดน้ำ

เมื่อเป็นรูปที่ส่งลงมาจากความวิริยะอุตสาหะ
พัฒนาให้รู้ถึงรูปของคำกลายเป็นวิชาการ
ที่คอยถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับชุมชน
บ้านโนนสว่างและขยายไปยังเครือข่าย
หมู่บ้านต่าง ๆ โดยรอบ

เราได้เรียนรู้การเพาะเห็ดต่าง เห็ด
ขอนขาว เห็ดขอนดำ เห็ดนางฟ้าจนสามารถ
เพาะและขยายได้ด้วยความถนัด เติบโตได้ดีตั้งแต่
รายครัวเรือนจนถึงตัวเห็ดอย่างครบวงจร

การอบรมไปหลายแห่งแล้วนั้นเอง เปลี่ยนเป็นเวทีทำการ
ร่วมกัน ศูนย์เรียนรู้ศูนย์บ่มเพาะอาชีพ และศูนย์
ถ่ายทอดความรู้การเพาะเห็ดแบบครบวงจร

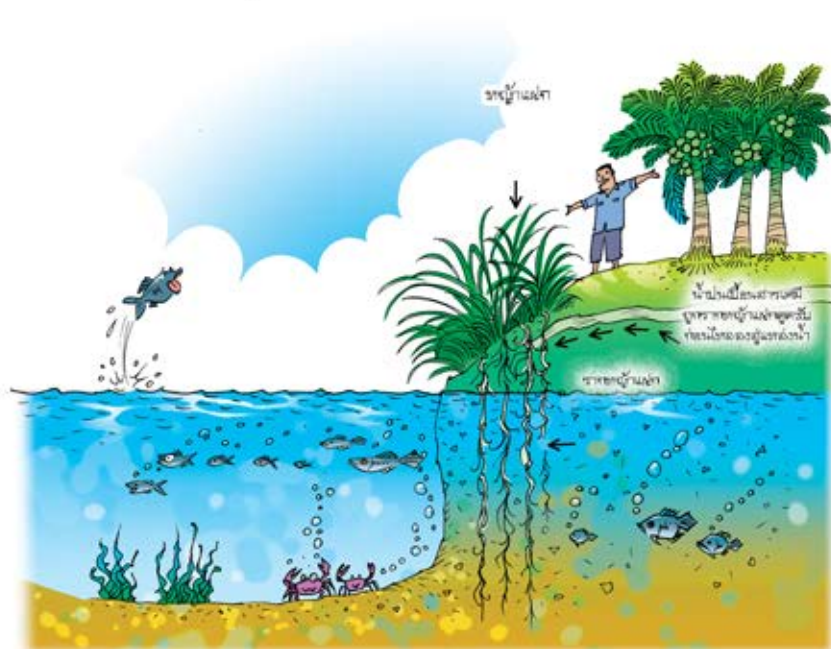

ชาวบ้าน ๑๕๐ ครัวเรือน จาก ๗ หมู่บ้าน นำความรู้ที่ได้ไปสู่การจัดทำน้ำ โดยชุดสหกรณ์
๑๑๐ สหะ แล้วลงมือทำเพาะปลูกตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และเครือข่ายการจัดทำน้ำ
ชุมชนได้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง

คุณสมบัติของหญ้าแฝก

๑. ทนทาน ปลูกง่าย ขึ้นได้ดีในดินแห้งดินแฉะและเลว
๒. แรกออกรุ่นรวดเร็ว เป็นกอแน่น
๓. รากยาวมาก ช่วยดูดซับน้ำไว้ใต้ดิน

๔. รากไม่เจริญออกตื้นข้าง ไม่แย่งอาหารพืชข้างเคียง
๕. รากสากันแน่น เขียวหนาแน่น ยึดไม่ให้เกิดพังทลาย
๖. รากช่วยดูดซับสารเคมีก่อนไหลลงสู่แหล่งน้ำ
๗. รากที่สากันแน่น ช่วยกักน้ำไว้ใต้ดินไม่ให้ไหลลงแหล่งน้ำ
๘. สะสมแร่ธาตุกลายเป็นปุ๋ยดิน
๙. ช่วยรักษาความชุ่มชื้นไว้ใต้ดินได้ยาวนาน
๑๐. ช่วยชะลอการปะทะระลอกน้ำดินชายฝั่งน้ำ

ประโยชน์ของหญ้าแฝก

- ทำวัสดุมุงหลังคา
- เป็นอาหารสัตว์
- ทำปุ๋ยหมัก
- ใช้เป็นวัสดุคลุมดิน
- ใช้รองคอกสัตว์
- ทำวัสดุเพาะเห็ด
- ทำกระดาษ
- ใช้อา
- วกกา
- ตะกร้า
- เสื่อ

- [illegible]

การใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์หน้าดินและน้ำ ทำได้หลายรูปแบบ

- **ผู้รับค่าตลาดขึ้น** ควรปลูกหญ้าแฝกตามแนวขวาง ไม่เป็นชั้นลดหลั่นไปตามความลาดชันของพื้นที่ หรือปลูกเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมูตามแนวขวางตามความลาดของพื้นที่รอบคันให้มีแบบสวนซู้ช เพื่อลดความรุนแรงของการชะล้างพังทลายของดินโดยจัดให้มีจำนวนแนวแถวที่เพียงพอ ปลูกต้นไว้ชิดติดกัน เพื่อให้หญ้าแฝกทำการหน้าที่ได้เป็นอย่างดีประสิทธิภาพ
- **ผู้รับค่าราบ** การปลูกหญ้าแฝกในสภาพพื้นที่ราบ เพื่อตัดใบหญ้าแฝกคลุมดิน ด้วยวัตถุประสงค์ทางสิ่งแวดล้อมให้พื้นที่ได้ดิน ด้วยเพิ่มอินทรีชีวัน ฯลฯ จนผืนดินขาดอากาศอยู่ใต้ดินนั้นแล้วจึงมาลูบดินขึ้นมา เป็นหากินพื้นดินที่เชื้อราไทรเม สามารถปลูกตามรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบพร้อมกันได้ เช่น ปลูกเป็นแถว รูปสี่เหลี่ยมคางหมูและวงกลม เป็นต้น
- **ผู้รับค่าลาด** การปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ลาดชันต่อการชะล้างพังทลาย ได้แก่ ขอบบ่อน้ำหรือสวนน้ำที่ขุดใหม่ ไบโกลเดอร์ ขอบของของน้ำกับแนวป่าที่อยู่เหนือหรืออย่างเก็บน้ำ แนว

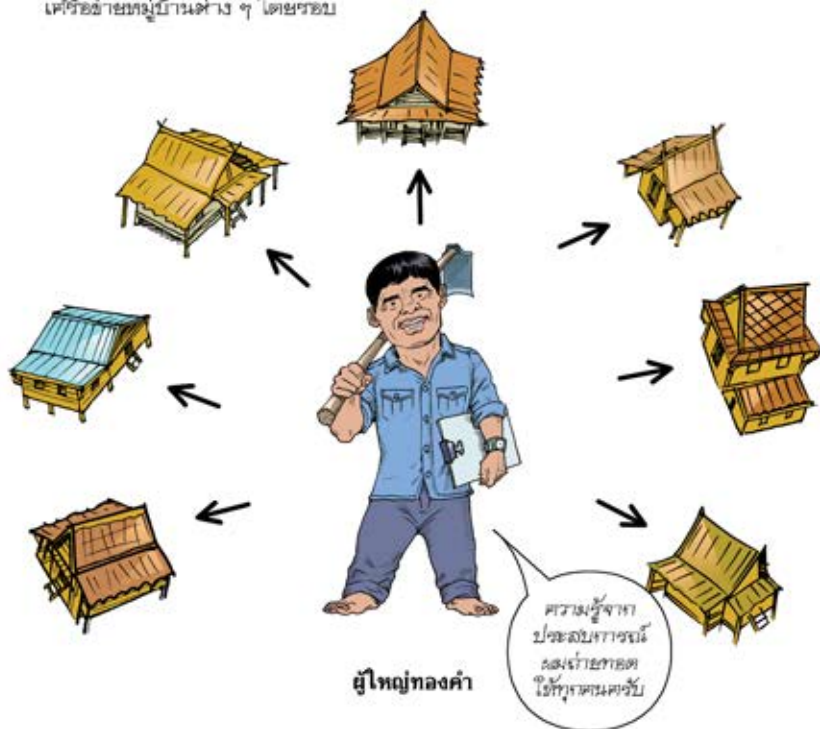

ช่องทางนี้ข้างถนน เป็นที่ปลูกและใช้น้ำที่ปลูกมา
กักเก็บเป็นช่องลึก ๆ ทางปลูกหญ้าแฝก
ในนี้เพื่อรักษาดี ต้องปลูกต้นหญ้าแฝกให้
ชิดติดกัน ควรปลูกหญ้าแฝกเป็นรูปตัว
คว่ำ แล้วปลูกต่อเป็นแนวยาวไปตามสัน
ที่ความสูงในลักษณะกั้นเวลา โดยมีระยะ
ห่างระหว่างแถวประมาณ 1.0 เมตร
เพื่อลดการกัดเซาะของน้ำและชะล้าง
น้ำให้ไหลลงสู่คูน้ำในดินหน้าแนวหญ้า
แฝก หรือปลูกเป็นแนวตรงยาวทางน้ำ
เพื่อช่วยต้านแรงปะทะของน้ำไหลป่าและ
การชะล้างดินหน้าคูน้ำ

เครือข่ายการเรียนรู้

บ้านโนนขวาง ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

ศูนย์ปฎิบัติการที่ส่งเสริมจากภาคความรู้และคุณลักษณะ พัฒนาให้กลุ่มเกษตรกรนำคำกลายมาเป็นวิทยากรที่คอยถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับชุมชนบ้านโนนขวาง และขยายออกไปยังเครือข่ายหมู่บ้านต่าง ๆ โดยรอบ

การนำทีมไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น เปลี่ยนแปลงเป็นการทำงานร่วมกัน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และศูนย์ถ่ายทอดความรู้จากคณะเรื่งได้แบบครบวงจร

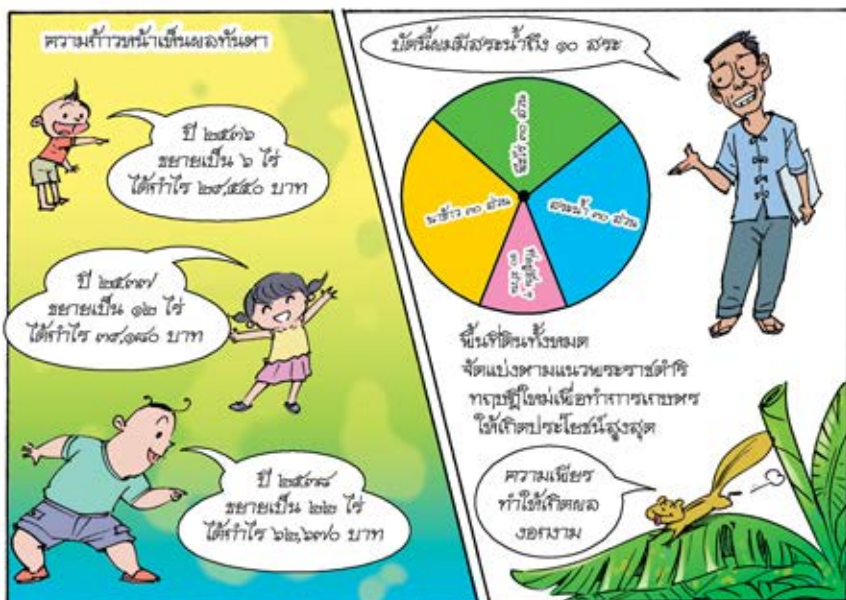
ชาวบ้าน ๑๕๐ คนเรียน จาก ๗ หมู่บ้าน นำความรู้ที่ได้ไปจัดการจัดการน้ำ โดยชุดสระรวม ๑๕๐ สระ แล้วลงมือทำเพาะปลูกตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ เครือข่ายการ จัดการน้ำชุมชนได้กระจายออกไป

บ้านโนนรัง
ตำบลลาดบัว อำเภอยางชุมน้อย
จังหวัดศรีสะเกษ

ชุมชนบ้านโนนวัง ตำบลตลาดไท อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อภูมิปัญญาที่ผ่านการลงมือทำได้ผล เครือข่ายความคิดได้ขยายออกไป โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรผสมผสานบ้านโนนวัง-บุษบา ระยะแรกเริ่มต้นมีสมาชิก ๑๒ คน ลงขันเป็นเงิน ๕ ปี ๆ ละ ๑๐๐ บาท เพื่อตั้งเป็นกองทุนกลุ่ม ทุกคนรู้สละสลวยกำลังของตนจนมีแหล่งน้ำและเพาะปลูกได้ สมาชิกในหมู่บ้านเกิดความเชื่อมั่นในแนวทาง เครือข่ายการมีส่วนร่วมเป็น ๑๒๐ ครัวเรือน โดยมีการขยายจำนวน ๑๑ คน คอยถ่ายทอดประสบการณ์เรื่องเกษตรผสมผสานให้กับเครือข่ายการเขียนรู้ชุมชน

และขยายเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการอบรมหลักสู่การเขียนรู้ชุมชนมาหลายปีแล้ว เปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพาตัวเอง หรือ ๗ปด. ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากที่ดินบ้นเล็ก ๆ ที่เคยถูกยึดครองมานาน กลายเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ และได้พัฒนาเป็นเกษตรวิสัยด้วยภูมิปัญญาได้ใช้สารเคมีการเกษตร โดยมีการประชุมกันเป็นประจำ และเครือข่ายอาสาสมัครชาวบ้านและบุคลากรทางการศึกษา ร่วมกันเป็นเครือข่ายการดำเนินงาน ซึ่งเน้นสร้างองค์ความรู้เพื่อจัดการปัญหาของตน มีความพอเพียง ทั้งตนเอง พึ่งพาตัวเอง ตามแนวทางการเมือง สังคม ตลาด เมืองวิถี และพึ่งพาคนอื่นอยู่ตลอดเวลา การขยายความคิดเรื่องเกษตรพอเพียงนี้ ผลจึมาจึงได้ตั้งเป้าหมายว่า ใน ๓ ปีข้างหน้า หรือละ ๘๐ ไร่ของศูนย์บ้านโนนวัง จะเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันถึง

ตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เลิกปลูกใช้เชิงเดี่ยว และเลิกการเกษตรเชิงเดี่ยวไป โดยนำเอาวิธีแบบพอเพียงไปมาเขียนรู้ชุมชน ๆ กับผู้ปลูก ถ่ายทอดกันจากภายในครอบครัว เมื่อสิบปีก่อนใช้ชุมชนบ้านโนนวังมีกสิกรรมอินทรีย์ มีภูมิปัญญาในตัวเอง และมีผลผลิตทางการเกษตร ผสมผสานกันเป็นชุมชนอินทรีย์ได้ใช้ว่า 'อินทรีย์' นี้ ดินดำน้ำชุ่ม ปลาช่อนบ่อน คือแหล่งทางปลาช่อนบ่อน คือชาวอินทรีย์ จักจึ่งต้อง คือพึ่งพาตนเองตาม คนมีศีล ดินมีน้ำได้ขาดเงินบาท ปลูกตามแนวกันชนอยู่ปลายไม้

เราเลิกปลูกเชิงเดี่ยวแล้ว

ชุมชนบ้านลิ้มทอง

ตำบลนาทอง ๒๐๖ อำเภอเมือง
จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนบ้านลิ้มทอง
หมู่บ้านเล็กๆ ๆ ที่แล้งน้ำ
แต่ชาวบ้านยังคงประกอบอาชีพ
ปลูกพืชกินแต่เครื่องเทศ
และค้าขายสินค้าตามอื่น ๆ

วันนี้น้ำน้อย
มองเห็นสภาพของ
ชาวชุมชนต้องไป
ขายแรงงานต่างถิ่น

แล้วก็เริ่มตามหาคำตัวเองว่าจะแก้ปัญหานี้
เรื่องอะไรดีและหาเงิน
ต้องทำยังไง

นี่คือชีวิต

ถ้าเราได้น้ำมา จะต้องลงมือทำ ให้มีอะไรส่วนชาวบ้านออกมาสำรวจ
หาแหล่งน้ำ และหาวิธีทำให้น้ำมา

โดยใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ
เช่น แอปพลิเคชัน
ดาวเทียมและเครื่อง
มือทำให้น้ำมา
จีพีเอส

จากนั้นคือใช้เทคโนโลยีการสำรวจและแผนที่ในการวางแผน

ผลจากการดำเนินงานเป็นระยะ
แหล่งน้ำชุมชนแห่งนี้ก็สำเร็จ

ประสบความสำเร็จแล้วชุมชน
ใช้คำว่า "น้ำมาได้ เก็บน้ำได้
ใช้น้ำเป็น"

ชาวบ้านมีส่วนร่วมให้รู้เห็นและแหล่งน้ำของตนอย่างมีประสิทธิภาพ

แก้มลิง

โครงการแก้มลิง เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน พระบรมราชโองการเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการน้ำท่วม ที่เกิดขึ้นอย่างฉะฉานในเขตภาคเหนือ และบริเวณตอนล่าง

“...ลิงไทยทั่วไป ถ้าเราส่งกล้วยให้ ลิงก็จะรีบปอกเปลือกแล้วเอาเข้าปากเคี้ยว ๆ แล้วเอาไปเก็บที่แก้ม จะกินกล้วยเข้าไปไว้ที่กระพุ้งแก้มได้เกือบทั้งศรี โดยเอาไปเก็บไว้ที่แก้มก่อน แล้วจะนำออกมาเคี้ยวและกลืนเข้าไปภายหลัง ด้วยพฤติกรรมการนำเอากล้วย หรืออาหารมาสะสมไว้ที่กระพุ้งแก้มก่อนการกลืนนี้ จึงเป็นพฤติกรรมตัวอย่างที่จะนำมาใช้ในการระบายน้ำท่วมออกจากพื้นที่น้ำท่วมขัง บริเวณพิเศษวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา...”

เปรียบเทียบได้กับเมื่อเกิดน้ำท่วม ก็พูดคล่องต่าง ๆ เพื่อให้น้ำไหลมารวมกันแล้วนำมาเก็บไว้เป็นบ่อน้ำอื่นเปรียบได้กับแก้มลิง แล้วจึงระบายน้ำลงทะเลเมื่อปริมาณน้ำทะเลลดลง

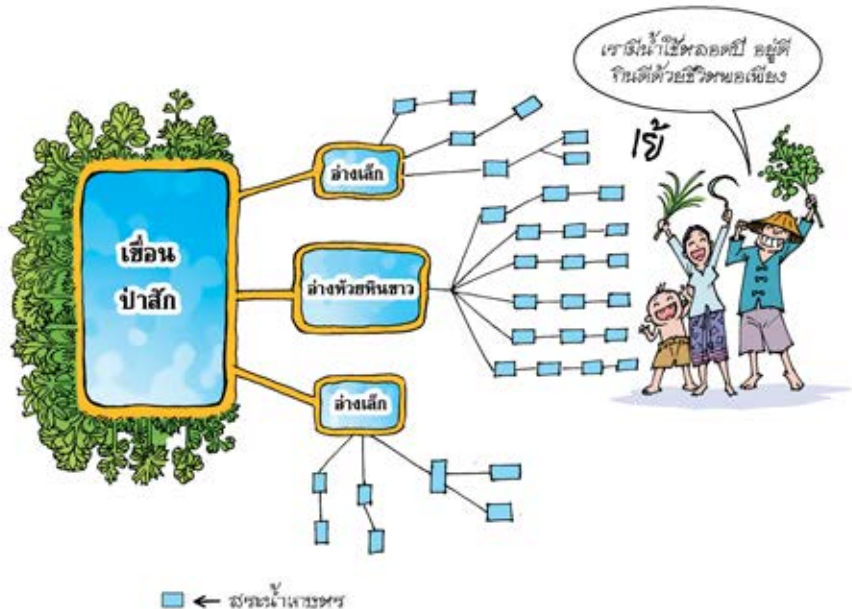
ชาวบ้านได้ส่งเอกสารใบยินยอม
มอบที่ดินแล้วชาวบ้านเป็นสระน้ำแห่งหนึ่ง
ใช้ด้วยความเต็มใจ เพราะคิดว่าสิ่งนี้เกิดขึ้น
แต่หากไม่รับน้ำ ก็ปลูกอะไรก็ได้กินไม่ได้
ชาวบ้านเต็มใจมากที่จะได้รับน้ำ
ผ่านประตูน้ำ

ชาวบ้านรู้สึกดีใจ ชื่นใจ และภูมิใจที่ได้โครงการ
อันดีจากน้ำที่น้ำแรงและสามารถวางแผน
ของชาวบ้านเองเป็นจริงขึ้นมา
ชาวบ้านจึงทำของและหมู่บ้านใกล้เคียง
สามารถรับประโยชน์จากโครงการ
รวม ๑,๐๗๘ ครัวเรือน

อ่างพวง

การที่จะทำให้อ่างพวงมีน้ำใช้ได้นั้นคือ สระเก็บกักน้ำ จะต้องทำแบบที่ได้
อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ โดยต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ที่สามารถ
เก็บกักน้ำในสระเก็บกักน้ำให้เต็มอยู่เสมอ ดังเช่นในการจัดของอาคารศาลของที่วัดองค์
ชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ซึ่งระบบการส่งน้ำจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน ดังนี้
ระบบการส่งน้ำที่ส่งน้ำมา อ่างใหญ่ อ่างเล็ก อ่างเล็ก อ่างเล็ก

จากภาพ สีเขียมนั้นคือ สระน้ำ ที่เกษตรกรทำขึ้นตามอ่างพวงมีน้ำ เมื่อเกิดช่วง
ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เกษตรกรสามารถสูบน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ และหากน้ำในสระ
น้ำไม่เพียงพอ ก็สูบน้ำจากอ่างกักเก็บน้ำ (อ่างเล็ก) ซึ่งได้ทำการขุดน้ำ เขื่อนต่อ
ลงมายังสระน้ำที่ได้ขุดไว้ในแต่ละแปลง ซึ่งจะช่วยให้สามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

การที่เกษตรกรใช้น้ำกันมาก อ่างกักเก็บน้ำ (อ่างเล็ก) ก็อาจมีปริมาณน้ำไม่
เพียงพอ หากโครงการพัฒนาส่งน้ำป่าสัก หรือมีโครงการใหญ่ที่ส่งน้ำมาแล้ว ก็ใช้วิธี
การผันน้ำจากป่าสัก คือ อ่างใหญ่ ต่อลงมายังอ่างเก็บน้ำที่ขุดขึ้น (อ่างเล็ก) ก็จะ
ช่วยให้มีปริมาณน้ำใช้มาตลอดปีสำหรับสระของเกษตรกร

ชุมชนบ้านลี้มทอง ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนบ้านลี้มทองมีโครงการรณรงค์ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดและเตรียมวางแผนล่วงหน้า เพื่อจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ และต่อยอดการใช้ประโยชน์จากแนวคลองส่งน้ำให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

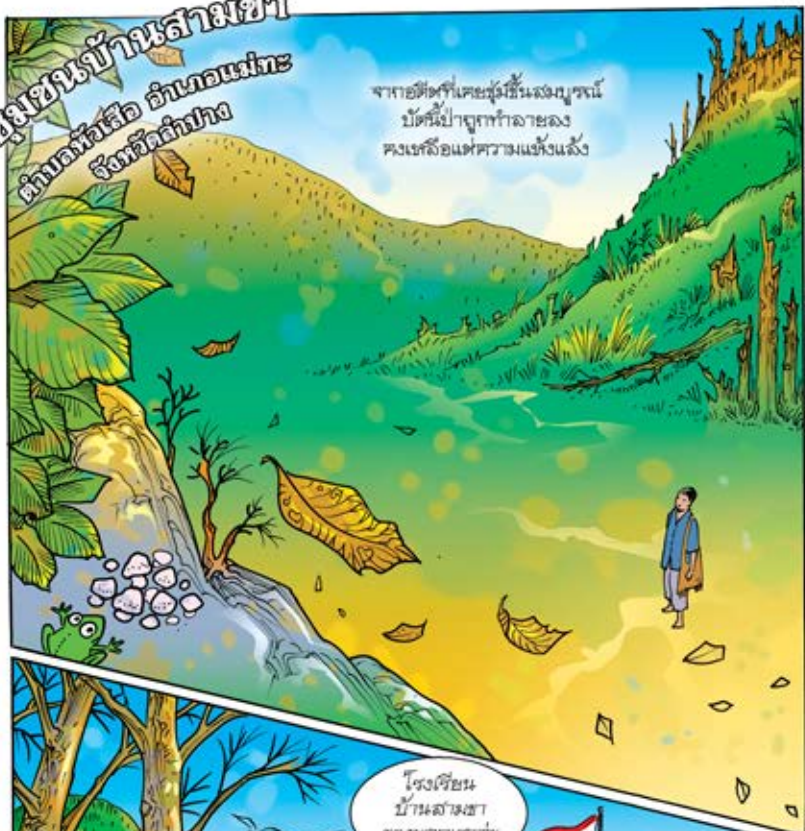
นอกจากนี้ การส่งน้ำไปยังหัวไร่ปลายนาทางไกล โดยมีคลองไส้ไก่เป็นหัวเชื่อม ต่อหน้า เป็นคันน้ำใช้ส่งสระเก็บน้ำประจำไร่นา และมีคลองย่อยย่อย ส่งน้ำไปยัง หัวไร่การเกษตรให้ได้ไกลที่สุด ทำให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาที่ได้ในวงกว้าง เป็น ความพยายามเพื่อจัดการส่งน้ำให้ชาวบ้านทุกคนได้มีสิทธิในการใช้น้ำอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีวิธีทำน้ำแต่ละสระและเกษตรกรรมต่าง ๆ เข้ามาทำการเกษตรผสมผสาน ตามแนว ทางเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกิดกระบวนการคิด วางแผนการเพาะปลูก รวมกลุ่มเพื่อ การขาย การตลาด และการเรียนรู้การเป็นครัวจันทองถิ่น โดยสมาชิกแต่ละสระลงมือ ทำตามแผน เก็บข้อมูลผลผลิต เรียนรู้ทำนายนาน้ำและนำไปแลกเปลี่ยนกับเครือข่าย แล้วจึง นำมาสรุปเป็นข้อมูลเพื่อขยายแนวคิดไปสู่คนในชุมชนให้สามารถพัฒนาเป็นชุมชน เข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากการเรียนรู้สู่การจัดการน้ำเกษตรน้ำ ชุมชนบ้านลี้มทองเริ่มต้นจากการพึ่งพาตนเอง ด้วยความอดทนพยายาม ลงมือทำจนเกิดเป็นประสบการณ สักงคนในท้องถิ่น ได้เปลี่ยนแปลง เกิดกระบวนการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น เกิดเครือข่าย มีส่วนร่วมและ พัฒาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนบ้านสามขา
ตำบลห้วยเสือ อำเภอแม่ทะ
จังหวัดลำปาง

จากอดีตที่เคยรุ่งเรืองสมบูรณ์
บัดนี้ป่าถูกทำลายลง
คงเหลือแต่ความแห้งแล้ง

ทุกครั้งที่เกิด ๗ และครูก็ร่วมกันต่อสู้กับไฟป่า
จนสามารถระงับเหตุการณ้ได้แล้วได้

ทำไมเราถึงไม่ใช้ไฟป่า
มาเผาโรงเรียนเราได้อีกนะ

ป้าเขาจำชื่อยัย

ดี

จำชื่อยัยเป็นชื่อวัดกันทั่วทั้งไกล
แห่งหนึ่งบ้านสงฆา
สนใจการเรียนรู้อะไรก็ได้
ชุมชนเก่าแก่น่าอยู่มีสุข
ด้วยวิถีชีวิตพอเพียง

จำชื่อยัยครับ

จำชื่อยัยคะ

สวัสดีดีค่ะ ๗

ลุงชื่อยัย

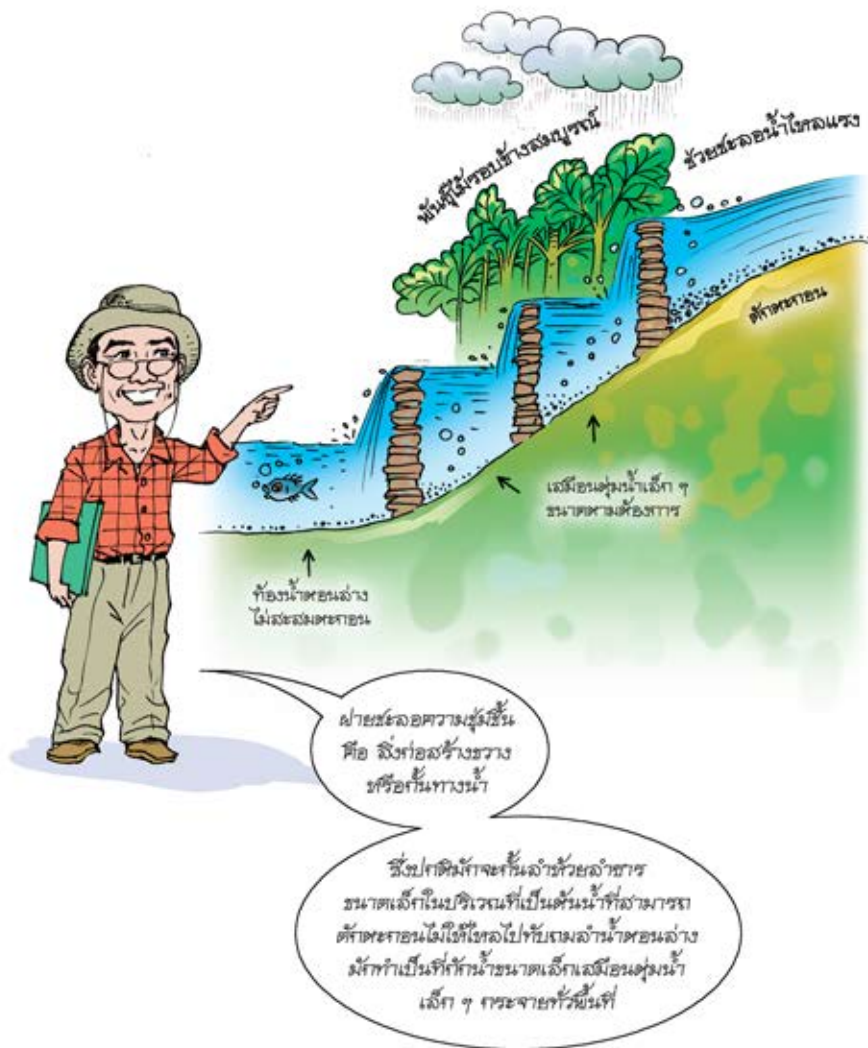

อาจารย์คณิต ธรรมเจริญ นักวิชาการป่าไม้ ๗ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บรรยายการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าตามแนวพระราชดำริ

ปะทะโยธิน้องฝ่ายยังทำใช้ดินรุ่ม ป่าขึ้น
กลายเป็นแนวหินโอบป่าเขียว
ลดความรุนแรงของไฟป่าได้

เฮ้ย! เจอปากปิศาจ
ลำบากแล้วพวกเรา

เมื่อน้ำไหลช้าลง
เพราะฝ่ายซ้ายชะลอ
ก็ทำให้น้ำอยู่ใน
ลำน้ำวนวนวน

มีผลให้ลำน้ำจากทางขวา
สูงขึ้นใกล้กับดิน น้ำก็ไหลลง ๗ ปีบริเวณ
ก็เติบโต ระบบนิเวศก็สมบูรณ์ เริ่ม
ความหลากหลายทางชีวภาพ

เห็นด้วยกับ
อาจารย์คณิตศาสตร์

เจ๊จก!

รูปแบบของฝาย

๑. ฝายชะลอความชุ่มชื้นแบบผสมผสาน หรือฝายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ก้อนหิน กิ่งไม้ ไม้ไผ่ ๑ สร้างอยู่ตอนบนของภูเขาใกล้ลำห้วยหรือร่องน้ำขนาดเล็ก สร้างได้ง่าย และมีราคาถูก ตัวอย่างรูปแบบฝาย เช่น ฝายไผ่แนวเดียว ฝายไผ่แฉกหิน ฝายคอทาสู

๒. ฝายชะลอความชุ่มชื้นแบบกึ่งถาวร

สร้างจากหินหรือคอนกรีตที่ค่อนข้างถาวร ทางตอนกลางของลำน้ำสามารถเก็บกักน้ำและลดค่าตะกอนได้ รูปแบบฝาย เช่น ฝายหินเรียง ฝายหินเรียงแฉกหิน ฝายหินเรียงผูกตาตะแกรงเหล็ก ฝายซีเมนต์ ฝายประชิด

ข้อควรใส่ใจในการทำฝาย

๑. ต้องสำรวจพื้นที่ กำหนดจุด และประเภทของฝายให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ ลักษณะร่องน้ำไหลมาที่จุด
๒. ควรสร้างฝายเป็นขั้น ๆ ไล่ตั้งแต่ต้นร่องน้ำลงมาถึงปลายร่องน้ำ เพราะฝายจะชะลอน้ำและกระจายความชุ่มชื้นสู่ป่าได้ดีกว่า
๓. ใส่ใจในการก่อสร้างฝายให้แข็งแรงทนทาน ไม่พังทลายง่าย
๔. ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น และวัสดุที่อยู่ในบริเวณป่าที่ทำฝายเป็นหลัก หลีกเลี่ยงวัสดุที่ไม่เหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม
๕. ขนาดของฝาย จำนวนฝายขึ้นอยู่กับขนาดของร่องน้ำ ความลาดชัน สภาพของดิน ความรุนแรงของฝน โดยต้องสร้างให้เหมาะสมกับกาใช้ประโยชน์ในป่าที่จุด
๖. ฝายแต่ละชนิดมีอายุการใช้งานแตกต่างกัน ควรบำรุงรักษา ลอกตะกอน ช่อมแซมตามความจำเป็น

แนวพระราชดำริ “ป่าเปียก”

เพื่อป้องกันไฟไหม้ป่า เป็นทางปฏิบัติที่ราษฎรในพื้นที่ชุ่มน้ำได้โดยได้รับความรู้ขึ้นเป็นหลักสำคัญที่จะช่วยให้ป่าสีเขียวคงอยู่ตลอดเวลา ไฟป่าจึงเกิดได้ยาก เป็นการรณรงค์เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและฟื้นฟูป่าให้กลับมาคงสภาพได้ง่ายและได้ผลดียิ่ง

วิธีการสร้าง “ป่าเปียก”

วิธีการแรก :

ทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่า
โดยใช้แนวคลองส่งน้ำและ
แนวรั้วชนิดต่าง ๆ ปกคลุม
ตามแนวคลองน้ำ

วิธีการสอง :

สร้างระบบการควบคุมไฟป่า
ด้วยแนวป้องกันไฟป่าเปียก
โดยอาศัยน้ำชลประทานและ
น้ำฝน

วิธีการสาม :

โดยการปลูกต้นไม้โตเร็วคลุม
แนวคลองน้ำ เพื่อให้ความชุ่มชื้น
ค่อย ๆ ทั่วถึงและแผ่ขยายออกไป
ทั้งสองฝั่งน้ำ ซึ่งจะช่วยให้
ต้นไม้คงความเขียวชอุ่มช่วย
ป้องกันไฟป่า เพราะไฟป่าจะ
เกิดขึ้นหากป่าขาดความชุ่มชื้น

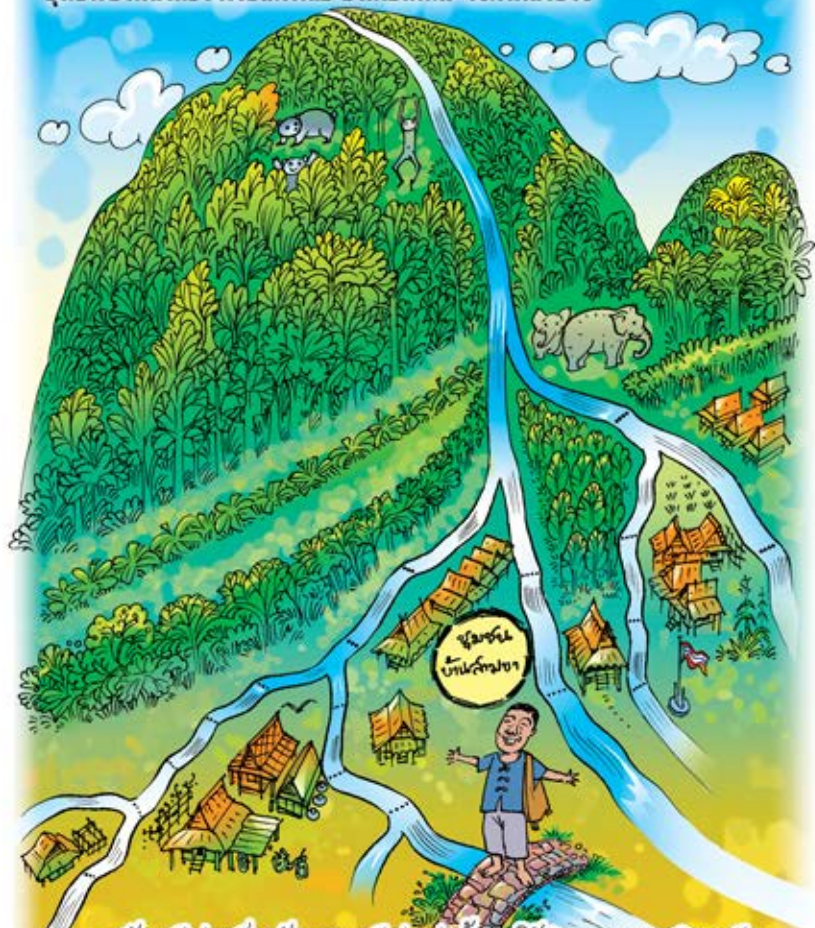
วิธีที่สี่ : โดยการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น หรือ
ที่เรียกว่า "Check Dam" (อ่านว่า เช็คแดม)
ขึ้น เพื่อบดดันร่องน้ำหรือลำธารขนาดเล็ก
เป็นระยะ ๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและพยายาอนดิน
ไว้บางส่วน โดยน้ำที่เก็บไว้จะซึมเข้าไปสะสม
ในดิน ทำให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายเข้าไปทั้งสอง
ด้านกลายเป็น "ป่าเปียก"

วิธีที่ห้า : โดยการสูบน้ำเข้าไปในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่
จะทำได้ แล้วปล่อยน้ำลงมาจากชั้นบนให้ค่อย ๆ
ไหลซึมดิน เพื่อช่วยเสริมการปลูกป่าบนพื้นที่
สูงในรูป "ภูเขาป่า" ให้กลายเป็น "ป่าเปียก"
ซึ่งสามารถป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย

วิธีที่หก : ปลูกต้นตาล้วยในพื้นที่ที่
กำหนดให้เป็นร่องว่างของป่า
ประมาณ ๒ เมตร หากเกิด
ไฟไหม้ป่าก็จะปะทะต้นตาล้วย
ซึ่งดื่มน้ำไว้ได้มากกว่าพืชอื่น
ทำให้ลดการสูญเสียน้ำลง
ไปได้มาก

ชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

สร้างเครือข่ายเพื่อนบ้าน และเครือข่ายลุ่มน้ำจาก ให้เกิดกระบวนการคิด ลงมือสร้างฝ่าย และแนวร่วมไป ร่วมกันดูแลป่าต้นน้ำของตนเอง เมื่อป่ามีความอุดมสมบูรณ์สัตว์หายากกลับมาก่อป่า ชุมชนต่าง ๆ จะมีวิถีเกษตรกรรมที่ดีขึ้นทางของท้องถิ่น และเรียนรู้การอยู่อาศัยร่วมกับธรรมชาติ ชุมชนเกิดปัญญาด้วยการลงมือทำ สังคมบทเรียนและประสบการณ์ที่เกะทั้งสามารถมองปัญหาและแก้ไขในระยะเวลาเร็วขึ้น พัฒนาความคิดในการพึ่งตนเองส่งเสริมและปลุกพลังความคิดเรื่องการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลุ่มน้ำและท้องถิ่นใกล้เคียงอย่างต่อเนื่อง ระยะเวลาเครือข่ายลุ่มน้ำจากเพื่อให้เกิดธรรมชาติและกระบวนการในตัวของชุมชนขึ้นขึ้น ทั้งองค์กรและเครือข่ายเกิดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านป่าลึกงาม ถ้ำบลอสเหนือ อำเภอคลองสะแก จังหวัดเชียงใหม่

อาจารย์คณิน ชนุชธรรมเจริญ
แห่ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ
เป็นผู้ให้ความรู้แก่กลุ่มผู้ชมโดยเดินตามแนว
พระราชดำริในเรื่อง
การฟื้นฟูป่า

เทศโนโลยีสำหรับชาวชนบท
ใช้ฟรีเพื่อหา จีพีเอส มันอะไร

แล้วมีประโยชน์
อะไรกว่า

พ่อชื้อมือถือมีปุ่มกด
ดูเครื่องที่บ้านแต่ยังไม่รู้
ชื่อของเทศโนโลยี

สมมุติบ้าย
ใช้ฟรีอะไร

ใช้เครื่องจับผิดจุดจุด (จีพีเอส) สำหรับวางแผนป่า
เพื่อแบ่งพื้นที่ในการดูแลรักษาป่าในเขตอุทยาน
เมื่อได้เรียนรู้การจุดดาวที่มุมจอให้มีความแม่นยำขึ้น
ชุมชนได้ออกสำรวจข้อมูลพื้นที่ป่าต้นน้ำ
ป่าชุมชนและเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อวางแผน
วางแผนการดูแลป่าชุมชน โดยได้แผนที่ภาพถ่าย
ดาวเทียมเครื่องฮาร์ดแวร์ที่ติดตั้งดาวเทียม จีพีเอส ในการ
สำรวจเขตแนวป่าอนุรักษ์ โดยนำข้อมูลที่ได้
ไปกำหนดพื้นที่ป่า อนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ร่วมกับ
เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ
พันธุ์พืช ครอบคลุมพื้นที่ ๓๗,๐๐๐ ไร่ เพื่อใช้
ชุมชนวางแผนและจัดการระบบบริหาร
จัดการพื้นที่ด้วยตนเอง

ใช้ จีพีเอส สำหรับวางแผนป่า ฝ่ายระดมความ
รู้ชุมชนและข้อมูลสารสนเทศและแหล่งประวัติศาสตร์
ให้ชุมชนเห็นใช้ จีพีเอส ในการช่วยเก็บข้อมูลวิจัย
ความหลากหลายและนิเวศวิทยา ในป่าชุมชน
และเก็บตำแหน่งฝ่ายระดมความรู้อื่น
เพื่อวางแผนสร้างฝ่ายระดมความรู้อื่น
ของชุมชน เริ่มจากการวาดแผนที่ร่วมกับ
ผู้นำชุมชนก่อน ว่ามีลำน้ำ หรืออะไร
ลักษณะและตำแหน่งที่แต่ละชุมชนเขาได้
ทำงไรไหม ถ้าไหม เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว
จึงออกสำรวจพื้นที่จริงอีกที และวิเคราะห์
สภาพแวดล้อมเพื่อออกแบบการสร้างฝ่าย
และหาจุดชุมชนที่จะสร้างฝ่าย

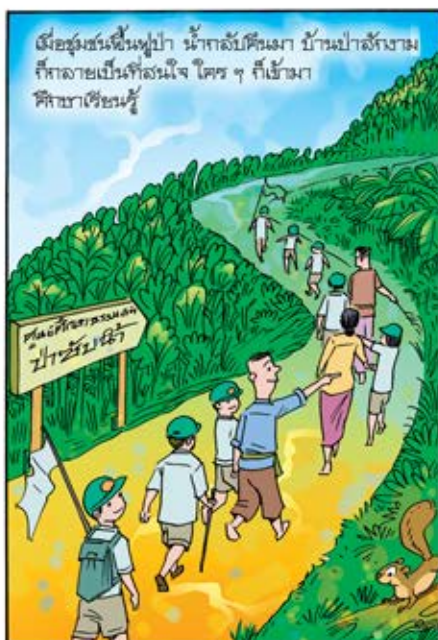

มีอะไร พ่อชื้อ

ดีใจมากครับแล้วจึง

ใช้เพื่อหาว่า
นำเทศโนโลยีสำหรับชาวชนบท
มาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า
ที่สุด เห็น

ทางชุมชนทำฝ่ายระลอกความชุ่มชื้นตามลำ้วยต่าง ๆ เพื่อตัดสายธารน้ำดิน
ไม่ให้ไหลลงสู่หุบเขาหินและได้ปลูกเสริมเพิ่มปริมาณป่าให้สมบูรณ์และปริมาณ
น้ำเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังปลูกฝังว่าจกทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ชุมชนจะต้อง
ตระหนักถึงผลที่จะตามมา เพราะแหล่งน้ำของชุมชนบ้านป่าสักงามไม่ได้หล่อเลี้ยง
คนในชุมชนเท่านั้นแต่เป็นแหล่งต้นน้ำของเขื่อนแม่งามอุบลราชธานีที่หล่อเลี้ยงคนใน
จังหวัดเชียงใหม่และใช้ในการทำเกษตรของจังหวัดลำพูนอีกด้วย

ชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลงเหว อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ทำให้เกิดการจัดตั้ง "ศูนย์เรียนรู้การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม" ทำหน้าที่เป็นแกนนำในการประสานความร่วมมือของชุมชนในภาคปฏิบัติทางด้านอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่าย องค์การ ชุมชน หน่วยงานเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ สำหรับพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ของชุมชน ชุมชนได้จัดเวทีในการหารือรอบเขตเพื่อการกำหนดวิธีปฏิบัติต่อวันเสาร์ เช่น ดิถีราษฎร์เกษมณี ตามระเบียบอุทยานแห่งชาติ ฤๅษะเขียบป่า ชุมชนที่ชุมชนต่าง ๆ ได้กำหนดขึ้น

พวกเราครูและนักเรียนได้ช่วยกันทำแผนที่เส้นทางเดินป่า

ขอขอบคุณคุณครู

จากหาที่ชุมชนบ้านป่าสักงาม ได้เป็นแกนนำเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารตามแนวทางพระราชดำริ ที่ประสบผลสำเร็จมาเป็นระยะเวลากว่า ๑๐ ปี ปัจจุบันบ้านป่าสักงาม เป็นสถานที่ศึกษาตัวอย่างในภาคพัฒนาตนเอง การฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำ และหาที่อยู่อาศัยร่วมกันอย่างเกื้อกูลระหว่างชุมชนกับป่า บ้านป่าสักงามจึงเป็นสถานที่สำหรับจัดค่ายเยาวชนเพื่อปลูกป่าและสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดในพื้นที่ของประเทศไทย

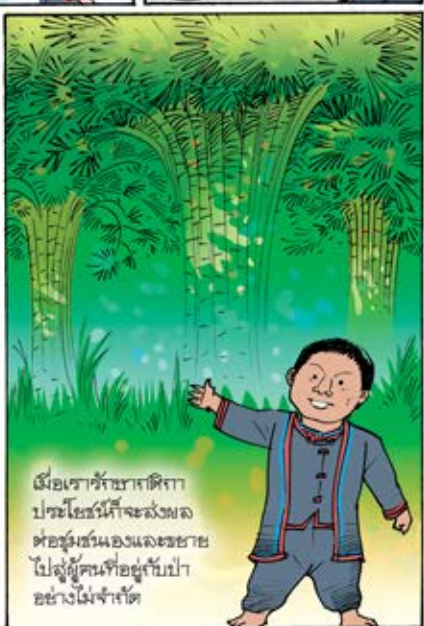
บ้านหัวปลาหลด

ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

การอยู่ร่วมกันบ้านของชุมชนบ้านหัวปลาหลด นับเป็นจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวชุมชนบ้านหัวปลาหลดกับหน่วยงานจัดการป่าต้นน้ำตอนบนของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในปี พ.ศ.๒๕๔๗ เมื่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้เริ่ม "โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ ๕๐" กฟผ.ได้ร่วมกับ กรมอุทยานฯ ดำเนินโครงการในพื้นที่ป่าบนตอนบนของชุมชนบ้านหัวปลาหลด ให้มาช่วยปลูกป่าบริเวณตอนบนของซึ่งเป็นป่าเบญจพรรณ

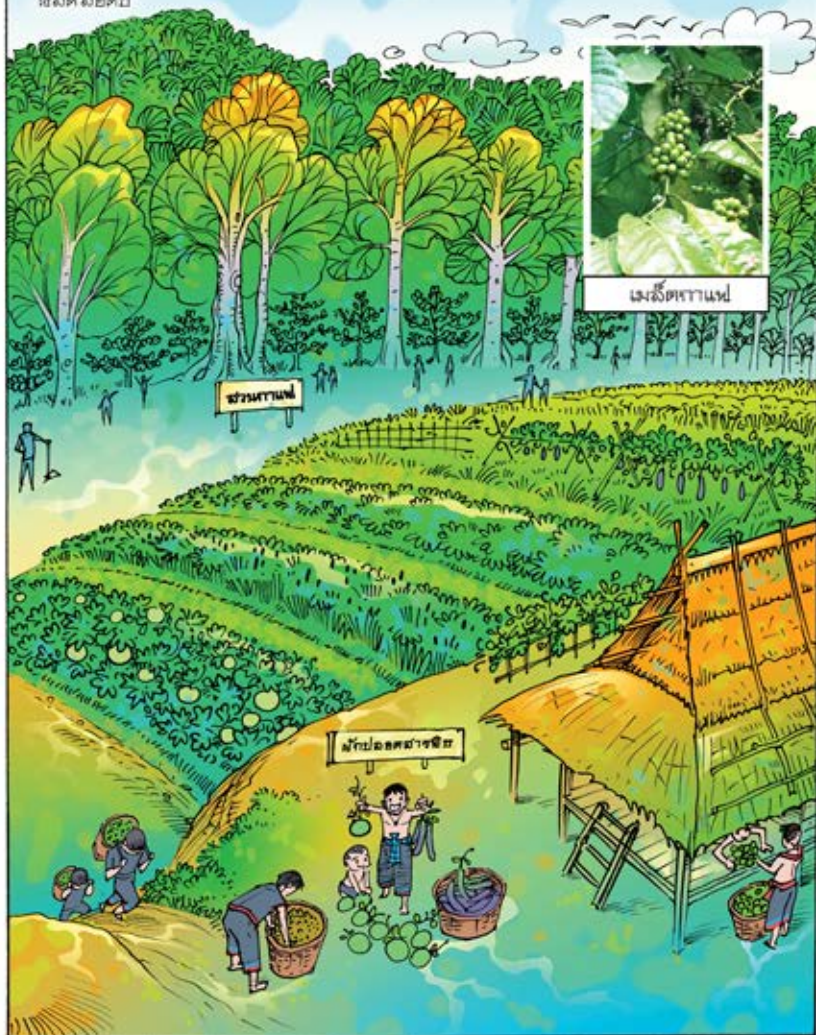

เมื่อเดือนเมษายนปี ๒๕๔๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปทรงปลูกองุ่น และทรงแนะนำให้ปลูกองุ่นที่กำราชได้ทอดแถมเป็น จากแนวพระราชดำรินี้เองเป็นแรงบันดาลใจ ให้ชาวบ้านเริ่มปลูกองุ่นผสมผสานกับต้นไม้ใหญ่ในป่า เป็นการนำไปสู่การดูแลรักษาป่าไปด้วยในตัว อีกทั้งยังปลูกองุ่นต่างๆ เช่น น้ำแก้ว นีออนระยารวม จนเป็นรายได้หลักของชุมชนเขาปลูกองุ่น ผลผลิตองุ่น

การประกวดการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ เป้าหมายเสริมองค์ความรู้รวบรวมตำราความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมประกวด ซึ่งแต่ละชุมชนก็มีภูมิปัญญา ประสบการณ์ ความรู้ ตลอดจนนวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนแตกต่างกันไป เมื่อได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกัน ได้เห็นตัวอย่างความสำเร็จของการจัดการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น แต่ละชุมชนก็ได้นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ เกิดการเรียนรู้จากคนสู่ชุมชน จากชุมชนสู่ชุมชนใกล้เคียง และยังได้รับการเสริมสร้างพลังเข้มแข็งจากผู้สนับสนุนที่เห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับชุมชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน จนพัฒนาเป็นเครือข่ายเรียนรู้และร่วมมือในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนอย่างสมบูรณ์ และยั่งยืนได้ในที่สุด

หนังสือปฏิบัติการชุมชนรักน้ำ ตามแนวพระราชดำริ

หนังสือปฏิบัติการชุมชนรักน้ำ
ตามแนวพระราชดำริ เล่ม ๑
จัดพิมพ์ : ๓๓ ตุลาคม ๒๕๕๒

หนังสือปฏิบัติการชุมชนรักน้ำ
ตามแนวพระราชดำริ เล่ม ๒
จัดพิมพ์ : ธันวาคม ๒๕๕๒

หนังสือปฏิบัติการชุมชนรักน้ำ
ตามแนวพระราชดำริ เล่ม ๓
จัดพิมพ์ : ธันวาคม ๒๕๕๓

หนังสือปฏิบัติการชุมชนรักน้ำ
ตามแนวพระราชดำริ เล่ม ๔
จัดพิมพ์ : ธันวาคม ๒๕๕๔

หนังสือปฏิบัติการชุมชนรักน้ำ
ตามแนวพระราชดำริ เล่ม ๕
จัดพิมพ์ : กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕